

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**GABON CUMHURİYETİ OMBUDSMANI: YAPISAL VE İŞLEVSEL
YÖNLERİ**

YÜKSEK LİSANS

DERRICK SHERILYN CHRIST NDMANGOYE-OLIBAS

Haziran 2026
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**GABON CUMHURİYETİ OMBUDSMANI: YAPISAL VE İŞLEVSEL
YÖNLERİ**

**OMBUDSMAN OF THE REPUBLIC OF GABON: STRUCTURAL AND
FUNCTIONAL ASPECTS**

YÜKSEK LİSANS

DERRICK SHERILYN CHRIST NDMANGOYE-OLIBAS

**Haziran 2026
GÜMÜŞHANE**

**GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ**
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**GABON CUMHURİYETİ OMBUDSMANI: YAPISAL VE İŞLEVSEL
YÖNLERİ**

**OMBUDSMAN OF THE REPUBLIC OF GABON: STRUCTURAL AND
FUNCTIONAL ASPECTS**

YÜKSEK LİSANS

DERRICK SHERILYN CHRIST NDIMANGOYE-OLIBAS

DANIŞMAN: PROF. DR. KADİR CANER DOĞAN

**Haziran 2026
GÜMÜŞHANE**

KABUL VE ONAY

Prof. Dr. Kadir Caner DOĞAN danışmanlığında, **Derrick Sherilyn Christ NDIMANGOYE-OLIBAS** tarafından hazırlanan “**Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı: Yapısal ve İşlevsel Yönleri**” isimli bu çalışma, 18/06/2026 tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....
Doç. Dr. Hasan Mahmut KALKIŞIM (Başkan)

.....
Prof. Dr. Kadir Caner DOĞAN (Danışman)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şirin ÇETİN

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali, ... /..... /..... tarihli ve / sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve tez yazım kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

Prof. Dr. Duygu ÖZDEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı: Yapısal ve İşlevsel Yönleri**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, danışmanımın sorumluluğunda hazırladığımı, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

18/06/2026

.....
Derrick Sherilyn Christ NDIMANGOYE-OLIBAS

TEŞEKKÜR

Bu çalışma hazırlanması sürecinde, değerli yönlendirmeleri, akademik destekleri ve sabırlı rehberliğiyle çalışmama katkıda bulunan danışmanım Sayın Prof. Dr. Kadir Caner DOĞAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, araştırmamın uygulama safhasında sağladığı değerli bilgiler ve yardımlarından dolayı Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı Sayın Alexis BOUTAMBA MBINA'ya şükranlarımı sunarım. Eğitim hayatım boyunca bana her daim destek olan, cesaret veren ailem Serge OLIBAS, agathe TENGO ve tüm kardeşlerime; öğrenim süreci boyunca yanımda olan arkadaşlarıma ve gelişimimde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi iletirim.

Derrick Sherilyn Christ NDIMANGOYE-OLIBAS

GÜMÜŞHANE – 2026

ÖZET

19. yüzyıl İsveç modelinden miras kalan Ombudsmanlık kurumu, çağdaş demokratik yönetişimin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Kamu yönetimi ve vatandaşlar arasında bağımsız bir gözetim mekanizması olarak Ombudsmanlık, şeffaflığı, adaleti ve temel haklara saygıyı güvence altına almayı amaçlamaktadır. Ancak kurumun etkinliği siyasi rejime, yetki alanına ve sahip olduğu kaynaklara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Temsili kurumlara duyulan güvenin azaldığı, şeffaflık ve hesap verebilirlik taleplerinin ise arttığı bir ortamda Ombudsmanlık, demokratik konsolidasyonun vazgeçilmez kurumsal mekanizmalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Genellikle uzun, maliyetli ve teknik yargı süreçlerine alternatif sunan bu kurum, adalet ve uzlaşya odaklanan daha esnek ve erişilebilir bir yaklaşım benimsemiştir. Bu nedenle, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanlığını incelemek, kurumun Gabon'daki demokratikleşme ve yönetişim sürecindeki rolünü anlamak açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanlığının yasal ve kurumsal çerçevesini analiz etmeyi, misyonlarını, çalışma mekanizmalarını ve uyuşmazlık çözüm yöntemlerini incelemeyi, faaliyetlerini engelleyen yapısal ve operasyonel sınırlamaları tespit etmeyi ve son olarak ulusal yönetişimdeki rolünü güçlendirmek adına kurumsal iyileştirmeye yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gabon Cumhuriyeti, Kamu yönetimi, Ombudsman

ABSTRACT

Inheriting the 19th-century Swedish model, the Ombudsman institution has become an indispensable element of contemporary democratic governance. As an independent oversight mechanism between public administration and citizens, the Ombudsman aims to guarantee transparency, justice, and respect for fundamental rights. However, the institution's effectiveness varies depending on the political regime, its jurisdiction, and the resources it possesses. In an environment where trust in representative institutions is declining and demands for transparency and accountability are increasing, the Ombudsman stands out as one of the indispensable institutional mechanisms of democratic consolidation. It has adopted a more flexible and accessible approach focusing on justice and reconciliation, offering an alternative to generally long, costly, and technical judicial processes. Therefore, examining the Ombudsman of the Republic of Gabon is of particular importance in understanding the institution's role in the democratization and governance process in Gabon. This study aims to analyze the legal and institutional framework of the Ombudsman of the Republic of Gabon, examine its missions, working mechanisms, and dispute resolution methods; The aim is to identify structural and operational limitations that hinder its activities and, ultimately, to make recommendations for institutional improvement in order to strengthen its role in national governance.

Keywords: Republic of Gabon, Public administration, Ombudsman

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLOLAR DİZİNİ	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
1. GİRİŞ	1
2. OMBUDSMAN	3
2.1. Tanımı	6
2.2. Özellikleri.....	9
2.3. Tarihsel Gelişim	14
3. DÜNYADA OMBUDSMAN	19
3.1. İsveç	21
3.2. İngiltere	23
3.3. Amerika Birleşik Devletleri	25
3.4. Fransa	27
3.5. Gana	31
3.6. Rusya.....	33
3.7. Arjantin	35
4. GABON'DA OMBUDSMAN.....	38
4.1. Gabon Siyasi Tarihi	38
4.2. Gabon Kamu Yönetimi	43
4.3. Gabon Ombudsmanı	47
5. SONUÇ	71
KAYNAKÇA.....	73
ÖZGEÇMİŞ	82

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. İskandinavya'da Ombudsman	17
Tablo 2. Avrupa'nın Diğer Ülkelerindeki Ombudsman	17
Tablo 3. Afrika 'da ombudsman	17
Tablo 4. İdari Gelişmelerin Özeti.....	46
Tablo 5. Tarihsel Özet.....	53

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAI	: Bağımsız idari otorite
ABA	:Amerikan Barolar Birliği
AOMF	: Kurum bugün, Frankofon Ombudsmanlar ve Arabulucular Birliği
ARCEP	: Posta ve Basın Dağıtım Düzenleme Kurumu
CESE	: Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Konseyi
CGE	: Gabon'da Devlet Genel Denetleme Kurumu
CHRAJ	: İnsan Hakları ve Ceza Adaleti Komisyonu
CHRJ	: Ceza Adaleti ve Baskı Komisyonu
CNSS	: Özellikle Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu
CTRI	: Kurumların Geçiş ve Yeniden Yapılandırılması Komitesi
ENA	: Ulusal İdare ve Yargı Okulu
IBA	: Uluslararası Barolar Birliği
IOI	: Uluslararası Ombudsman Enstitüsü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
PCA	: Parlamento İdari Komiseri
PDG	: Gabon Demokratik Partisi'ni
PNDT	: Geçiş Dönemi Ulusal Kalkınma Planı'nın
YUP	: Yapısal Uyum Programlar

1. GİRİŞ

Ombudsman, tanımı gereği, vatandaşları kamu idaresinin sebep olduğu hak ihlallerine ve haksız hatalara, ihmellere ve haksız kararlarına karşı korumakla görevli bağımsız bir kurum veya kişidir. Bu kurum, bireylerin ve kuruluşların temel hak ve özgürlükleri için yeni bir güvence mekanizması oluşturmaktadır. Ombudsmanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile kendisine tanınan geniş soruşturma yetkileri, kurumun etkin bir şekilde işleyebilmesi için temel unsurlardır.¹

Modern demokrasilerde kamu idaresinin işleyişindeki aksaklıklarına karşı özgün bir Ombudsman kurumu, 1809 yılında İsveç'te Justitieombudsman adıyla ortaya çıkmıştır. Günümüzde 140'tan fazla ülkeye yayılan bu kurum, iyi yönetim ilkelerinin tesisi ve idarenin dış denetimi için kritik bir araç haline gelmiştir.² Yargı dışı bir hesap verebilirlik mekanizması olarak ombudsman; vatandaşları idari suistimallerden korumayı, devletin meşruiyetini ve etkinliğini güçlendirmeyi amaçlar. Bu durum, bürokrasilerin karmaşıklaştığı, vatandaşların şeffaflık konusundaki beklentilerinin arttığı ve kamu kurumlarına olan güvenin sarsıldığı günümüz siyasal bağlamında daha önem kazanmaktadır.³

Ombudsman temel olarak devlet ile vatandaş arasındaki uyuşmazlıklarda tarafsız ve bağımsız bir hakem rolü üstlenir. Kurumun soruşturma yetkisi bulunmakla birlikte, nihai kararları bağlayıcı değildir; daha ziyade tespit edilen sorunları gidermeye yönelik tavsiye kararları aracılığıyla işlev görür. Özellikle kamu hukuku perspektifinden değerlendirildiğinde Ombudsmanlık, modern liberal politikaların ve yönetim sistemlerinin ayrılmaz bir bileşenidir.⁴

Ombudsmanlık kurumu, başlangıçta İsveç'te ortaya çıkmış olsa da kısa sürede küresel ölçekte benimsenmiştir. Modern devlet yapısının karmaşıklığı ve geleneksel denetim mekanizmalarının yetersizliği, bu kurumun yaygınlaşmasını temel nedenlerini oluşturmuştur. Ombudsman, vatandaşlar ile idare arasındaki uyuşmazlıkları hızlı ve etkili bir şekilde çözüme kavuşturacak idareye duyulan güveni pekiştirmeyi amaçlar. Bu

1. Batalli Mirlinda. (2015). Role of ombudsman institution over the administration, *Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences*, 1(3), 232.

2. Reif Linda. (2020). The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System. *Brill*.

3. Norris Pippa. (2011). Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited. *Cambridge University Press*.

4. Engin Selin. (2024). The Ombudsman in The Modern State. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 12(1), 142.

sürecin sonucunda idari verimliliğin artması, yargının iş hafiflemesi ve daha şeffaf, demokratik bir toplum yapısının ortaya çıkması beklenmektedir.⁵

Günümüzde devletler, hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı bir yönetim anlayışını benimsemektedir. Ombudsmanlık; demokrasinin kurulması, geliştirilmesi ve güçlendirilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin temel unsurları olan demokrasi, idari işlemlerin denetim ve hukuka uygunluk, birbirini tamamlayıcı bir bütünlük arz eder.⁶ Bu bağlamda Gabon Cumhuriyeti de 30 Ağustos 2023 tarihinde gerçekleşen Kurtuluş Darbesi sonrasında kurumlarını yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Söz konusu reformların merkezinde , 16 Kasım 2024 tarihinde referandum yoluyla %92 onay oranıyla kabul edilen anayasa yer almaktadır.⁷

Günümüzde Ombudsman kurumu, hemen her kıtada yürütülen idari reformları temel ve vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Bu kurumun farklı sistemlerinde elde ettiği somut başarılar, henüz Ombudsmanlık modelini benimsememiş olan devletlerin de dikkatini çekmekte; demokratikleşme süreçlerinde yeni bir referans noktası oluşturan bu modelin küresel ölçekte yaygınlaşmasını teşvik etmektedir. Bu çerçevede, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı'nın incelenmesi, ülkenin demokratikleşme ve yönetim sürecindeki rolünü anlamak açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı'nın yasal ve kurumsal çerçevesini analiz etmeyi, görevlerini, işleyiş mekanizmalarını ve çatışma çözümünde müdahale yöntemlerini incelemeyi, faaliyetlerini amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma, kurumun faaliyetlerini engelleyen yapısal ve operasyonel sınırlamaları belirleyerek ulusal yönetimdeki rolünü güçlendirmek için iyileştirme önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı'nın kurumsal çerçevesini ve operasyonel etkinliğini, anayasal metinler, organik kanunlar, faaliyet raporları ve akademik kaynakların incelendiği nitel bir metodoloji ele almaktadır. Çalışmanın amacı, Gabon'daki Ombudsmanlık kurumu yapısal ve işlevsel açıdan incelemek ve demokratik kamu yönetimine katkısını ortaya koymaktır. Çalışmanın bölümleri, iki ana tema etrafında şekillenmiştir: ilk bölümde, Ombudsman'ın örgütsel yapısı ve koruyucu rolü üzerinden kurumun hukuki avantajları ve sınırlılıkları ele alınmaktadır. İkinci. Bölümde ise şikayetlerin yöntemleri analiz edilmektedir.

5. Çağdaş Tülin. (2017). Ombudsman Institution and Regulation of 6328 numbered “Public Audition Institution Law” In Turkey. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 84.

6. Odyakmaz Zehra. (2013). Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumunun Tanıtılması ve 6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi / Identification of Ombudsman Institution and Evaluating Some Articles of the Law No. 6328. *TAAD – Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 4(14), Temmuz 2013.

7. Rukanga Basillioh ve Njie Paul. (2024). *Gabon approves new constitution in referendum*

2. OMBUDSMAN

Ombudsman araştırması, siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanındaki güncel çalışmalarda merkezi bir yer tutmaktadır. Bu kurumun önemi; vatandaşların haklarının korunması, kamu faaliyetlerinin denetlenmesi, iyi yönetimin teşvik edilmesi ve bürokrasinin demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi gibi temel meseleleri somutlaştırmasından kaynaklanmaktadır.

Dünyada temel olarak iki tür ombudsman kurumu mevcuttur. Bu kurumların işleyişi, görevlerinin niteliği ve kapsamına göre belirlenir. Bir yanda, büyük ölçüde orijinal İsveç modelini ve rolünü koruyan “klasik” ombudsmanlar vardır; bunların temel işlevi, kamu sektöründeki kötü yönetimi önlemektir. Diğer yanda ise insan hakları komisyonlarının geleneksel rollerini birleştiren “melez” ombudsman kurumları bulunmaktadır.⁸

André Legrand, 1970 yılında İskandinav Ombudsman modelini tanımlarken, bu kurumların ortak özelliğinin parlamento tarafından yetkilendirilmiş, idari hiyerarşi dışındaki bir yapının idareyi denetlemesi olduğunu belirtmiştir. Legrand’a göre ombudsman kurma fikri, yargı ve parlamento denetimlerinin yetersizliği nedeniyle idarenin denetimini iyileştirme arzusundan doğmuştur.⁹

Amerikalı hukukçu Larry B. Hill ise klasik bir ombudsmanın özelliklerini; yasa ile tanımlanmış olması, işlevsel özerkliğe sahip olması, idare dışı olması ve yasama-yürütme organlarından bağımsız çalışması şeklinde sıralamıştır.¹⁰

Ombudsman, Parlamento adına hareket eder ve tarafsızlık ilkesine dayanır. Danışma görüşleri yalnızca vatandaşlar ve devlet arasındaki uyuşmazlıkları çözmeyi amaçlamaz. Tavsiyeleri aynı zamanda kamu değerlerinin korunmasına da katkıda bulunur. Ombudsman, şikâyetin konusu olan olayı incelerken iyi yönetim ilkelerine dayanır. İyi yönetim ilkelerinin her biri, kamu düzeni ve genel çıkar gibi birçok kamu değeriyle bağlantılıdır. Böylece, Ombudsman, söz konusu olayda iyi yönetim ilkelerinin etkinliğini değerlendirirken, aynı zamanda vatandaşları bu değerlerin önemi konusunda bilinçlendirmeye de katkıda bulunur. Aksi takdirde, idari mahkemelerdeki uzun yargılama süreleri ve oluşan hak kayıpları kamu değerlerine zarar verebilir.¹¹

8. Ombudsman Commission of Papua New Guinea. History. <https://www.ombudsman.gov.pg/about-us/history/>

9. Ndoye Médy. (2023). *L'Ombudsman en droit français et anglais: vers une contribution à la théorie de la transplantation juridique*: https://pepite-depot.univ.lille.fr/LIBRE/Mem_Droit/2023/ULIL_DMDT_2023_004.pdf

10. Ertekin Yücel. (2004). Çağdaş yönetim ve denetim. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 64.

11. Firidin Emrah ve Mazlum Saliha. (2022). The role of the ombudsman in the protection of public value in the context of good governance principles. *Ombudsman Akademik*, 9(17), 218.

Bağımsız bir otorite olarak, yürütme, yasama ve yargı organlarına karşı tarafsızlığı ve özerkliği ile öne çıkmaktadır. Görevi, vatandaşların kamu hizmetlerine karşı yaptıkları şikayetleri almak, incelemek ve çözmek, aynı zamanda idari işlemlerde eşitlik ve adaletin sağlanmasını sağlamaktır. Bu şekilde, ombudsman, siyasi iktidar hiyerarşisini sorgulamadan idareyi insancillaştırmak ve sapmalarını düzeltmek için çalışan modern bir kurumsal karşı-güç biçimi olarak görülmektedir. Ombudsman'ın önemi, mağdur vatandaşlara erişilebilir ve yargı dışı bir başvuru yolu sunarak idari etkinliği demokratik gerekliliklerle uzlaştırma becerisinde yatmaktadır. Resmi ve genellikle masraflı bir prosedür gerektiren mahkemelerin aksine, Ombudsman, bağlayıcı yaptırımlar yerine ve tavsiyelere kararlarına. Plebeyleri koruyan Roma tribünlerine benzetilerek “tribün” olarak adlandırılan bu yaklaşım, siyaset biliminin uyuşmazlıkların dostane çözümü için “yumuşak” denetim biçimlerine doğru evrimleştiğini göstermektedir. Kamu yönetimine adanmış bir tezde, Ombudsman analizi, yürütme gücü ile vatandaşların sorumluluğu arasındaki gerilimleri incelemekle birlikte, Ombudsman'ın çeşitli ulusal bağlamlara uyarlanabilirliğini sorgulamaktadır.¹²

Bazı ülkelerde ombudsman, şikâyet üzerine değil, kendi inisiyatifıyla harekete geçer. Diğer ülkelerde ise ombudsmanlar ulusal düzeyde değil, eyalet, bölge, il ve belediye düzeyinde faaliyet göstermektedir. İdarenin yasadışı eylemleri durumunda aracı rolü üstlenen ombudsman, özellikle İsveç modeliyle büyük benzerlikler gösteren Fransa'da olduğu gibi, farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.¹³ Yetki ve görevleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, genel rolü çözümler aramak ve kamu kurumları ile bireyler arasındaki etkileşimlerden kaynaklanan sorunlarla ilgili uyuşmazlıkları hakemlik yapmaktır.¹⁴ Günümüzde ombudsman, demokratik olgunluğun bir sembolü ve devletlerin temel haklara saygı duyduğunun somut bir örneği haline gelmiştir. Bu kurum, ortaya çıktığı İsveç'ten, Gabon dâhil olmak üzere dünyanın birçok ülkesine kadar geniş bir coğrafyada benimsenmiştir.

Ombudsman, kamu idaresi ile iç içe geçmiş bir kurumdur. Ombudsman ile kamu idaresindeki ilişki devlet hem de vatandaşlar nezdinde ülke yönetimi hakkında olumlu ya da olumsuz çeşitli izlenimlerin oluşmasına katkıda bulunur.

1990'lı yıllarda, Sovyet rejiminin çöküşünün ardından, Orta ve Doğu Avrupa'da yeni kurulan bağımsız devletlerde, Afrika ve Latin Amerika'da bu kurumun örnekleri ortaya çıkmıştır. Böylece, ombudsmanın dünya çapında yayılımı aşamalı olarak ve ardışık

12. Ombudsman. Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Ombudsman> (10/10/ 2025).

13. Kutlu Önder, Örselli Erhan ve Kahraman Selçuk. (2018). Türkiye’de yerel ombudsmanlığın uygulanabilirliği: italya yerel ombudsmanlığı üzerinden bir analiz. *Ombudsman Akademik*, 8, 16.

14. Yılmaz Mustafa. (2022). Ombudsman akademik dergisi’nde yayımlanan makalelerin incelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 8(16), 328.

dalgalar halinde gerçekleşmiştir; kapitalist ülkelerden sosyalist ülkelere ve hatta ötesine kadar ulaşmıştır. Ombudsman kurumunun kökenini İslam ve Doğu dünyasına dayandıran akademik kaynaklara göre, İslam'ın temeli olan adalet ve bundan kaynaklanan siyasi kurumlar, Halife Ömer döneminden itibaren *hisba* gibi örgütler tarafından uygulanmıştır. Türk-İslam devletlerinde, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde, ombudsman kurumu izleri; Şeyhülislam, Kadıaskır ve Divan yapılarının köklerinde görülmektedir. Bu kurumlar, İslam hukuku tarafından şekillendirilen adaletin temelini oluşturmaktadır.¹⁵

Tüm kıtalarda faaliyet gösteren ombudsman kurumları, pek çok ülkede idari reformların merkezi bir unsuru haline gelmiştir. Ombudsman sistemini deneyen ve uygulayan ülkelerin elde ettiği başarıların yanı sıra, bu sistem henüz benimsememiş ülkelerin de ilgisini çekerek popülerliğini artırmıştır.

Ombudsman, yaptırım yetkisine sahip olmamasına rağmen geniş bir halk desteğine sahiptir ve her türlü başvuruyu incelemekle yükümlüdür. Görevleri arasında, kamu otoritesini denetlemek; bireysel hak ve özgürlükleri savunmak; vatandaşları idarenin suistimallerinden korumak, kötü yönetimden kaynaklanabilecek adaletsizlikleri önlemek ve dolayısıyla idareyi iyileştirmek yer alır. Ombudsman kararları, katı bürokratik prosedürlere tabi değildir.¹⁶

Adları veya kesin rolleri ne olursa olsun ombudsmanlar; bağımsız, yargı dışı ve yürütme organından ayrı kurumlar olmaları bakımından ortak bir özelliğe sahiptir. Vatandaşlar, kamu kurumlarına karşı şikâyetlerini iletmek için bu kurumlara ücretsiz olarak başvurabilirler. Şikâyetleri ele almak için ombudsmanlar soruşturma yürütme, tavsiyelerde bulunma, çözüm önerileri sunma ve etki yaratma yetkisine sahiptir; ancak bir idari işlemi doğrudan iptal etme veya değiştirme yetkileri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bu alanda büyük bir uygulama çeşitliliği mevcuttur.¹⁷

Ombudsman modelinin başarısı, bu modelin çeşitli alanlarda uzmanlaşmasına ve farklılaşmasına yol açmıştır. Geleceksel ombudsman kurumlarının yanı sıra, belirli konulara odaklanan kuruluşlar da ortaya çıkmaktadır. Bu kuruluşların ortaya çıkışı iki faktöre bağlanabilir: ilk olarak, ele alınan konuyla ilgili ihlallerin ve usulsüzlüklerin düzenli olarak tekrarlanması; ikinci olarak ise bu konuya ilişkin toplumsal farkındalığın veya ilginin artması. Günümüzde İnsan Hakları Ombudsmanı konusunda uzmanlaşmış birçok kurumdan bahsedilebilir, örneğin İnsan Hakları Ombudsmanı, Çocuk

15. Doğan Kadir Caner. (2025). Ombudsmanlık Kurumu Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri: Bahreyn, Bangladeş Macaristan ve Ürdün Örnekleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 1404-1405.

16. Gümüş Arif, Bayram Sebahattin ve Yılmaz Hasan. (2022). Historical origin of ombudsman: the practice of ombudsman in assyrians. *Ombudsman Akademik*, 9(17), 203.

17. Delaunay Bénédicte. (1999). Le Médiateur de la République, Que sais-je (3422), Presses Universitaires Française PUF, (7), 5-11.

Ombudsmanı, Engelli Ombudsmanı, Yerel Yönetimler Ombudsmanı, Adli Ombudsman, Gelecek Nesiller Ombudsmanı, Üniversite Ombudsmanı, Enerji Ombudsmanı, Orman Güvenliği Ombudsmanı, Konut Ombudsmanı ve Çevre Ombudsmanı gibi birçok uzmanlaşmış kurum faaliyet göstermektedir.¹⁸

2.1. Tanımı

Uluslararası Barolar Birliği (IBA) tarafından ortaya konulan ve akademik literatürde sıklıkla alıntılanan ve kabul görmüş tanıma göre ombudsman; anayasa tarafından yetkilendirilmiş olup hükümet organlarını, resmi makamları, kamu görevlilerini veya bu yönde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşları soruşturmakla görevlidir. Aynı zamanda Parlamento adına yasal işlem başlatmak, kamu idaresinin hatalı eylemlerine karşı tavsiyelerde bulunmak, hazırladığı raporu Parlamento'ya sunmak ve Parlamento'ya karşı yasal olarak sorumlu olmakla yükümlüdür.¹⁹

Taykan Ataman'ın belirttiği gibi, Ombudsman “Parlamento adına, çeşitli idari eylem ve süreçlerle ilgili halkın şikayetlerini inceleyen ve araştıran uzman bir kurum veya kamu idaresi görevlisidir”. Zekeriya Temizel'e göre ise ombudsmanın rolü, idari hizmetlerin iyileştirilmesi için çalışırken devlet ile vatandaşlar arasındaki bağları korumaktır. Ombudsman; bireysel hak ve özgürlükleri savunur, halkı idarenin suistimallerinden korur ve yetersiz yönetimden kaynaklanan adaletsizlikleri önler.²⁰

“Ombudsman” terimi nereden gelmektedir? Bu sorunun cevabı için 1809 Anayasası ile kurulan İsveç *Justitieombudsman* kurumuna gitmek gerekir. Sınırlı monarşinin yeni yapısında Parlamento'nun (*Rikstag*) sağ kolu olan *Justitieombudsman*, yani “başkaları adına hareket/savunma yapan kişi”, zamanla vatandaşların elinde bir denetim aracı haline gelmiştir. Vatandaşlar, idarenin günlük faaliyetlerinde işlediği hukuka aykırı eylemler veya ihmaller hakkında doğrudan ve ücretsiz olarak kuruma şikâyetle bulunabilmişlerdir. Böylece kurum, ciddi bir hata durumunda memur hakkında mahkemelere başvurabilmiş ve yasal reformlar önerebilmiştir.

“Ombudsman” terimi, Eski Nors dilinde “temsilci” veya “sözcü” anlamına gelen *ombud* ve “kişi” anlamına gelen *man* sözcüklerinden türetilmiştir. Ülkelere göre bu kurum farklı isimlerle anılır: Örneğin, İspanya'da *Defensor del pueblo* (Halkın Savunucusu), Avusturya'da *Volksanwaltschaft* (Halkın Avukatı), Fransa ve Gabon'da

18. Çakır Sümer Gülizar. (2024). Çevre için ombudsmanlık veya çevre ombudsmanlığı üzerine bir değerlendirme. *Ombudsman Akademik*, (20), 213.

19. Doğan Kadir Caner. (2015). Hindistan ombudsmanı: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43.

20. Demirci Murat. (2013). *Ombudsmanlık kurumu ve Türkiye'de uygulanabilirliği* (Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi).

Médiateur de la République (Cumhuriyet Ombudsmanı), Kanada'da *Protecteur des citoyens* (Vatandaşların Koruyucusu), Portekiz'de *Provedor de Justica* (Adalet Temsilcisi), İtalya'da *difensor civico* (Sivil Savunucu) ve Polonya'da *İnsan Hakları Savunucusu* olarak adlandırılır. Türkiye'de “Ombudsman” terimi, genellikle “kamu denetçisi” veya “arabulucu” kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.²¹ Günlük kullanımda, “ombudsman” kelimesi, başkalarının haklarını korumakla görevli bir kurum veya kişiyi ifade eder. Hukuki açıdan, ombudsman; parlamento veya hükümet tarafından atanan, temel hak ve özgürlükleri savunmakla görevli, bağımsız ve saygın bir kişidir. Başlangıçta idare içinde yasaların doğru uygulanmasını sağlamak amacıyla kurulan bu kurum, 1809 tarihli İsveç Anayasası'nda tanımlanan İsveç modelinden doğmuştur. Bu sistemi, parlamento ombudsmanlığını dünyadaki genel ombudsman modelinin temelini oluşturmuştur.²²

Ombudsman kurumu ilk olarak 1809 tarihli İsveç Anayasası ile kurulmuştur. İsveç'te “ombudsman” kelimesi, bir temsilci, avukat veya başka bir kişi tarafından kendi adına hareket etmek ve haklarını savunmak üzere atanan kimseyi ifade eder. İsveç'te kurulmasının ardından bu kurum; Finlandiya, Danimarka, Norveç ve Yeni Zelanda'da da benimsenmiştir. Ombudsman fikri, 1980'lerin ortalarında küresel bir fenomen haline gelmiş ve 1990'larda dünya çapındaki sayısı iki katına çıkmıştır. Bu dönemde ombudsman rolünü demokrasi ile ilişkilendirilmesi, bu kurumun tesis edilmesini demokratik reformlara bağlılığın bir göstergesi haline gelmiştir.²³

Ombudsmanın kurumunun, eski Türk devletlerinde var olan *Divan-ı mezalim* ile yapısal benzerlikler taşıdığı bilinmektedir. *Divan-ı mezalim*, halkın yöneticilere karşı şikayetlerinin dinlendiği bir kurumdur. Bu gelenek, tarihsel süreçte farklı isimler altında birçok idari yapıda devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu geleneğinin eski Türk devletlerinden etkilendiği ve *Divan-ı mezalime* benzer gelenekleri benimsemektedir. Uzun süre Osmanlı topraklarında ikamet eden İsveç Kralı XII. Charles'ın, krallığındaki bazı idari meseleleri ele almak için bu yöntemlerden esinlenerek ilk ombudsman kurumunu oluşturmuş olması muhtemeldir.²⁴

Bir memur veya bağımsız bir kurum olan ombudsman; yasa ile veya yasama organının sorumluluğu altında bir tasarrufuyla kurulur ve yürütme organının hiyerarşik yetkisi altında değildir. Ombudsman, vatandaşların kamu idaresinin eylemleri, ihmalleri

21. Bousta Rihta. (2007). Contribution à une définition de l'Ombudsman. *Revue française d'administration publique*, 123(3), 390.

22. Ombudsman Institution of Moldova. *General overview*

23. Yılmaz Abdullah ve Şahyar Akdemir Duru. (2020). Ombudsmanlık Kurumunun etkinliğinin kurum kararları üzerinden incelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 7(13), 19.

24. Firidin Emrah ve Mazlum Saliha. (2023). The role of the ombudsman in the protection of public value in the context of good governance principles. *Ombudsman Akademik*, 9(17), 219.

veya davranışları hakkında bireysel veya toplu olarak yaptıkları şikayetleri almak ve incelemekle görevlidir. Ombudsman'ın rolü; idari davranışların yasallığa, iyi idare ilkelerine (adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi) ve temel haklara uygunluğunu denetlemek, işlev bozukluklarını (kötü idare) tespit etmek ve adaletsizlikleri veya uygunsuz uygulamaları düzeltmek için bağlayıcı olmayan tavsiyelerde bulunmaktır, ancak bu süreç bir yargı kararının yerine geçmez. Dolayısıyla ombudsman hükümetin faaliyetlerini gözlemleyen ve kötü yönetim veya idari ihmalden etkilenen kişilerin çıkarlarını savunan güçlü ve bağımsız bir denetim organıdır.²⁵

Ombudsman, idare içindeki prosedürleri, eylemleri ve tutumları denetlemekle görevli bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle genellikle bireyler arasındaki özel hukuk uyuşmazlıklarını veya adli işlemleri incelemeye yetkili değildir. Ancak bazı ülkelerde bu kuralın istisnaları mevcuttur. Örneğin, bazı Afrika ülkelerinde ombudsmanlar sadece idari eylemleri değil, özellikle çevre koruma gibi konularda bireylerin eylemlerini ve prosedürlerini de denetleyebilmektedir. İsveç ve Finlandiya ise genel kuralın diğer istisnalarıdır; bu ülkelerdeki ombudsmanlar idari prosedürlerin yanı sıra adli prosedürleri de denetleme yetkisine sahiptir. Ombudsmanın yasama işlemlerini denetleyememesi konusunda ise herhangi bir istisna bulunmamaktadır. Ne var ki Polonya'da ombudsman, yasama süreçlerini doğrudan denetleme yetkisi olmasa da bazı yasaların Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasını Anayasa Mahkemesi'ne taşıma imkânına sahiptir.²⁶

İdari hukuk sisteminin bir parçası olan ombudsman, yürütme organının faaliyetlerini denetlemekle görevlidir. Büyük bir bağımsızlığa ve önemli bir kişisel sorumluluğa sahip olan kurumun temel görevi, idarede kusursuz bir işleyişin sergilenmesini sağlamaktır. Ombudsmanın; idarenin yasalara uygun hareket etmesini denetleyerek, kötü idare örneklerini tespit etmek ve işlev bozukluklarını gidererek vatandaşların hak ve çıkarlarını korur.²⁷ Her ulusun kendine özgü siyasi, kültürel ve hukuki gerçeklerine uyum sağlayan ombudsman kurumun rolünü evrensel bir tanıma sığdırmak oldukça güçtür.

Dünyada tek bir ombudsman kurumu yoktur. Her ülke; özellikle görev, yetki, atama ve adaylık kriterleri açısından kendi gereksinimlerine göre farklı özelliklere sahip bir yapı

25. Marchese Marco ve Potter Jonathan. (2015). *The SME ombudsman: International profile and a policy proposal for Mexico*. OECD.

26. Erhüman Tufan. (2000). "Türkiye için nasıl bir ombudsman formülü". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49 (1), 158.

27. The ombudsman. *Encyclopaedia Britannica*.

oluşturmuş. Bununla birlikte, bir kurumun “ombudsman” statüsü elde edebilmesi için görev, yetki ve bağımsızlık ile ilgili asgari kriterleri karşılaması gerekmektedir.²⁸

- Ombudsman, idareyi denetleyen bir kurumdur.
- Ombudsman, özerk bir yapıda faaliyet gösterir.
- Ombudsmanın kararları hukuken bağlayıcı değildir.

İdare ile vatandaşlar arasında bir köprü görevi üstlenen ombudsman, diğer denetim mekanizmalarını tamamlayıcı bir işlev görür. Bu bağlamda kurum, idari mahkemelerin yerini almaz; ancak uyuşmazlıkları yargı öncesi süreçte çözüme kavuşturarak mahkemelerin iş yükünü hafifletir ve idari denetimi etkinliğine katkıda bulunur.²⁹

2.2. Özellikleri

Bağımsızlık, tarafsızlık, tarafsızlık ve gizlilik olma gibi temel ilkelere dayanan ombudsman, resmî idari veya adli süreçlerin dışında uyuşmazlık çözümü hizmetleri sunan tarafsız bir danışman olarak tanımlanmaktadır. Mesleki çatışmaların yönetimine müdahalesinin yanı sıra ombudsman, mevcut hiyerarşik yapılara göre işlevsel bağımsızlığını korurken; güveni güçlendirmek ve organizasyon içindeki ilişkileri iyileştirmek adına politika veya prosedürlerdeki eksiklikleri tespit eden sistemik bir işleve de sahiptir.³⁰

Uluslararası Ombudsman Enstitüsü'ne (IOI) göre, ombudsman kurumu, bireyleri hak ihlallerine, hatalara, ihmellere, yanlış yargılara ve idarenin kötü yönetimine karşı korumak için tasarlanmıştır. Bu kurum, idari kararların şeffaflığını artırmayı ve kamu görevlilerinin hesap verebilirliğini güçlendirmeyi amaçlar.³¹ Ombudsman kurumlarının faaliyet alanı, görevleri ve içinde bulundukları yönetim düzenleri ile belirlenir; bu kurumlar temel olarak parlamenter denetim rolünü yerine getirir. Belirli Standarlara sahip özerk kuruluşlar olarak hareket eden ombudsmanların görevi, idarenin iyi yönetilmesini sağlamak ve olası yetki suistimallerinin ortaya çıkarmaktır.

Diğer ülkelerin uygulamalarına bakıldığında, ombudsman kurumlarının verdiği kararları genellikle tavsiye niteliğindedir olduğu görülür. Ombudsman kurumları, kamu adına idari denetim rolünün yanı sıra idare ile vatandaşlar arasında bir köprü görevi de üstlenir. Hukuk doktrin, ombudsmanları denetim faaliyetlerini idari mahkemelerin

28. Okur Yaşar. (2011). Ombudsmanlık kurumu: Tarihi gelişim ve Türkiye'de başlangıçta birkaç öneri. *Denetim*, (6), 76.

29. Efe Haydar. (2011). Avrupa ombudsmanı'nın ab içinde iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını koruyucu rolü. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 2.

30. Nations Unies. (2023). Normes de pratique à l'usage de l'ombudsman et des médiateurs et médiatrices du système des Nations Unies. <https://www.un.org/ombudsman/sites/www.un.org/ombudsman/files/standards-of-practice-network-fr.pdf>

31. International Ombudsman Institute. (2025). About the IOI.

işleyişine benzerlik gösterdiğini savunmaktadır. Ancak, çeşitli arabuluculuk kuralları uyarınca verilen kararların bazı durumlarda bağlayıcı olması, arabuluculuk politikalarının alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri olarak özel bir çneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ombudsman kurumları, bireylerin şikayetlerini ele alarak idari mekanizmalardaki işlevsizliklerini ve zayıflıkları ortaya çıkarmaya katkıda bulunur. Ayrıca idarenin işleyişi hakkında sundukları raporlar parlamento denetimini harekete geçiren yapılar olarak da işlev görürler.³²

Ombudsman hükümetin dışında yer alan, bağlayıcı karar verme yetkisi bulunmayan, bağımsız, tarafsız ve işlevsel olarak özerk bir hukuk kurumudur. Yasalara aykırı eylemleri ve adaletsizlikleri soruşturarak çözüm önerileri sunar. İdarenin eylemlerini ve davranışlarını denetler, tespit ettiği eksiklikleri ise kamuoyuna açıklar. İster talep üzerine veya kendi inisiyatifiyle denetim başlatabilir, denetim yetkisini ise karşı karşıya sorumlu olguğu Parlamento'dan alır. Ombudsman, yalnızca mağdur olan şikayetçilerin adalete erişimine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda haklı idari eylem ve kararları da savunur. Böylelikle ombudsman, idare ile vatandaşlar arasındaki gerilimleri yatıştırır.³³

Hizmetlerin yasalara uygun olarak sunulmasını sağlamak, demokratik yönetimin temel bir yükümlülüğüdür. Ombudsmanın görevi, hatalı idari işlemlerin vatandaşlara zarar vermesini önlemektir. Ombudsmanlık kurumu dünya çapında yaygınlaşmıştır, bu durum devletlerin, kamu yönetiminin giderek artan karmaşıklığı karşısında geleneksel mekanizmaların yerini alabilecek yenilikçi, uygun maliyetli, hızlı ve erişimi kolay bir denetim sistemine sahip olma arzusundan kaynaklanmaktadır. Hukuki bağlam, seçim ve görevden alma kriterleri, kurumu rolü, sorumlulukları ve yetkisi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de bu temel özellikler genel hatlarıyla özetlenebilir.³⁴

Ülkeler arasında Ombudsmanın hukuki statüsü, seçilme biçimi, görevden alınma koşulları ve yetkileri bakımından farklılıklar olsa da genel özellikleri ve işlevsel ayırt edilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, her ülke ombudsman kurumunu kendi sosyal ve siyasi yapısını, hukuk sistemini, kültürel ve demografik özelliklerini yansıtacak şekilde özelleştirmiştir. Uluslararası düzeyde, bu kurumun ayırt edici özellikleri genel kabul görmektedir.

Ombudsman, kamu gücünü kullanan idareye karşı bireylerin hak ve özgürlüklerini korur ve kendisine iletilen şikayetler aracılığıyla bu görevini yerine getirir. Bu nedenle,

32. Uz Bilge. (2024). Ombudsmanlık kurumlarının özellikleri ve kamu denetçiliği kurumu kararlarının uygulamadaki etkileri. *Ombudsman Akademik*, 19, 80.

33. Usta Hasibe. (2016). Türkiye'de ombudsman (kamu denetçiliği) kurumu. *Denetim*, 14, 61.

34. Efe Haydar ve Demirci Murat. (2013). Ombudsmanlık kavramı ve Türkiye'de kamu denetçiliği kurumundan beklentiler. *Sayıştay Dergisi*, 54.

ombudsman kurumuna kolay erişim, sistemin etkin işleyişi açısından oldukça önemlidir. Ombudsman kurumuna yapılan başvurular genellikle ücretsizdir. Kuruma erişilebilirliği artırmak adına bazı ülkeler, merkez dışındaki belediyelerde temsilcilikler ve yerel şubeler kurmaktadır. Bu şubeler, vatandaşları ombudsmana başvuru süreçleri hakkında bilgilendirme işlevi görürler.³⁵

Ombudsmanın temel görevi idareyi denetlemek olduğundan, bu kurum görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmek için yürütme organından bağımsız hareket etmelidir. Ombudsman kurumunun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli olan asgari koşullar göz önüne alındığında, EKLUNDH'un belirttiği gibi: "Ombudsman kavramı bir paradoks barındırmaktadır. Ombudsman, bireyleri diğer devlet kurumlarından koruyan bir devlet kurumu olarak görülebilir. Dolayısıyla, böyle bir kurumun güvenilirliğini koruması için belirli koşulları yerine getirmesi gerekir. Ombudsman yeterli kaynaklara ve geniş soruşturma yetkilerine sahip olmalı, en önemlisi, denetlediği kurumların baskısından ve etkisinden korunmalıdır."³⁶

Ombudsmanın bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamadaki önemli unsurlardan biri bütçesidir. Bütçesi doğrudan yürütme organı tarafından belirlenen veya bu organın sıkı denetimi altında olan bir ombudsmanın bağımsızlığından söz etmek zordur. Ombudsman kurumunun bağımsızlığı ve tarafsızlığı sadece kurum başkanına bağlı değildir. Kurum çalışanlarının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak da aynı derecede önemlidir. Personel seçimi, idarenin veya yürütme organının müdahalesi olmaksızın, doğrudan Ombudsman tarafından yapılmalıdır. Ayrıca, bu personelin bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedeleyebilecek her türlü mali riski azaltmak adına, liyakate uygun bir ücret almalarını sağlamak da oldukça önemlidir. Bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesi, ombudsmanın kurumsal otoritesi açısından hayati bir değere sahiptir.³⁷

Saygın bir kişi, farklı gruplara eşit mesafede durarak etkili kararlar alabilir. Tarafsızlık ve adalet ilkeleri gereği, ombudsmanlık görevini yürüten kişi veya kişilerin siyasi partilerle olan bağlarını asgari seviyeye indirmeleri beklenir. Bu kişilerin tarafsızlıklarını tehlikeye atabilecek herhangi bir dış gelir elde etmemeleri ve soruşturma konusu olan kişi veya kurumlarla herhangi bir menfaat ilişkisi kurmamaları da önemle vurgulanmaktadır.³⁸

Ombudsmanın bağımsızlığı, tercihen yasama organının üyelerinin nitelikli çoğunluğu tarafından atanması veya onaylanmasıyla güçlendirilir. Benzer şekilde,

35. Şahin Muhammed. (2021). *Dünyada ombudsmanlık ve Türkiye'de kamu denetçiliği kurumu*. İKSAD Yayınevi.

36. Gişi Selçuk. (2017). Ombudsmanlık kurumu, isveç ve fransa ülke uygulamaları ile avrupa ombudsmanı üzerine bir inceleme. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 10.

37. Erhürman Tufan. (2001). *İdari denetim ve ombudsman*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi).

38. Yılmaz Abdullah ve Şahyar Akdemir Duru. (2021). Ombudsmanlık kurumunun etkinliğinin kurum kararları üzerinden incelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 7(13), 21.

aşağıdaki hükümler de ombudsmanın bağımsızlığını korumaya yöneliktir: sabit ve uzun süreli görev süresi; görev süresinin yenilenbilir olması; ombudsmanın yalnızca geçerli ve kanuni bir nedenle (tercihen kendisini atayan kurumun üst çoğunluğu tarafından) görevden alınabilmesi; sabit ve yeterli bir maaş düzenlemesi; ofisin hedeflerini gerçekleştirmek için yasalarca güvence altında alınmış bütçe; bütçenin doğru yasama organına sunulması; personel atama ve görevden alma konusunda ombudsman münhasır yetkisi. Ayrıca ombudsman ve personelinin, görevlerini icra ederken gerçekleştirdikleri işlemler nedeniyle hukuki ve cezai sorumluluktan muaf tutulması; ombudsman kararlarının (yetki alanı sınırları haricinde) yargı denetiminden muaf tutulması ve ombudsmanın yetkilerini kullanabilmesi için mahkemelere başvurma yetkisine sahip olması, bu kurumun bağımsızlığını pekiştiren unsurlardır.³⁹

Ombudsmanın tavsiye işlevi, idare ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıkları uzlaşılıyla çözmektedir. Ancak yargı makamının aksine ombudsman, yaptırım veya bağlayıcı kararlar uygulama yetkisine sahip değildir; bunun yerine görüş, çözüm önerisi ve tavsiyelerde bulunur. Bu özellik bir zayıflık olmaktan ziyade, kurumsal etkinlik açısından bir güç kaynağıdır. Söz konusu model, etik argümanlar, kurumsal güvenilirlik ve sosyal meşruiyet yoluyla etkileme gücü “ahlaki ikna” (*moral suasion*) ilkesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, ombudsman tarafından sunulan tavsiyeler şunları sağlar:⁴⁰

- İdari hataları veya yetki suistimallerini bildirmek;
- Adaletsiz olduğu düşünülen kararların yeniden değiştirilmesini teşvik etmek;
- Verimsiz bürokratik uygulamaların gözden geçirilmesini veya kaldırılmasını teşvik etmek.

Doktrin, ombudsman kurumlarının idari mahkemelerle benzer şekilde işlediğini kabul etse de yargı kararlarının aksine ombudsman kararlarının genellikle bağlayıcı olmadığını vurgulamak önemlidir. Bu bağlamda ombudsman kurumları, mahkemeler gibi doğrudan karar verici organlar olmaktan ziyade, idare ile bireyler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde alternatif bir denetim makamı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla ombudsman tavsiyelerinin, idarenin “iyi yönetim” ilkelerine uygun işleyişine rehberlik ettiği söylenebilir.⁴¹

Şikayetlerin bireysel düzeyde ele alınmasının ötesinde ombudsman, kurumsal bir değişim aktörü olarak hareket edebilir: Olumsuz eğilimleri ve hatalı uygulamaları tespit

39. Gottehrer Dean M. (2009). *Fundamental elements of an effective ombudsman institution*. Plenary Session II: Developing the Working Methodes and Practices of the Ombudsman, International Ombudsman Institute (IOI) Stockholm Conference.

40. Gellhorn Walter. (1966). *Ombudsmen and Others: Citizen's Protectors in Nine Countries*. Harvard University Press.

41. Uz Bilge. (2024). Ombudsmanlık kurumlarının özellikleri ve kamu denetçiliği kurumu kararlarının uygulamadaki etkileri. *Ombudsman Akademik*, 19, 80.

ederel kamu hizmetlerinin kalitesini, adaletini ve şeffaflığını iyileştirmeye yönelik genel genel öneriler sunar. Bu durum ombudsmana sadece iyileştirici değil, aynı zamanda önleyici nitelikte geniş bir denetim rolü yükler. Ombudsmannın temel özellikleri şunlardır⁴²:

- Bağımsızlık,
- Denetim,
- Kalite,
- Demokrasi,
- Şeffaflık,
- Hızlılık

Ombudsman'ın bağımsızlığı, tarafsız hareket etmesini sağlar. Kurumun sunduğu sonuçlar ve kararlar, olayın ve hukukun derinlemesine analizine dayanır. Bu bağımsızlık, ombudsmannın kamuoyu, özellikle de şikâyetle bulunan bireyler nezdindeki güvenilirliğini artırır.⁴³

Ombudsman, vatandaşların şikâyetleri üzerine kamu idaresinin kötü yönetim uygulamaları ve insan hakları ihlallerini araştıran, demokratik bir kurumdur. Kurumun temel özellikleri, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, insan haklarının kurumsallaştırılması, demokrasinin pekiştirilmesi ve toplumda etik değerlerin teşvik edilmesidir. Begün dünyanın neredeyse tüm ülkelerinde farklı düzeylerde uygulan bu kurum ayırt edici özellikleri şunlardır: hukukun üstünlüğü, etik, demokrasi, insan hakları ve yerel köklülük.⁴⁴ Ombudsmanlar, idareye iyi yönetim ve hukuka saygı ilkelerine hatırlatarak, kamu yönetiminde adalet, şeffaflık ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesine katkıda bulunurlar. Bu bağlamda kurum, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili bir insan hakları kültürünün oluşturulmasında ve verimli idari uygulamaların teşvik edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.⁴⁵

Ombudsman kurumu, faaliyetlerini yürütürken hiçbir makamın veya kişinin etkisine maruz kalmamalıdır. Ombudsmannın bağımsızlığı ve tarafsızlığı şu unsurlar dikkate alınarak belirlenir: kurumu oluşturan anayasal veya yasal metinler, seçim ve atama usulleri, dokunulmazlık ve ombudsmanlık göreviyle birlikte başka bir görevde bulunma yasaklılığı, atama ve görev süresinin yenilenip yenilenmeyeceği, faaliyetleri

42. Doğan Kadir Caner ve Kalkisim Hasan Mahmut. (2024). Kamu yönetiminde bir reform alanı olarak ombudsman: bulgaristan, tayland ve Brezilya örneği. *Ombudsman Akademik*, 20, 18.

43. Gottehrer Dean M ve Hostina Michael. (1998). Essential Characteristics of a Classical Ombudsman. United States Ombudsman Association.

44. Doğan Kadir Caner. (2023). Türkiye'nin Ekonomi-Politiği: İktidar ve Sermaye Yapısının Ombudsman Benzeri Kurumlar Üzerinden Analizi (1960-2000). *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 217.

45. Angın Cem. (2025). Türkiye'de ombudsman kararlarında aile: Temalar, sorunlar ve çözümler. *Ombudsman Akademik*, 268.

üzerinde dış denetim olmaması, mali kaynakları ve atayan otorite, görev süresi ve görevden alınma koşulları gibi faktörler dikkate alınmalıdır.⁴⁶

Aslında ombudsman, seçilmesi ve görevden alınması haricinde, idareye veya Parlamento'ya hiyerarşik olarak bağlı olmayan özerk bir kurumdur. Yetkisini Parlamento'dan asla da soruşturmalarını bu organın etkisinde bağımsız olarak yürütür. Parlamento ombudsmanı seçme ve görevden alma yetkisine sahip olsa da ona idari talimat veremez. Ombudsmanı, görevini tamamen bağımsız ve özerk bir şekilde yerine getirtir. Parlamento, belirli şikâyetin yönetimi konusunda ombudsmana müdahale edemez; alınan kararları etkileyemez, gözden geçiremez veya değiştiremez.⁴⁷

2.3. Tarihsel Gelişim

Eski Mısır'da firavun tarafından atanan memurlar, tebaalarının şikâyetlerini ele alarak, ilkel bir idari adalet sistemi kurmuşlardı.⁴⁸ Benzer şekilde Roma İmparatorluğu'nda halk ile yargıçlar arasında aracı görevi gören pleb tribünleri, vatandaşları yetki suistimalinden koruyor ve hukuka aykırı kararları duruma yetkisine sahipti.⁴⁹

Birçok kaynak, ombudsmanlık kurumunun kökenini Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 206 – MS 220) Çin'deki “Yuan denetimi” kurumuna, Roma İmparatorluğu'ndaki “halk tribünlerine” ve 17. yüzyıl Amerikan kolonilerindeki “denetçiler kurumuna” dayandırmaktadır. Ancak, ombudsmanlık kurumunun İsveç'te ortaya çıktığı ve bu ülkenin tarihsel olarak bu kurumu ilk kez uygulayan devlet olduğu genel kabul görmektedir. İskandinav ülkeleri, ombudsmanlık kurumunun doğduğu yer olarak kabul edilir. Ombudsmanlık rolü 18. yüzyılda İsveç'te şekillenmiş ve 1809 yılında İsveç Anayasası'nda resmen yer almıştır.⁵⁰

Ombudsmanlık kurumunun kökeni, İsveç Kralı XII. Karl dönemine kadar uzanır. 1709 yılındaki Poltava Savaşı'nda Ruslara yenilen İsveç hükümdarı, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kaldığı dönemde otoritesini ve denetimini mekanizmalarını güçlendirmek istemiştir. 1713 yılında, Edirne yakınlarındaki Demirtaş Paşa Sarayı'ndan bir kararname yayımlayarak; Stockholm'deki yöneticilerin ve yargıçların yasalara uymalarını sağlamak amacıyla bir arabulucu (*Högste Ombudsmannen*) atamıştır. bir

46. Geylani Didem ve Nohutçu Ahmet. (2021). The effectiveness of the Public Auditorship Institution (Ombudsman) in Turkey and a comparison with the national Ombudsmen of England and France. *Journal of Management and Economic Research*, 19(4), 2-3.

47. Eren Hayrettin. “Ombudsman kurumu”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2000, 84.

48. Bunson Margaret. *Encyclopédie de l'Égypte ancienne*, 2002, Facts on File

49. Mulgan Richard. (2019). Holding Power to Account: Accountability in Modern Democracies. *Modern Economy*, 10 (9).

50. Akıncı Müslüm. (1999). *Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman*, İstanbul, Beta yayınlar.

kararname çıkarmıştır. XII. Kral'ın bu atamayı yaparken Osmanlı idari yapısında ilham aldığı sıkça iddia edilse de söz konusu imparatorluk kurumunun somut etkileri üzerindeki tarihsel tartışmalar devam etmektedir.⁵¹

1766 yılından bu yana, İsveç Ombudsmanı'nı atama sorumluluğu kraldan *Riksdag'a* (temsilci meclisi) devredilmiştir. Kraliyet Ombudsmanı ile Parlamento Ombudsmanı arasındaki en temel fark, ilkinin monarşi adına hareket etmesi, ikincisinin ise bireylerin haklarını savunmakla yükümlü olmasıdır. 1809 yılında ombudsman, İsveç Anayasası'na dahil edilerek anayasal bir kurum haline gelmiştir. Günümüzdeki Ombudsman modeli, bu tarihten şekillenmiştir. Başlangıçta Ombudsmanın rolü, yasama organı adına yürütme organını denetlemek iken, sonraki yasal düzenlemelerle yetki alanı tüm idari sistem ve mahkemeleri kapsayacak şekilde genişletildi böylece kamu görevlileri ve yargı mensupları, hatalı veya keyfi kararlardan karşı bir denetim mekanizması oluşturulmuştur.⁵²

1809 tarihli İsveç Anayasası, Ombudsmanın anayasal statüsünü tanımlamıştır ve bu metin, modern Ombudsman kurumunun kökeni olarak kabul edilmiştir. Anayasaya dahil edildikten sonra, kurumun rolü yaklaşık bir yüzyıl boyunca durağan kalmıştır. 1919'da Finlandiya'da yapılan anayasal değişikliği, İsveç modeline benzer bir kurumun kurulmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerin güçlenmesi, akademisyenler ve idareciler arasında yoğun bir fikir alışverişini teşvik etmiştir. Bu tartışmalar, ombudsman kurumunun küresel ölçekte yayılmasını hızlandırmış ve sistem kısa sürede diğer ülkelerde de benimsenmiştir.⁵³

Finlandiya, İsveç Krallığı'nın bir parçasıyken bu sistemini denemiş ve Rusya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra 1919 tarihli ilk Anayasasında bu kurumu yeniden benimsemişti. Danimarka ise 1953 Anayasa reformu ile ombudsmanlık kurumunu oluşturmuş, görev alanını genişletti ve sivil ve askeri idarenin tamamının denetimini bu kuruma vermiştir.⁵⁴

Avrupa'nın ötesinde, ombudsman eski İngiliz kolonilerinde de yerleşmiş ve sömürge sonrası dönemde bir meşruiyet aracı olarak kullanılmıştır. Yeni Zelanda 1962 yılında bu alanda öncü oldu ve Sir Guy Powles ilk Ombudsman olarak atanmıştır. Powles sadece idari şikayetlerle değil, Maori haklarıyla da ilgilenmiştir. Bu kültürel yenilik Birleşmiş Milletler tarafından da takdir edilmiştir.⁵⁵ Avustralya ve Kanada 1977'de,

51. Çağdaş Tülin. (2017). Ombudsman kurumu ve Türkiye'de 6328 sayılı "Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu"nun düzenlenmesi. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2).

52. Gamze Yudum Süler. (2010). Ombudsmanlık kurumu ve Türkiye'de uygulanabilirliği. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 160

53. Efe Haydar ve Demirci Murat. (2013). Ombudsmanlık kavramı ve Türkiye'de kamu denetçiliği kurumundan beklentiler. *Sayıştay Dergisi*, 90, 52-53.

54. Defensor del Pueblo. (2015). *The book of the Defensor del Pueblo*.

55. United Nations (UN). (1971). *The Ombudsman Institution*. UN Doc. ST/TAO/HR/12.

federasyon yapısına uyarlanmış eyalet düzeyindeki varyantlarıyla süreci takip etmiştir. Afrika ve Asya'da ise bu sistem daha geç benimsenmiştir. Örneğin, 1975 yılında Nijerya'da kurulan ombudsman, bağımsızlık sonrası yolsuzlukla mücadele rol oynamış ancak finansman yetersizlikleri nedeniyle zorluklar yaşamıştır.⁵⁶ Hindistan'daki, *Lokpal* ise İsveç modelinden esinlenerek oluşturulmuş olup yolsuzlukla mücadeleyi amaçlamasına rağmen, bağımsızlık eksikliği nedeniyle eleştirilmektedir.⁵⁷

Analist Frank Stacey, ortak hukukun sisteminin temel alındığı Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun süre bu kuruma direndiğini ve yargı yoluna başvurmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Ancak, üniversitelerde ve şirketlerde sektörlere özgü ombudsmanlar ortaya çıkmış; 2020 yılında ise Biden yönetimi döneminde federal düzeyde Kamu Avukatı göreve başlamıştır.⁵⁸

1978 yılında kurulan Uluslararası Ombudsman Enstitüsü (IOI) 2025 yılında itibarıyla 150'den fazla kurumu kayıt altına almış olup bu kurumlar BM üye devletlerinin %80'ini kapsamaktadır.⁵⁹

Ombudsman dünya çapında tanınan bir kurumdur. İsveç'te doğan bu sistem; önce diğer İskandinav ülkelerine, ardından Avrupa, Amerika, Okyanusya, Afrika ve Asya'ya yayılmıştır. 1960'larda hızlı bir büyüme gösteren bu kurum, uluslararası düzeyde kurulmuşallaşmasıyla benzersizliğini kanıtlamıştır. İsveç'ten sonra kurumu benimseyen ilk ülke, altı yüzyıl boyunca İsveç'in bir parçası olan Finlandiya olmuştur. Finlandiya'da ombudsman rolü, anayasal bir parlamenter kurum olarak kurgulanmıştır. 1953'te Danimarka ve 1963'te katılımıyla İskandinav modeli yasallaştırılmıştır. Savaş sonrası dönem, kurumun dünya çapında yaygınlaşmasında bir dönüm noktası olmuş ve ombudsman, tüm ülkelerin gündemindeki vazgeçilmez bir siyasi aktör haline gelmiştir.⁶⁰

Tablo 1. İskandinav'da Ombudsman (Defensor del Pueblo, 2025 *The book of ombudsman*)

Ülke	Başlık	Tür(ler)	Kuruluş tarihi
Danimarka	Ombudsman	Ulusal	1953
Finlandiya	Parliamentary Ombudsman	Ulusal	1919
Norveç	Ombudsman	Ulusal ve Uzmanlık Alanı	1955-1962
İsveç	Ombudsman	Ulusal ve Uzmanlık Alanı	1809

56. Transparency International raporunda belgelenmiştir

57. Drèze Jean ve Sen Amartya. (2013). An Uncertain Glory: India and its Contradictions. *Princeton University Press*.

58. Stacey Frank. (1978). Ombudsmen compared. *Clarendon Press*.

59. Reif Linda. (2001). Protecting the integrity and independence of the ombudsman institution: The global perspective. *The International Ombudsman Yearbook*, 5, 22.

⁶⁰Doğan Kadir Caner. (2014). Postmodern kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde bir denetim paradigması: ombudsman. *Sayıştay Dergisi*, 94, 83.

İskandinav ülkelerindeki Ombudsmanlık kurumunun tarihsel kökenlerini ve gelişimini inceledikten sonra İsveç'in 19. yüzyılın başındaki öncülüğüyle aşağıdaki tablo, bu kurumun diğer Avrupa devletlerindeki farklı adlandırmalarını, yetki alanlarını ve genellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşen kuruluş tarihlerindeki çeşitliliği ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Avrupa'nın Diğer Ülkelerindeki Ombudsman(Defensor del Pueblo, 2025 *The book of ombudsman*)

Ülke	Başlık	Tür(ler)	Kuruluş tarihi
Almanya	Federal Meclis Savunma Komiseri	Özel (Askeri)	1956
Andorra	Vatandaşların Avukatı	Ulusal	1998
Avusturya	Volksanwaltschaft	Ulusal	1982
Belçika	Federal Ombudsman	Bölgesel	1991
Kıbrıs	Kıbrıs İdari İşler Komiseri	Ulusal	1991
İspanya	Ombudsman	Ulusal ve Bölgesel	1981
Fransa	Cumhuriyet Ombudsmanı	Ulusal	1973
Yunanistan	Sinigoros Tou Politi	Ulusal	1997
Grönland	Lanstingets Ombudsmanı	Ulusal	1994
İrlanda	Ombudsman	Ulusal	1980
İtalya	Sivil Savunmacı	Bölgesel	1971
Lüksemburg	Dilekçe Komisyonu	Ulusal	2001
Malta	Parlamento Ombudsmanı	Ulusal	1995
Hollanda	Ulusal Ombudsman	Ulusal ve Bölgesel	1981
Portekiz	Ombudsman	Ulusal	1975
Birleşik Krallık	Parlamento Ombudsmanı	Ulusal ve Bölgesel	1967

Tablo 2'nin devamı niteliğindeki bu kısım Avrupa'daki ombudsmanlık kurumlarının incelenmesini tamamlamaktadır. Bu geçiş, bir sonraki tabloda ele alınan Afrika kıtasındaki kurumsal yapıları incelemek için zemin hazırlamakta.

Tablo 3. Afrika 'da Ombudsman (Defensor del Pueblo, 2025 *The book of ombudsman*)

Ülke	Başlık	Tür(ler)	Kuruluş tarihi
Burkina Faso	Ombudsman	Ulusal	1995
Gabon	Cumhuriyet Ombudsmanı	Ulusal	1992
Gana	İnsan Hakları ve İdari Adalet Komiseri	Ulusal	1969
Gambiya	Ombudsman	Ulusal	
Namibya	Ulusal Ombudsman	Ulusal	1990
Nijerya	Kamu Şikayetleri Komisyonu	Ulusal	1975

Tablo 3. (Devamı)

Ülke	Başlık	Tür(ler)	Kuruluş tarihi
Senegal	Cumhuriyet Ombudsmanı	Ulusal	1991
Sudan	Halk Şikayetleri ve Düzeltilme Kurulu	Ulusal	1995
Güney Afrika	Kamu Koruyucusu	Ulusal	1996
Tanzanya	Daimi Soruşturma Komisyonu	Ulusal	1966
Uganda	Hükümet Genel Müfettişi	Ulusal	1986
Zambiya	Genel Müfettiş	Ulusal	1973
Zimbabve	Ombudsman	Ulusal	1982

3. DÜNYADA OMBUDSMAN

İsveç'te ortaya çıkan Ombudsman kavramı, halkı korumaya adanmış bir kurum olup günümüzde pek çok ülkede uygulanan çağdaş bir denetim aracıdır. Ombudsman kurumu, siyasi, sosyal ve kültürel bağlamlara göre farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Nitekim İngiltere’de “Parlamento Komiseri” (*Parliamentary Commissioner*), Fransa’da “Arabulucu” (*Médiateur*), KKTC’de “Yüksek Kamu Denetçisi”, Türkiye’de de “Kamu Denetçisi” gibi farklı isimlendirmelerle varlık göstermektedir. Yargı denetiminin kapsamının sınırlı olması, idari süreçlerin hukuki normlara uymadaki eksiklikler ve idarelerin kendi iç denetimi mekanizmalarının öznel veya taraflı algılanması gibi nedenler, İsveç’te doğan ve gelişen kurumun rolünü giderek daha önemli hale gelmiştir.⁶¹

Dünya genelinde ombudsman kurumunun bu denli yaygınlık kazanmasının başlıca nedenlerinden biri, İkinci Dünya Savaşı sonrası devletin müdahale alanının genişlemesi ve ülkelerin yeniden yapılanma sürecinde benimsedikleri politikaların sonucunda, idari eylemlerinden zarar gören vatandaşların sayısının artmasıdır. Söz konusu eylemlerden mağdur olan vatandaşların şikayetlerindeki artış, devletleri yargı denetimi dışında, kolay erişilebilir, hızlı, düşük maliyetli ve hak temeli bir denetim mekanizması arayışına itmiştir. Bu nedenle ombudsmanlık, dünya genelinde kamu yönetimindeki sorunları çözmek için sıklıkla tercih edilen bir denetim mekanizma haline gelmiştir.⁶²

Organizasyonel yapılarına göre ombudsmanlar iki ana gruba ayrılmaktadır. Çoğunluğu İsveç modelindeki gibi parlamento ombudsmanlarından oluşan birinci grup; parlamento tarafından seçilen, yürütme organının faaliyetlerini denetleyen, vatandaş şikayetleri üzerine veya resen harekete geçebilen yapılardır. Halkın büyük güvenini kazanan bu kurumların temel görevi, temel hak ve özgürlükleri savunmaktır. İkinci grup idari ombudsmanları içermektedir. Yürütme organı tarafından görevlendirilen bu ombudsmanların temel rolü, kamu yönetimindeki kötü yönetimi önlemektir.

İngiltere, bu grubun tipik bir örneği olup, şikayetçilerin bir parlamento üyesi aracılığıyla ombudsmana başvurduğu, “dolaylı başvuru” sistemini uygulamaktadır.⁶³

61. Doğan Kadir Caner. (2016). Türkiye Ombudsmanı: Yapısal Kurumsal ve İşlevsel Yönleri. *The Journal of International Scientific Researches*, 1(1), 43.

62. Özkara Metin ve Dağcı Şeyma. (2024). The need for local government ombudsmanship in Türkiye: what kind of structure can be made in accordance with the principle of participation? *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 162.

63. Şengül Ramazan. (2013). Kamu yönetimi ile birey ilişkilerinin dönüşümüne ombudsman kurumunun etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 75.

Ombudsman kurumları genellikle yürütme gücünü sınırlamak, idareyi denetlemek ve vatandaşlara karşı hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla kurulmuş özerk yapılar olarak görülür.⁶⁴ Ombudsman kurumu, günümüzde demokratik devletlerin ve şeffaf kamu idarelerinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. 19. yüzyılın başında İsveç'te ortaya çıkan bu kurum, devlet ile vatandaş arasındaki güven ilişkisinin tesis ihtiyacıyla birlikte yavaş yavaş tüm dünyaya yayılmıştır.⁶⁵ Ombudsman rolü günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde başarıyla yürütülmektedir. Güvenilirlik ilkesine dayanan ombudsman kurumu, bağımsız, tarafsız ve kolay erişilebilir bir yapı arz eder.⁶⁶

İskandinav'da kurulmasının ardından kurum 20. yüzyıldan itibaren diğer ülkelere de yayılmıştır. Yeni Zelanda (1962), Birleşik Krallık (1967), Portekiz (1976) ve İspanya (1981) gibi ülkeler de benzer modelleri benimsemiştir. Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi Anglo-Sakson hukuk sistemine sahip ülkelerde Ombudsman, ulusal veya yerel düzeyde faaliyet göstermektedir. Bu yaygınlık, kamu hizmetlerinin kalitesinin iyileştirilmesinde kurumun öneminin küresel ölçekte kabul gördüğünü yansıtmaktadır.⁶⁷

Ombudsmanlık artık yalnızca devletlerle sınırlı kalmayıp uluslararası alanda da kendine yer bulmuştur. Örneğin, Birleşmiş Milletler Ombudsmanı, kurum içi çatışmaları çözmek ve huzurlu bir çalışma ortamı sağlamak amacıyla 2002 yılında kurulmuştur.⁶⁸

İskandinav ülkelerindeki ilk uygulaması, bu mekanizmanın yalnızca belirli koşullar altında etkili olacağı izlenimini vermiştir. Derin demokratik geleneklere sahip bu ülkelerde idari ve siyasi yapılar, vatandaşların tercihlerine ve yönelimlerine açık durumdadır.⁶⁹ 20. yüzyılın ilk yarısında ombudsmanlık görevi sadece birkaç ülkede mevcutken, “ombudsman” terimi o yıllarda İskandinav coğrafyasına özgü kabul ediliyordu. Ancak 1990'ların sonlarından itibaren kurum küresel bir nitelik kazanmış ve terim uluslararası alanda genel kabul görmüştür. Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Pasifik bölgesindeki ülkelere başlayan yayılım, daha sonra Orta Doğu ve Afrika ve Hindistan gibi bölgelere ulaşarak geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.⁷⁰

64. Akın Soner (2025a). Ab ülkelerinde aile politikası şikâyetlerine ombudsman yaklaşımlarının karşılaştırmalı incelemesi. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 3 (aile), 233.

65. Dubé Paul. (2023). «Le rôle d'Ombudsman dans le monde: entre réalité et possibilité.» Conférence mondiale des Ombudsmans, Rome.

66. Çeliksoy Emine ve Bayan Büşra. (2020). Genel ve Özel Amaçlı Ombudsmanlık Örnekleri: İngiltere ve Türkiye. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 94.

67. Robson William Alexander ve Page, Edward. (2024). Administrative law. *Encyclopedia Britannica* <https://www.britannica.com/topic/administrative-law>.

68 . United Nations. About us – Office of the United Nations Ombudsman and Mediation Services. Nations Unies. <https://www.un.org/ombudsman/about-us>.

69 . Kaya Emre. (2018). Ombudsmanlık kavramı ve dünyada ombudsmanlık uygulamaları. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 4(8), 160.

70. Aykanat Mehmet. (2019). Ombudsmanlık Kurumunun Osmanlı Kökleri Ottoman roots of Ombudsman. *Turkish Studies*, 14(1), 102.

3.1. İsveç

İsveç'te Ombudsman, yargı ve yürütme organlarının dışında yer alan, sahip olduğu yetkiler itibarıyla yasal yaptırımdan ziyade ahlaki bir otoriteye dayanan “olağanüstü” bir kurum olarak değerlendirilmektedir.⁷¹

1968 yılına kadar İsveç'te iki parlamento ombudsmanı bir arada faaliyet gösteriyordu: *Justitieombudsman* (Adalet Ombudsmanı) ve 1915 yılında askeri idareyi denetlemek üzere kurulan *Militieombudsman*. Her iki kurum da kendi sorumluluk ve yöntem alanlarına sahip birimler tarafından yürütülüyordu. 1967 yılında gerçekleştirilen reform ile askeri ombudsman kaldırılmış; ve üç Ombudsmanın eşit haklara sahip olduğu, ortak bir hizmet birimi altında yetki alanları paylaştığı kolektif bir sistem kurulmuştur. Ayrıca daimi olarak seçilen iki yedek üye, ombudsmanlar koleji tarafından ihtiyaç duyulduğunda özel denetim görevleriyle yetkilendirilebiliyordu. Ancak zamanla kurum içinde anlaşmazlıklar ortaya çıkmış; o dönemin görev yapan ombudsmanları arasında rol, davranış ve denetim faaliyetlerinin genel konsepti konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır.⁷²

İsveç'te kral, parlamenter monarşi çerçevesinde sembolik ve sınırlı yetkilere sahiptir. İsveç, üniter bir devlettir. 1974 tarihli İsveç Anayasası (*Svensk Författningssamling*); Basın Özgürlüğü Kanunu, ifade Özgürlüğü Kanunu ve Veraset Yasası (*Successionsordning*) ile birlikte temel hukuki çerçeveyi oluşturur. İsveç, tek meclisli bir parlamenter sisteme sahiptir. *Riksdag*, dört yılda bir seçilen 349 temsilciden oluşur. Hükümet ise Parlamento tarafından seçilen Başbakan ve onun atadığı bakanlardan teşekkül eder.⁷³

Günümüzdeki, *Riksdag* dört ombudsmanı dört yıllık bir dönem için seçmektedir. Ombudsmanlar yeniden seçilebilirler. Her ombudsman kendi sorumluluk alanından sorumludur ve tamamen bağımsız olarak sorumludur. Genellikle, İsveç'in en yüksek yargı organları olan Yüksek Mahkeme ve Yüksek İdare Mahkemesi'nin üyeliği için gerekli niteliklere sahip kişiler arasından seçilirler. Parlamento ombudsmanlarının görev alanına giren dört temel alan şunlardır: mahkemeler, sosyal hizmetler, cezaevi ve denetimli serbestlik hizmetleri ile emniyet teşkilatı. Ombudsmanlar, basın tarafından gündeme getirilen konularla ilgili de soruşturma yürütebilirler. Soruşturma açma kararlarını gerekçelendirme zorunlulukları bulunmaktadır.⁷⁴

71. Gişi Selçuk. (2017). Ombudsmanlık kurumu, isveç ve fransa ülke uygulamaları ile avrupa ombudsmanı üzerine bir inceleme. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 16.

72. Legrand André. (1992). L'ombudsman parlementaire suédois 1970-1990: Une originalité persistante. *Revue française d'administration publique*, 64(1), 575.

73. Akıncı Müslüm. (2008). İsveç İdare Hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(2), 175.

74. Akesson Hakan. (2021). L'ombudsman suédois. *Administration*, 270(2), 86.

İsveç, 1809 yılında parlamento ombudsmanı kurumunu tesis ederek ve bu kuruma güncel ismini vererek uluslararası idari hukukunda önemli bir yer edinmiştir. Bu kurum, benzer bir denetim yapısı oluşturmak isteyen birçok ülke için model teşkil etmiştir. Söz konusu ülkeler, İsveç'in parlamento ombudsmanı modelini kendi sosyal, kültürel ve idari yapılarına uyarlayarak benimsemişlerdir. *Justitieombudsmanen* olarak bilinen bu kurumun, 1809 Anayasası ile tanımlanan ilk ombudsman modeli olduğu vurgulanmalıdır.⁷⁵

Ombudsman, bir kamu kurumu veya kamu görevlisi tarafından alınan önlemlerin yürürlükteki mevzuata çeliştiğini veya yanlış/uygunsuz olduğunu tespit ederse tutma yetkisine sahiptir. Yasanın yeknesak bir şekilde uygulanması teşvik etmek amacıyla istaşari nitelikte görüşler sunabilir. Bir nevi, “olağanüstü savcı” sıfatıyla, görevini, ihlal eden veya basın/ ifade özgürlüğü dışındaki bir suç işleyen memurlar aleyhine yasal süreç başlatabilir. Ayrıca görevini ihmal eden bir memur hakkında rapor hazırlayabilir, *Riksdag* veya Hükümete mevzuat değişiklikleri konusunda tavsiyelerde bulunabilir ya da ilgili denetim makamına davaları sevk ederek gerekli önlemlerin sağlayabilir.⁷⁶

İsveç'te vatandaşları idare ve yargıdaki suistimallerine karşı korumak için üçlü bir ombudsman yapısı oluşturmuş: Parlamento Ombudsmanı, Hükümet Ombudsmanları ve Basın Ombudsmanı.⁷⁷

Parlamento Ombudsmanı: 1809 yılında “Yüksek Ombudsman” adıyla kurulan bu kuruluşun görevi, İsveç vatandaşlarının mahkemeler ve idarenin olası suistimallerine karşı haklarını savunmaktır. Halen “Parlamento Ombudsmanı” olarak faaliyet gösteren bu kuruluş, biri koordinatör olarak görev yapan dört ombudsmandan oluşmaktadır. Parlamento tarafından atanan bu ombudsman, ordu dahil tüm kamu görevlileri ve yargı sistemi tarafından yapılan usulsüzlüklere karşı vatandaşların haklarını savunur.

Hükümet Ombudsmanı: Hükümet tarafından atanan ombudsman; tüketicilerin haklarını korumak, fırsat eşitliği sağlamak, etnik ayrımcılığı önlemek ve çocukların haklarını gözetmekle görevlidir.

Basın Ombudsmanı: İsveç Basın Konseyi, vatandaşlara basın faaliyet hakkında bilgilendirir; bu anlandaki şikâyetleri inceler ve soruşturur. Konsey, Ulusal Basın Kulübü, Basın Çalışanları Derneği ve Gazete Sahipleri Derneği üyelerinden oluşur.

İsveç Anayasası'nda öngörülen ve parlamento üyeleri tarafından seçilen ombudsmanların yanı sıra, “hükümet” tarafından atanan başka uzman ombudsmanlar

75. Ari Serdar. (2017). İsveç, İngiltere, Fransa ve Türkiye ombudsmanlık kurumları: Karşılaştırmalı bir analiz. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3).

76. International Parliamentary Control of Administration Network. JO Ombudsman.

77. Şener Orhan. (2002). Dünya deneyimi yönünden kkte ombudsman dairesinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 186.

damevuttur. Bu ombudsmanlar; özellikle etnik ayrımcılık, engellilik ve çocuk haklarının korunması gibi spesifik alanlarında faaliyet gösterir.⁷⁸

Parlamento Ombudsmanı, çeşitli kamu kurumlarında kendi inisiyatifıyla denetimler yapabilir. Bu denetimler genellikle cezaevleri, hastaneler ve benzeri kurumlarda gerçekleştirilir. Ombudsman, denetimler sırasında öncelikle hizmetten yararlanan kişilerin ve alt kademe çalışanların endişe ve şikâyetlerini dinler. Denetim süreci tamamlandıktan sonra kurumun yöneticisiyle görüşerek, derhal düzeltilmesi gereken eksiklikler hakkında önerilerde bulunur. Parlamento Ombudsmanı, yasal istisnalar haricinde, üzerinden iki yıl veya daha fazla süre geçmiş olaylar hakkında soruşturma ile ükümlü değildir.⁷⁹

İsveç'te ombudsman ile iletişime geçmek için İsveç vatandaşı olma zorunluluğu yoktur. Bu bağlamda, parlamento ombudsmanı, kamu otoritelerinin eylemleri karşısında bireylein temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan bir denetim kurumudur. Anayasa, Ombudsmanın üye sayısına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmakla birlikte, Parlamento İç Tüzüğü'nün 13. maddesi ve Parlamento Ombudsmanı Direktifi, *Riksdag* tarafından biri başkan, üçü üye olmak üzere toplam dört ombudsman atanması öngörülmüştür.⁸⁰

3.2. İngiltere

İngiltere'de ombudsman, “Parlamento Komiseri” (*Parliamentary Commissioner for Administration*) unvanını taşımaktadır. Bu kurumun Birleşik Krallık'ta teşkilatlanması, oldukça özgün bir idari süreç sonucunda gerçekleşmiştir. Birleşik Krallık'ta yerel yönetim, polis, Kuzey İrlanda, adalet, finans yatırımlar, sigorta, emlak, medya ve iletişim emeklilik ve cezaevi ombudsmanı olarak üzere on farklı alanda görev yapan ombudsmanlık mekanizması bulunmaktadır.⁸¹

İngiltere'de ombudsmanlık sistemi, bürokrasiye karşı artan güvensizlik ve erişilebilir başvuru mekanizmaları arayışının damgasını vurduğu savaş sonrası modernleşme sürecinin bir ürünüdür. İsveç Ombudsman modelinden esinlenen bu kavram, *Justice* (eski adıyla Howard League for Penal Reform) ve Society for Individual Freedom gibi baskı grupları tarafından savunulmuş ve İskandinav uygulamalarından merkeze alan reformlar gerçekleştirilmiştir. Kurumun tarihsel kökleri, 1954 yılındaki “Crichel Down” davasına kadar uzanmaktadır. Bu davada, askeri araştırmalar için tarım

78. France Terre d'Asile. Ombudsmans européens

79. Ari Serdar. (2017). İsveç, İngiltere, Fransa ve Türkiye ombudsmanlık kurumları: Karşılaştırmalı bir analiz. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3).

80. Ekiz Serkan. (2018). “İsveç anayasası üzerine notlar”. *Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 115.

81. Zengin Gökhan. (2017). Yerel Yönetimlerde Kamu Denetçiliği: İngiltere Yerel Yönetim Ombudsmanlığı. *Strategic Public Management Journal*, 3(6), 50.

arazilerinin keyfi olarak kamulaştırılmasıyla ilgili ortaya çıkan skandal, mevcut idari denetim mekanizmalarındaki eksikliklerini gözler önüne sermiştir. Söz konusu skandal, o dönemki Tarım Bakanı Thomas Dugdale'in istifasına yol açan süreci başlatarak idari denetimin önemini kamuoyu gündemine taşımıştır.

İngiltere'de Parlamento Ombudsmanı, Parlamento tarafından (genellikle 65 yaşında emekli olana dek) görev yapmak üzere atanır. Sadece Parlamento'nun iki kanadını ortak kararıyla Majesteleri'ne sunular dilekçe ile görevden alınabilmesi, kendisine Yüksek Mahkeme yargıcına benzer bir statü güvence kazandırır. Yasal düzenlemelere tabidir göre temel görevi; merkezi idaredeki "kötü yönetim" iddialarına ilişkin şikayetleri almak ve bunlar hakkında rapor hazırlamaktır. Ombudsman'ın, idari kararları doğrudan gözden geçirme veya idari süreçlere dair takdir yetkisi kullanma yetkisi bulunmaktadır.⁸²

1964 yılındaki genel seçimler İşçi Partisi lideri Harold Wilson, seçimi kazanması halinde bir parlamento komiseri ofisi kurmayı vadedmiştir. Wilson'ın seçilmesinin ardından 1966 yılında bu vaat yerine getirilmiş ve ilk parlamento komiseri atanmıştır. Bu ofisin sağladığı başarı, İngiltere'de farklı alanlarda birçok ombudsman kurumunun kurulmasına öncülük etmiştir. Sağlık ombudsmanı, yerel yönetim ombudsmanı, cezaevi Ombudsmanı ve Finans Ombudsmanı bu gelişimin somut örnekleri.⁸³

İdari sorumluluğun temel bir direği olan Parlamento Ombudsmanı, İngiltere'deki kötü parlamenter demokraside şeffaflık ve usul adaleti ilkelerini temsil etmektedir. 1967 yılında Parlamento İdari Komiseri (Parliamentary Commissioner for Administration) olarak kurulan bu bağımsız kurum, geleneksel yargı yetkilerine müdahale etmeksizin, hükümet daireleri ve kamu kurumlarının kötü yönetimine ilişkin şikayetleri soruşturmayı amaçlar. İngiliz modeli, Ombudsman'ın vatandaş ile devlet arasında bir aracı olarak hareket ederek, güçler ayrılığını zedelemekten demokratik meşruiyet ve parlamenter denetimi güçlendiren bir denge geleneğinin parçasıdır.⁸⁴ Parlamento Ombudsmanı, kötü yönetim nedeniyle haksızlığa uğrayan kişilerin haklarını savunurken, yürütme üzerinde siyasi denetim yetkisi elinde tutan Parlamento ile hukuki denetim mekanizmaları arasında bir köprü işlevi görür.⁸⁵ İngiltere'de Ombudsmanın aldığı kararların bağlayıcı bir niteliği bulunmaktadır.⁸⁶

82. Garner James Francis. (1970). L'Ombudsman britannique. *Revue internationale de droit comparé*, 22(3), 459.

83. Batal Salih. (2023). Türkiye'de Yerel Anlaşmazlıkların Çözümü İçin Bir Model Önerisi: İngiltere Yerel Yönetim ve Sosyal Bakım Ombudsmanlığı. *Kent Akademisi*, 16(4), 2293.

84. House of Commons Public Administration Select Committee. (2007). The Parliamentary Ombudsman: withstanding the test of time. HC 421. The Stationery Office.

85. Kavili Arap Sultan. (2015). 40. yılında İngiltere'de yerel yönetim ombudsmanı. *Ege Akademik Bakış*, 15(1), 70.

86. Kaya İslam Safa ve Karabay Huzeyfe. (2019). Ombudsmanlığın uluslararası hukuk sistemlerindeki yeri. *Ombudsman Akademik*, 6(11), 220.

3.3. Amerika Birleşik Devletleri

1960'lı yıllardan itibaren idari yapıların genişlemesiyle birlikte, bürokrasinin hatalı uygulamalarına ve suistimallerine karşı mücadele etmek amacıyla ombudsmanlık yararı ülkeler tarafından giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Birçok devlet, geleneksel İskandinav ombudsman modelini kendi idari sistemlerine entegre etme yoluna gitmiştir. Bu eğilim özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıkları kazanan ülkeler arasında yaygınlaşmıştır.⁸⁷ Amerika Birleşik Devletleri'nde ombudsman kurumunun kurulması, ülkenin kendine özgü idari yapısı nedeniyle dikkat çekicidir. Devlet ile vatandaşlar arasındaki iletişimi güçlendirmek ve idari işleyteki aksaklıklara ilgili şikâyet ele almak amacıyla birçok eyalet ve belediye düzeyinde ombudsmanlık yapıları oluşturulmuştur.⁸⁸

Beş Amerikan eyaleti geleneksel parlamento ombudsmanı modelini takip etmektedir: Arizona (1966), Hawaii (1969), Nebraska (1971), Iowa (1972) ve Alaska (1975). Eyalet düzeyindeki yapılanmanın ötesinde ombudsman ofisleri, yerel yönetimlerde, hastanelerde, üniversitelerde, hapishanelerde ve çeşitli özel kurumlarda faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla, çocuk hakları, çevre, eğitim, ceza infaz kurumları, hapishaneler, tüketici, sağlık, azınlık hakları ve aile gibi geniş bir yelpazede görev yapan ombudsmanlar bulunmaktadır. Her ne kadar bu kurumların tamamı “ombudsman” olarak adlandırılrsa da, yetki alanlarındaki kamu kurumlarından bağımsızlıkları her örnekte aynı derecede güvence altında alınmamıştır.⁸⁹

Amerika Birleşik Devletleri'nde hükümetin yetkilerini denetleyen parlamento komisyonlar, genel müfettişler, düzenleyici kurumlar ve idari mahkemeler gibi çok sayıda mekanizma bulunmasına rağmen geniş denetim yetkilerine sahip tek, bağımsız ve tarafsız bir ombudsmanlık otoritesi fikri, ancak 1960'lı yıllardan itibaren akademisyenlerin ve reformcuların öncülüğünde ciddi bir tartışma konusu haline gelmiştir.⁹⁰

O dönemde, Amerikan hapishaneleri aşırı kalabalıktı, sağlık hizmetleri yetersizdi ve mahkumlara yönelik kötü muamele yaygındı bir sorundu. Bu ortamda, mahkumların temel haklarının ihlal edilmesini önlemek amacıyla ombudsman sistemi yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.⁹¹

87. Reif Linda. (2011). Transplantation and adaptation: The evolution of the human rights ombudsman. *Boston College Third World Law Journal*, 31, 290.

88. Avşar Bahaeddin Zakir. (2007). *Ombudsman: İyi yönetilen Türkiye için kamu hakemi*. Asil Yayın Dağıtım.

89. Şahin Muhammed (2021). *Dünyada ombudsmanlık ve Türkiye'de kamu denetçiliği kurumu*. İKSAD Yayınevi.

90. Hill Larry Bruce. (1976). *The Ombudsman Model: Institutionalizing New Approaches to Citizen Complaints*. Princeton University Press.

91. Güzeldağ Sibel. (2025). Cezaevi ombudsmanlığı: abd ve ingiltere sistemlerinin karşılaştırmalı analizi. *Adalet Dergisi*, 74, 610.

1969 yılında Hawaii'de ilk eyalet ombudsmanı göreve başladığından bu yana Iowa, Nebraska ve Alaska eyaletleri de benzer pozisyonlar oluşturmuştur. Ayrıca Anchorage (Alaska), Dayton-Montgomery ilçesi (Ohio) ve Detroit (Michigan) gibi şehirler de ombudsmanlık makamını kurmuştur. Bunların yanı sıra pek çok eyalet ve yerel yönetim birimi, hapishaneler, huzurevleri ve üniversiteler gibi spesifik alanlar için uzmanlaşmış ombudsmanlık pozisyonları ihdas etmiştir.⁹²

Ombudsman hareketinin başlangıcından itibaren, Amerikan Barolar Birliği (ABA), kurumun önemini fark etmiş ve 1969 yılında, bugün dahi ombudsmanlık ofislerinin kurulması için temel kılavuz olarak kabul edilen kriterleri belirlemiştir. ABA, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eyalet ve yerel yönetimlerin, idari kararları soruşturma ve kamuoyuna yönelik eleştiri değerlendirmelerde bulunma yetkisine sahip bir ombudsman makamı oluşturmalarını tavsiye etmektedir. Ombudsman kurumunu tesis eden her yasa veya yönetmeliğin, aşağıda belirtilen on iki temel unsuru içermesi önerilmektedir:⁹³

- Ombudsman, mahkemeler ve bunların personeli, yasama organları ve bunların personeli ile yürütme organının başkanı ve personeli hariç olmak üzere, tüm kurumları, kamu görevlilerini ve çalışanlarını eleştirebilme yetkisi;
- Mediatörün, yasama organına karşı sorumluluğu dışında, diğer tüm yetkililerden bağımsız olması;
- Mediatörün, yasama organı veya yürütme organı tarafından atanması ve yasama organı üyelerinin belirli bir çoğunluğu, tercihen çoğunluktan fazla, örneğin üçte ikisi tarafından onaylanması;
- Ombudsmanın en az beş yıl süreyle bağımsızlığı ve nitelikli çoğunluk (örneğin, yasama organı üyelerinin üçte ikisi) tarafından belirlenen geçerli bir neden olmadığı sürece görevden alınma dokunulmazlığı;
- Atanan üst düzey bir memurun maaşına eşdeğer yüksek bir maaş;
- Kısıtlamalardan muaf olarak, kendi yardımcılarını istihdam etme ve onlara görevler verme özgürlüğü.
- Ombudsmanın, herhangi bir kurum, memur veya kamu görevlisinin herhangi bir eylemini veya ihmali soruşturma özgürlüğü;
- Ombudsman, soruşturma için yararlı gördüğü tüm kamu belgelerine erişim hakkına sahiptir.

92. Administrative Conference of the United States. (1991). The ombudsman: A primer for federal agencies.

93. United States Ombudsman Association. Public sector ombudsman.

- Herhangi bir kurum, memur veya kamu görevlisinin her türlü eylemi veya eylemsizliği hakkında, adalet, sonuçların doğruluğu, gerekçe, gerekçelerin uygunluğu, etkinliği ve prosedürün düzenliliği konusunda soruşturma yapma yetkisi;
- İncelenecek şikayetleri ve dile getirilecek veya kamuoyuna açıklanacak eleştirileri belirleme konusunda takdir yetkisi
- Ombudsman tarafından eleştirilen tüm kurum, memur veya kamu görevlilerinin eleştiriden önceden haberdar edilmesi ve bir yanıt yayınlaması imkânı;
- Ombudsman ve personelinin görevlerini yerine getirirken ortaya çıkan her türlü hukuki sorumluluktan muafiyeti.

ABA'nın belirlediği bu çerçeveye, bir Ombudsmanlık ofisinin temel özellikleri bağımsızlık, şikayetleri soruşturma yetkisi (gerektiğinde tanıkları çağırabilme dahil), devlet kurumlarını eleştirebilme ve kamuya açık raporlara yapısal değişiklikler önerebilme yetkisidir. Bununla birlikte, ombudsmanın sisteminin yargısal veya idari bir makamında ayıran en belirgin özelliği, ombudsman zorlayıcı veya doğrudan disiplin uygulayıcı bir yaptırım gücünün bulunmamasıdır. Bu model, ombudsman otoritesini hukuki zorlamadan ziyade, toplumsal meşruiyet ve ahlaki ikna yetkisinden almasını sağlamaktadır.

3.4. Fransa

19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan İskandinav “ombudsman” modelinden esinlenerek, 1973 tarihli yasa ile Fransa'da ilk Ombudsman kurumu tesis edilmiş. Bu adım, devlet ile vatandaş yakınlaştırmayı amaçlayan “idari demokrasi” kavramının ön plana çıktığı bir döneme tekabül etmektedir. Fransa’da, eski *Cumhuriyet Ombudsmanı*’nın (*Médiateur de la République*) yeni Haklar savunucusu (*Défenseur des droits*) makamına dahil edilmesi, bu kurumsal mantığın doğal bir evrimidir. Nitekim 2008 anayasa reformu hazırlıkları sırasında kurumun yapısı üzerine yapılan tartışmalarda İspanyol Halkın Savunucu (*Defensor del Pueblo*) modeline yapılan atıflar, bu dönüşümün referans noktasını oluşturmuştur.⁹⁴

Cumhuriyet Ombudsmanı, idari uyuşmazlıkların yargı dışı yollarla çözümü için tasarlanmış bir mekanizmadır. Halkın veya insan haklarının savunucusu olma fikri, aslında Fransız siyasi geleneklerinin derinliklerinde de mevcuttur.⁹⁵ Fransız Devrimi

94. Défenseur des droits. (2022). Décision n° 2022-190 relative à des observations présentées devant le tribunal administratif concernant le placement et le maintien en rétention administrative d'une mineure non accompagnée présentant des indicateurs de traite des êtres humains [Décision administrative]. Défenseur des droits. https://juridique.defenseurdesdroits.fr/doc_num.php?explnum_id=22245

95. Baudot Pierre-Yves ve Revillard Anne. (2011). Le médiateur de la république: Périmètre et autonomisation d'une institution. *Revue française d'administration publique*, 139(3), 345.

sırasında, Gracchus Babeuf'un *Le Tribun du peuple*, (Halk Tribünü) adlı gazetesi, Roma geleneğindeki pleb tribünlerini yeniden canlandırmıştır. Roma 'daki pleb tribünleri, halk konsüllerin sınırsız iktidarına karşı savunan bir kalkan görevi görüyordu. Bu tarihsel mirasa dayanan tribünlük görevi zamanla Fransız siyasetindeki sol, demokratik ve muhalif gelenekle bütünleşti.⁹⁶

Fransa'da bir ombudsman oluşturulması fikri ilk kez 1970 yılında Bağımsız Cumhuriyetçi Parti Genel Sekreteri Michel Poniowski tarafından dile getirilmiştir. Bu tarihten itibaren konu kamuoyunda geniş bir tartışma zemini bulmuştur. Tartışmalar temel olarak iki ana görüş ekseninde yoğunlaştı: İlk görüş, Fransa'nın halihazırda oldukça etkili bir idari yargı sistemine (Danıştay) sahip olduğunu ve bu mahkemelerin ombudsman işlevini yeterince yerine getirdiğini savunmaktaydı. İkinci görüş ise, idari yargı sürecinin vatandaşlar açısından oldukça formalite gerektiren, uzun ve karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle, idari denetimi kolaylaştıracak bir ombudsman kurumunun olduğunu öne sürmekteydi.⁹⁷

Bu tartışmaların sonucunda 3 Ocak 1973 tarihli yasa, 24 Aralık 1976 değişikliklerle vatandaşların idari kararların keyfiliğine karşı korunmak amacıyla Fransa'da ombudsman kurumu resmen oluşturulmuş.⁹⁸ Ombudsman'ın denetim mekanizmasını düzenleyen 15 maddelik bu yasa, söz konusu makamın Bankalar Kurulu tarafından atanmasını öngörmüştür. Ombudsman, kamu yönetimi, yerel yönetimler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu hizmeti sunan diğer geniş yetkilerle donatılmıştır. Ancak bu ilk dönemde sistem, vatandaşların ombudsmana doğrudan erişimine kapalıydı, şikayetlerin bir milletvekili veya senatör aracılığıyla (dolaylı başvuru yoluyla) iletilmesi zorunluydu.⁹⁹

1973 tarihli yasaya göre, Ombudsman'ın çeşitli yetkileri vardı, özellikle kamu makamlarına yönelik tavsiye ve/veya önerilerde bulunma yetkisi (madde 9). Ayrıca, ihmalkâr memurlara karşı disiplin veya adli işlem başlatma yetkisi (madde 10), soruşturma yetkisi (madde 12 ve 13) ve kamuoyuna açıklama yetkisi (madde 14) de vardı.

Ayrıca, yasa, Ombudsman'ın Cumhurbaşkanı ve Parlamento'ya yıllık rapor sunmasını öngörüyordu. Bir kamu kurumu belirlenen süre içinde tavsiyelere uymazsa, bir "özel rapor" da düzenlenebilirdi (madde 9). Ombudsman, soruşturma yetkisini kullanırken memurları sorgulama hakkına sahipti. Ayrıca, soruşturma konusu olayla ilgili her türlü belge veya dosyayı bakan veya yetkili makamdan talep etme imkânına da

96. Terra Nova. *Le Défenseur des droits : Un ombudsman en trompe-l'œil*.

97. Ari Serdar. (2017). İsveç, İngiltere, Fransa ve Türkiye ombudsmanlık kurumları: Karşılaştırmalı bir analiz. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3).

98. Encyclopædia Universalis. *Médiateur*

99. Avcıoğlu Aksoy Ezgi. (2025a). Fransa'da ombudsman denetimi: hakların savunucusu'nun yapısı, görev ve yetkileri hakkında bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 31.

sahipti. Ancak, 1973 tarihli mevzuat, Ombudsman'ın bakanın önceden izni olmadan memurları doğrudan sorgulamasını veya belgeleri talep etmesini engelliyordu.¹⁰⁰

Ombudsman 1997 yılında 45.000'den fazla şikâyet almış ve gerçekleştirilen arabuluculukların %88'i başarılı olmuştur. Fransız yargı denetimi, idari yargıçların idari kararların hukuka uygunluğunu incelemelerine olanak tanıyan araç ve yöntemler açısından en gelişmişlerden biri olmakla birlikte, bazı sınırlamalara sahiptir: temyiz halinde yürütmenin durdurulması, karar gecikmeleri ve mahkeme kararlarının uygulanmasındaki zorluklar nedeniyle etkisiz kalması ve her türlü kötü yönetim sorununu ele alamaması.¹⁰¹

Fransa'da Ombudsman, 1973'ten 2011'e kadar faaliyet gösteren bağımsız bir idari kurumdur. Vatandaşlar ile idare arasındaki ilişkileri iyileştirmekle görevliydi. Vatandaşlar ile idare arasındaki anlaşmazlıklara müdahale ediyor ve çözüm önerileri sunmaya çalışıyordu. Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın onayıyla Ombudsmanı altı yıllık bir süre için atar. Genellikle, kamu yönetiminde önemli pozisyonlarda veya yargıda üst düzey görevlerde bulunmuş kişiler seçilir ve Ombudsman'ın görev süresi yenilenemez. Ombudsman ayrıca, Parlamento onayına tabi olmak üzere Cumhurbaşkanı tarafından altı yıllık bir süre için atanır; ancak bu atama süreci hem Ulusal Meclis'te hem de Senato'da üçte beş çoğunluk oyu ile engellenebilir. Ayrıca bu görev, bakanlık veya milletvekilliği görevleriyle bağdaşmaz.¹⁰² Ancak sürekli iş göremezlik, ehliyetsizlik veya yükümlülüklerini yerine getirememesi hallerinde Danıştay kararıyla görevden alınabilir.¹⁰³

2011 yılında Ombudsman'ın yerini Hak Savunucusu almış; kurumu yetkileri yetkileri soruşturma, müdahale ve mahkemelere gözlem iletilme konularında genişletilerek güçlendirilmiştir. Ancak, vatandaşlar ile idare arasındaki ombudsman faaliyetleri, hacim bakımından birincil görev alanı olmaya devam etmektedir.¹⁰⁴

Ombudsman'a doğrudan başvurulamaması, mahkeme müdahalesinin yasaklanması ve Ombudsman'ın yetki alanıyla kısmen veya tamamen örtüşen bağımsız idari makamların oluşturulması, kurumun faaliyet alanını sınırlamıştır. Bu durum, "bireysel hakları zedeleyen bir sorumluluk azalmasına" yol açabilmektedir. Günümüzde ise Haklar

100. Avcioğlu Aksoy Ezgi. (2025b). Fransa'da ombudsman denetimi: hakların savunucusu'nun yapısı, görev ve yetkileri hakkında bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37

101. Delaunay Bénédicte. (1999). *Le Médiateur de la République*. Presses Universitaires de France, (7) 9.

102. Gişi Selçuk. (2017). Ombudsmanlık kurumu, isveç ve fransa ülke uygulamaları ile avrupa ombudsmanı üzerine bir inceleme. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 20.

103. Demir Leyla ve Kalender Rabia, *Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Konumu*. <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerI/68.pdf>

104. Hédon Claire (2023). "50 ans de médiation dans la République" : Un anniversaire pour préparer l'avenir. Défenseur des Droits.

Savunucusu'nun faaliyet kapsamı, yetki alanı ve kuruma erişim yolları önemli ölçüde genişletilmiş ve güçlendirilmiştir.¹⁰⁵

Fransa'da Cumhuriyet Ombudsmanı, vatandaşların idare karşısında konumunu güçlendirmek ve idari adaletin ötesinde kamu otoriteleriyle etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla birçok önlemin alındığı bir on yıl içinde ortaya çıkmıştır. Yönetimsel suistimallerin riskini azaltmayı hedefleyen bu kuruma yaklaşımı doğrultusunda, 1978 yılında iki temel yasa kabul edilmiştir:

6 Ocak 1978 tarihli bilgi işlem, dosya ve özgürlükler yasası, bilgi işlemin “her vatandaşın hizmetinde” olmasını garanti altına almayı amaçlamaktadır. Bu yasa, adalet ve idareye (ayrıca tüm kamu ve özel kuruluşlara) kararlarını yalnızca otomatik veri işleme sistemlerine dayandırmalarını yasaklamaktadır. Ayrıca, vatandaşlara kendilerini ilgilendiren kararların alınmasında kullanılan bilgileri “bilme ve itiraz etme hakkı” vermektedir.

17 Temmuz 1978 tarihli yasa, idare ile halk arasındaki etkileşimi iyileştirmek amacıyla çeşitli hükümler getirir, Kamu belgelere serbest erişim hakkı ve vergi mükelleflerinin şikâyet süreçlerini basitleştirir. Ayrıca, idari hatalar sonucunda sosyal sigorta kurumlarına fazla ödeme yapan kişilerin, bu tutarları geri alabilmeleri için berilri yasal süreler tanımlar.¹⁰⁶

Ombudsmanlık kurumunun bağımsızlığının sağlanmasına büyük önem verilmiş: hükümet açıklamalarında, kurumun Cumhurbaşkanı ile eşdeğer bir görevden alınma dokunulmazlığına sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Ombudsman olarak atanacak kişinin dürüst, ahlaklı, yetkin ve tarafsızlık hareket edebilecek niteliklere sahip olması gerektiği konusunda fikir birliği varılmış ve bu nitelikleri haiz Antoine Pinay, 24 Ocak 1973 tarihinde Fransa'nın ilk Ombudsman olarak atanmıştır.¹⁰⁷ 2008 yılında anayasa değişikliği sonucunda Ombudsman kurumu adlı bağımsız bir idari otorite ile değiştirilmiştir. 2011 yılında yürürlüğü giren bir yasa ile Ombudsmanlık makamının yanı sıra, daha önce bağımsız idari otorite statüsüyle kurulmuş olan Ulusal Güvenlik ve Etik Komisyonu (2000), Çocuk Hakları Koruyucusu (2000) ve Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitliğin Teşviki Yüksek Otoritesi (2004) gibi birçok özerk denetim kurum da

105. Lagelle Anais. (2009). Le défenseur des droits : un ombudsman à la française. *Revue juridique de l'Ouest*, 4, 450.

106. France Stratégie. (2019). *Médiation accomplie ? Discours et pratiques de la médiation entre citoyens et administrations* (Rapport pour l'Assemblée nationale). Consulté le 7 janvier 2026, sur https://www.strategie-plan.gouv.fr/files/files/Publications/Rapport/fs-rapport-mediation-accomplie_02072019_finalweb.pdf

107. Gül, Hüsetin ve Kılıç Ramazan (2016). Fransa tecrübesi perspektifinden türkiye'de “kamu denetçiliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 193.

kaldırılmıştır. Tüm bu birimleri görevleri, İspanyol Ombudsmanından modelinden esinlenerek oluşturulan Haklar Savunucusu çatısı altında birleştirilmiştir.¹⁰⁸

3.5. Gana

Ombudsmanlık kavramı, Gana'nın 1969 Anayasası'nda yer almıştır. Bu anayasa, seçilmiş bir cumhurbaşkanı ile tek meclisli bir parlamento arasında güçler ayrılığını, bireysel hakları güvence altına alan Yüksek Mahkeme başkanlığındaki bağımsız bir yargıyı ve Seçim Komisyonu ile Ombudsman gibi diğer özerk kurumları öngörmüştür.¹⁰⁹ Ancak, Ombudsmanlık makamı, İkinci Cumhuriyet döneminde kurulamamış; Üçüncü Cumhuriyet'te Yargıç Kojo Andoh'un 1980 tarihli Ombudsmanlık Yasası (400 sayılı Yasa) uyarınca Gana'nın ilk Ombudsmanı olarak atanmasına kadar hayata geçirilmemiştir. Bu makam, etkinliğini azaltan çeşitli idari engellerle karşı karşıya kalmıştır. Bu zorlukları gidermek amacıyla; Dördüncü Cumhuriyet'i kuran 1992 Anayasası, Ombudsmanlık makamını İnsan Hakları ve Ceza Adaleti ve Baskı Komisyonu'na (CHRJ) entegre etmiş ve ona uygulama yetkileri vererek ülkedeki tüm idari birimler için bir denetim organı haline getirmiştir.¹¹⁰

Ülkenin ikinci anayasası kabul edildiğinde, 112. madde, devlet kurumları ve yetkilileri tarafından yapılan adaletsizlikler ve kötü yönetimle ilgili kamuoyu şikayetlerini almak ve araştırmakla görevli geleneksel bir Ombudsmanlık kurumunun kurulmasını öngörmüştü. Ancak Parlamento'dan yasal düzenlemeler geçmesine rağmen, bu kurum bir darbe nedeniyle kurulamadı. Daha sonra 1979 Anayasası'nda yeniden faaliyete geçirildi ve 1980 Ombudsmanlık Yasası ile faaliyete geçirildi. Ancak, etkinliği yetersiz kaldı ve performansı ve uygunluğu konusunda önemli eleştirilere maruz kaldı. CHRAJ'ın (İnsan Hakları ve Ceza Adaleti Komisyonu) kurulması bu gelişmeye yol açtı.¹¹¹

Bu kuruluş, “üçü bir arada” misyonuyla öne çıkmaktadır. Gana, Ombudsman'ın geleneksel rollerini, insan haklarına adanmış bir ulusal komisyon ve yolsuzlukla mücadele kuruluşunun rolleriyle birleştirme konusunda cesur bir karar almıştır. Bu genişletilmiş yetki, Komisyona vatandaşların şikayetlerine kapsamlı bir yaklaşım

108. Çalışkan Ahmat Ziya. (2020). Ombudsmanlık ve Avrupa Birliği Ombudsmanı. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3), 1269.

109. U.S. Department of State. Secretary Kerry.

110. Commission on Human Rights and Administrative Justice. (2020, 14 octobre). CHRAJ as the ombudsman of Ghana, what does that mean? Ghanaian Times.

111. International Ombudsman Institute. (2013). Repositioning the ombudsman: Challenges and prospects

benimseme fırsatı vererek, kötü yönetimin sıklıkla insan hakları ihlallerinin temelini oluşturduğunu ortaya koymaktadır.¹¹²

Gana Ombudsmanı, emeklilik yaşına kadar süresiz olarak atanır. Ombudsman bir dereceye kadar bağımsız olsa da faaliyetleri nedeniyle bir devlet kurumuna karşı sorumludur. Gana'da yetki sınırları, eylemlerinin kendisiyle, yani "konu bakımından" yetki alanları çerçevesinde belirlenir. Afrika'da Ombudsman'ın soruşturmaları öncelikle idarenin ve diğer devlet kurumlarının eylem ve ihmallerine odaklanır, ancak yargı kararlarına odaklanmaz.¹¹³

CHRAJ'ye erişim, evrensel erişilebilirlik ilkesine tabidir. Herhangi bir kişi veya grup, bir devlet kurumu, kamu kuruluşu veya bazı insan hakları ile ilgili durumlarda özel kuruluşlar hakkında şikâyetle bulunabilir.¹¹⁴ Usul açısından, Komisyon yarı yargısal yetkilere sahiptir. 456 sayılı kanuna göre, Komisyon tanıkları mahkemeye çağırma ve resmî belgelerin ibrazını talep etme yetkisine sahiptir; iş birliği yapmayı reddetmek mahkemeye itaatsizlik olarak kabul edilir.¹¹⁵

CHRAJ, Konsolide Fon aracılığıyla sağlanan finansmanı ve Yüksek Mahkeme hakimlerinin görevden alınma prosedürü kadar sıkı bir prosedüre tabi olan komisyon üyelerinin niteliği sayesinde bağımsızlığını korumaktadır. Ancak, kurumun etkinliği bazen devam eden bütçe kısıtlamaları nedeniyle tehlikeye girmektedir. CHRAJ halk nezdinde sağlam bir meşruiyete sahip olsa da yetki alanının genişliği, şikayetleri uygun bir süre içinde ele alma kapasitesi açısından bir zorluk oluşturmaktadır.¹¹⁶

112. Ayeni Victor. (2018). *The Ombudsman in the Commonwealth: A Comparative Study of Institutional Designs*. Commonwealth Secretariat Publishing. 145.

113. Jacomy-Millette Anne-Marie. (1971). Note sur l'ombudsman africain. *Revue générale de droit*, 2(1), 129.

114. Republic of Ghana. (1992). *The Constitution of the Republic of Ghana*. Government Printer. (Chapitre 18, Articles 216-230).

115. Quansah Emmanuel Kwabena. (2015). The Ombudsman in Ghana: Two Decades of the Commission on Human Rights and Administrative Justice. *African Journal of International and Comparative Law*, 23(1), 88.

116. Gyimah-Boadi Emmanuel. (2015). Governance and Institutional Reform in Ghana: The Role of the CHRAJ. *Journal of African Democracy and Statecraft*, 4(2), 56.

3.6. Rusya

Rusya'da ombudsman, Rusya Federasyonu (İnsan Hakları Komiseri) unvanıyla bilinir. Bu kurum, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve çoğulcu bir siyasi sisteme geçişin ardından yürürlüğe giren 1993 tarihli Rus Anayasası temelinde kurulmuştur. Anayasanın 103. maddesine göre, İnsan Hakları Komiserini atama yetkisi, Rus parlamentosunun alt meclisi olan Devlet Dumasına aittir. Bu kurumun temel amacı, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kamu kurumlarının bu haklara saygı gösterip göstermediğini denetlemektir.¹¹⁷

Rusya Federasyonu'nda Ombudsman kurumu, ulusal insan hakları savunma mekanizmaları içinde özel bir konuma sahiptir. Kurum, yetkililer tarafından hak ve özgürlüklerin ihlaliyle ilgili bireylerin ve tüzel kişilerin şikayetlerini almak üzere bağımsız bir kuruluş olarak kurulmuş olup, aynı zamanda kamu hak ve özgürlüklerinin ek bir savunucusu olarak da görev yapmaktadır.¹¹⁸ Bu kurumun kurulması, 1990'larda Rusya'da temel haklara ilişkin yeni anayasal güvencelerin getirilmesiyle karakterize edilen, daha kapsamlı bir kurumsal yapı reformu ile uyumludur. Parlamento Ombudsmanı kurumunun oluşturulması, özellikle Rusya'nın 1996 yılında Avrupa Konseyi'ne katılımının ardından, Avrupa insan hakları standartlarının etkisinden de kaynaklanmaktadır.¹¹⁹

Rusya Federasyonu'nda ombudsman kurumunun kurulması, uluslararası standartlara uyum, daha fazla demokrasi talepleri ve sosyal sorunların artması gibi faktörler nedeniyle resmileştirilmiştir. Ombudsman kurumunun kurulması, 1993 yılında onaylanan Rusya Federasyonu Anayasası'nın 103. maddesi uyarınca gerçekleştirilmiştir. “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı” federal yasasının yürürlüğe girmesine kadar. 1996 yılında Parlamento, “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Ombudsmanı” federal yasasını kabul etti. 1997 yılında bu yasa Federal Konsey tarafından onaylanmış ve başkan tarafından imzalanmıştır. Yasa uyarınca, vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak ve bu hakların devlet kurumları, yerel yönetimler ve kamu görevlileri tarafından uygulanmasını ve saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla, Rusya Federasyonu Anayasası uyarınca ombudsman kurumu oluşturulmuştur.¹²⁰

117. United Nations. (2017). Common Core Document Forming Part of the Reports of States Parties: Russian Federation. New York: United Nations Human Rights Treaty System

118. Pinheiro Paulo Sérgio ve Baluarte David Carlos. (2000). *National strategies — Human rights commissions, ombudsmen, and national action plan*

119. Kolosov Yury ve Semenova Alexandra. (2018). *The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level in the Russian Federation*. Leiden: Brill, 322.

120. Akman Elvettin ve Chiftchi Aizat. (2018). İnsan haklarını koruma mekanizması olarak Ombudsmanlık kurumu: Rusya Federasyonu örneği. *Ombudsman Akademik*, (1).

Federal düzeyde bir hak savunucusu kavramı, Sovyet sonrası reformlar kapsamında ortaya çıkmıştır. Çeşitli yasama ve kurumsal aşamalara uygun olarak. Kuruluşundan bu yana, kurumun özellikleri ve yönelimleri Ombudsman'ın algılanışını ve etkinliğini şekillendiren birçok önemli isim bu görevi üstlenmiştir. Akademik araştırmalar, kurumun resmi olarak tanınırlığının arttığını, ancak pratikteki etkisinin büyük ölçüde siyasi bağlam ve yetkililerin tavsiyelerine duyarlılığına bağlı olduğu ortaya koymaktadır.¹²¹ Rusya Ombudsmanı, tüm Rus vatandaşlarının şikayetlerini ele alır ve kamu kurumları, yerel yönetimler, memurlar ve diğer kamu idaresi temsilcileri tarafından yaratılan sorunları incelemektedir. Ombudsman, yalnızca belirli insan hakları ihlali durumlarında kendi inisiyatifıyla hareket edebilir. Şikayetler bir yıl içinde sunulmalı ve insan hakları ihlallerine ilişkin olmalıdır. Ombudsman bir şikâyet aldığı anda, önce bir ön değerlendirme yapar ve kendi yetki alanına girmeyen şikâyetleri reddetme yetkisine sahiptir. İnsan haklarının korunması ve iyileştirilmesi konusunda Parlamento'ya tavsiyelerde bulunabilir. Ombudsman ayrıca belirli konularda özel raporlar yayınlatabilir. Raporları medyaya ve kamuoyuna dağıtılır.¹²² Rusya'da ombudsman kurumu 1998 yılında, başlangıçta “Rusya Federasyonu İnsan Hakları Komiseri” adıyla kurulmuştur.

Rus ombudsmanı temel olarak insan hakları ihlallerini ele alır ve önceki yolsuzlukları önlemek amacıyla sağlıklı bir yönetim kurmak için çalışır. Daha kesin bir ifadeyle, görevleri arasında insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve yasaların bu konularla ilgili uluslararası standartlara uygunluğunun sağlanması yer almaktadır. Genel ve sistematik olarak, görevleri şu şekilde özetlenebilir: İhlal edilen hakların iadesi ve uğranılan zararların tazmin edilmesi; insan hakları ve vatandaşlık haklarıyla ilgili düzenlemeler için yasal çerçevenin hazırlanması; insan hakları ile ilgili düzenlemelerin uluslararası hukuk, ilkeler ve değerlerle uyumlu hale getirilmesine yönelik öneriler hazırlamak; temel hak ve özgürlükler konusunda farkındalık yaratma için faaliyetler düzenlemek ve bu alanda uluslararası işbirliğini geliştirmek.¹²³

Ombudsmanın kamu kurumlarına yönelik tavsiyeleri danışma niteliğindedir; karar verme yetkisi yoktur. Rusya Ombudsmanı bağımsız olarak hareket eder ve hiçbir kamu

121. Gilligan Emma. (2010). The human rights ombudsman in Russia: The evolution of horizontal accountability. *Human Rights Quarterly*, 32(3), 580.

122. Doğan Kadir Caner ve Kalkışım Hasan Mahmut. (2017a). Rusya'da demokrasinin bir görünümü olarak ombudsmanlık kurumu: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönler üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 422.

123. Doğan Kadir Caner ve Kalkışım Hasan Mahmut. (2017b). Rusya'da demokrasinin bir görünümü olarak ombudsmanlık kurumu: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönler üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 423.

kurumunun talimatına uymak zorunda değildir. Görevi, mevcut yargı mekanizmalarını tamamlamak olup, bunların yerine geçmek değildir¹²⁴

2026 yılında, uluslararası mekanizmalardan kopukluk hâlâ en önemli sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Rusya'nın 2022'de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden çekilmesinden bu yana, Ombudsman artık birçok vatandaş için son iç hukuk yolu haline gelmiştir; ancak yetkisi bağlayıcı olmayan tavsiyelerle sınırlıdır. Bu durum, halkın beklentileri ile devlet aygıtına olan sadakat arasında dengede kalmak zorunda olan kuruma yapısal bir baskı yaratmaktadır.¹²⁵

3.7. Arjantin

Ombudsman kurumları, özellikle yapısal eşitsizliklerin belirgin olduğu federal ülkelerde, yerli halkların haklarının korunmasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu kurum, esas olarak kamu otoritelerine yönelik tavsiyeler, tematik araştırmalar ve kurumsal ombudsman faaliyetleri gibi yargı dışı mekanizmalar aracılığıyla faaliyet göstermektedir.

Arjantin'de adalet sistemi, yargı erkini ve idari yargı içermektedir; idari yargı, Anayasa Mahkemesi'nin yetkisi altındadır. Anayasa Mahkemesi, en yüksek yargı merciidir. Başkentte bulunan Federal Yüksek Temyiz Mahkemesi de bir başka idari mercidir.¹²⁶

Arjantin'de Ombudsman kurumunun kurulmasına ilişkin tartışmalar, 1980'li yılların ardından devlet kurumları ve medyada başlamıştır. Arjantin'de, 1980'li yılların ardından, demokratikleşme çabalarının yoğunlaşması ve devletin insan hakları konusunda farkındalığının artmasıyla, 1990'lı yıllarda hak ve özgürlüklerle ilgili reformlar uygulanmıştır. Bu bağlamda, cumhurbaşkanı “Defensor del Pueblo” (Halk Savunucusu) kurumunu kuran bir kararnameyi yürürlüğe koydu. Arjantin'de Ombudsman, insan haklarının korunmasını sağlamak ve kamu idaresinin geleneksel işlevlerini yerine getirmekle görevli karma bir organdır.¹²⁷

1993 yılında Ulusal Ombudsman Ofisi kurulmuştur. Kurucu maddesinde “Ombudsman Ofisi Kongre bünyesinde kurulmuştur ve bu kanunla kendisine verilen yetkileri, hiçbir makamdan talimat almadan kullanır” denilmektedir. Bu kurumun temel görevi, ulusal kamu idaresinin eylemleri, kararları veya ihmalleri karşısında bireylerin ve

124. Commissioner for Human Rights in the Russian Federation. (1997). *Federal Constitutional Law on the Commissioner for Human Rights in the Russian Federation*. Moscow: Federal Assembly of the Russian Federation

125. European Court of Human Rights (ECHR). (2026). Fiche pays : Fédération de Russie et la Convention. Strasbourg : Unité de la Presse de la Cour. Tiré de https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/cp_russia_fra (16.03.2026)

126. Parlak Bekir ve Cantürk C. (2005), *Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetişel Yapılar*, Bursa: Alfa Aktüel.

127. Doğan Kadir Caner. (2016a). Arjantin ombudsmanı: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14).

toplumun hak ve çıkarlarını korumaktır. Anayasa, Ulusal Ombudsman Ofisi'ne iki temel işlev atamaktadır: bir yandan, kamu idaresinin eylemleri veya ihmallerine karşı vatandaşların haklarını savunmak ve korumak; diğer yandan, kamu görevlerinin yerine getirilmesini denetlemek. Ayrıca, Ombudsman Ofisi, devlet ile vatandaşlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran kilit bir kurum olarak stratejik bir konuma sahiptir.¹²⁸

Ombudsman, Ulusal Kongre bünyesinde kurulan, tamamen özerk bir şekilde faaliyet gösteren ve başka hiçbir otoritenin talimatına uymayan bağımsız bir kurumdur. Görevi, idarenin eylemleri veya eylemsizlikleri karşısında, Anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış insan hakları ve diğer hakları, garantileri ve menfaatleri savunmak ve korumak, ayrıca kamu idaresinin işleyişini denetlemektir. Ombudsman, adli işlem başlatma hakkına sahiptir. Ombudsman, her iki Mecliste hazır bulunan üyelerin üçte iki çoğunluğu ile Kongre tarafından atanır ve görevden alınır. Ombudsman, parlamento üyelerine tanınan ayrıcalık ve korumalardan yararlanır. Ombudsmanın görev süresi beş yıldır ve bir kez yenilenebilir. Bu kurumun organizasyonu ve işleyişi özel bir kanunla düzenlenir.¹²⁹

Arjantin'de 1994 Anayasası ile kurulan Halk Savunucusu kurumu, ombudsman görevinin anayasal olarak tanındığı nadir örneklerden biridir.¹³⁰ Arjantin'de Ombudsman, esas olarak insan hakları ihlalleri konusunda görev yapmaktadır.

Arjantin'de Ombudsmanın temel görevi, Anayasa ve yasalar uyarınca insan haklarını korumak ve güvence altına almaktır. Genel olarak, ombudsmanın rolü şu şekilde tanımlanabilir: “Anayasa'da belirtilen temel hakları, güvenceleri ve bireylerin çıkarlarını, kamu idaresinin eylemleri, işlemleri veya ihmalleri karşısında korumak ve bu işlemlerin uygulanmasını denetlemek”. Arjantin'de Ombudsmanın rolü, insan haklarının teşvik edilmesi ile kamu idaresinin geleneksel görevlerinin denetlenmesini birleştiren karma bir yapıdadır. Ombudsmanın soruşturma ve denetim yetkisi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar şunlardır:

- Özerk ve yerel yönetimler,
- Tüm özerk kurumlar,
- Kamu işletmeleri,

128. Amnesty International, Asociación Civil por la Igualdad y la Justicia, Asociación por los Derechos Civiles, Fundación Ambiente y Recursos Naturales, Fundación Sur Argentina, Instituto de Estudios Comparados en Ciencias Penales y Sociales, & Fundación Poder Ciudadano. (2022). *Joint submission to the Universal Periodic Review of Argentina (42nd session): Vacancy of the National Ombudsperson's Office and its impact on human rights protection*. United Nations Human Rights Council.

129. Congreso de la Nación Argentina. National Constitution: Second Part: Authorities of the Nation, Chapter VII: The Ombudsman https://www.congreso.gob.ar/constitucionSeccion1Cap7_ingles.php (29 aralık 2025).

130. Akın Soner. (2025b). Ab ülkelerinde aile politikası şikâyetlerine ombudsman yaklaşımlarının karşılaştırmalı incelemesi. *Ombudsman Akademik*, Özel Sayı 3 (aile), 240.

- Kamu tüzel kişilikleri,
- Hisselerinin çoğunluğu kamuya ait olan şirketler,
- Kamu kurumları olarak kabul edilen idari birimler.

Arjantin'de Ombudsman beş yıllık bir görev süresi için atanır ve bu süre yenilenebilir.¹³¹

1996 yılında, ülke, Arjantin Halk Ombudsmanı'nın himayesinde 80 ülkeden 800 katılımcının bir araya geldiği Uluslararası Ombudsmanlar Enstitüsü'nün altıncı Uluslararası Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. Bu etkinlik, Latin Amerika'nın bu kurumun gelişimindeki önemli rolü nedeniyle uluslararası ombudsman topluluğu tarafından tanınmasını sağlamıştır.¹³² Arjantin Ombudsmanı, halkın bilgiye erişim hakkının teşvik edilmesine kendini adanmıştır. Kamuya açık bilgilere serbest erişim yasasının (Proyecto de Ley de Libre Acceso a la Información Pública) hazırlanmasında aktif olarak yer almıştır. Bu yasa nihayetinde kabul edilmemiş olsa da daha sonra yürürlüğe giren bilgiye erişim yasasının temellerini atmıştır.¹³³

131. Doğan Kadir Caner. (2016b). Arjantin ombudsmanı: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14).

132. Maiorano Jorge Luis. (2000). *The Ombudsman in Latin America: the need to support and strengthen the institution* (Occasional Paper No. 73). International Ombudsman Institute / IOI Canada.

133. Zuegel Katharina, Cantera Emma ve Bellantoni, Alessandro. (2018). *The role of Ombudsman Institutions in Open Government* (OECD Working Papers on Public Governance No. 29). OECD Publishing.

4. GABON'DA OMBUDSMAN

Hukukun üstünlüğünün pekiştirilmesi ve iyi yönetişimin teşvik edilmesi, modern devletler için temel zorluklardır. İdari işlemlerin karmaşıklığının artması ve kamu idaresi ile vatandaşlar arasındaki etkileşimin artmasıyla birlikte, vatandaşları korumak için yeni mekanizmalar yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Ombudsman kurumu, Frankofon ülkeler Cumhuriyet Ombudsmanı olarak da adlandırılır ve kamu idaresi ile kamu hizmeti kullanıcıları arasındaki etkileşimleri düzenleyen ve arabuluculuk yapan bağımsız bir kurum olarak önemli bir rol oynamaktadır.

Afrika ülkelerinde, özellikle de Frankofon ülkeler, bu kurum vatandaşların haklarını savunmak, idari suistimalleri önlemek ve kamu faaliyetlerinin şeffaflığını artırmak için vazgeçilmez bir araç olarak kendini kanıtlamıştır. Bu dinamik içinde Gabon, idare ile vatandaşlar arasındaki bağlarını güçlendirirken, idari adaleti ve demokratik ilkelere bağlılığı teşvik etmekle görevli Cumhuriyet Ombudsmanı kurumunu kurmuştur.

Gabon'da, Cumhuriyet Ombudsmanı hukuk, siyaset ve kamu yönetiminin kesişim noktasında konumlanmış özgün bir kurumdur. Vatandaşlar ve idare arasındaki bireysel uyuşmazlıkları çözmekle yetinmeyen Ombudsman, daha geniş bir sosyal düzenleme, kurumsal destek ve sosyal barışı tesis etme misyonunu da üstlenmiştir. Bu bağlamda, Gabon Ombudsmanı, devlet ile vatandaşlar arasında tarafsız bir arabulucu olarak hareket ederek kamu yönetişiminde hayati bir rol oynamaktadır. İdari verimlilik, temel hakların korunması ve halkın kamu kurumlarına duyduğu güvenin devam eden zorluklar olduğu bir ortamda, bu rolün önemi daha da artmaktadır.

4.1. Gabon Siyasi Tarihi

Gabon, yürütme organı, iki meclisli yasama organı ve dört özel yüksek mahkemeden oluşan yargı organına sahip bir başkanlık cumhuriyetidir. Yürütme organı ve yasama organının iki meclisi.¹³⁴

Orta Afrika'nın batı kıyısında yer alan ülke, 267.667 km²'lik bir alana yayılmıştır. Tamamen ekvatorial bölgede yer alan ülke, Ekvator çizgisinin üzerinde yer almaktadır. Gabon Cumhuriyeti, batıda 800 kilometre boyunca Atlantik Okyanusu ile sınırlanırken, kuzey sınırı Ekvator Ginesi ve Kamerun, doğu ve güney sınırı ise Kongo Cumhuriyeti ile sınırlanmaktadır.¹³⁵

134. Verité. (2018). SSA Verité Country Report — Gabon (Rapport). Verité. <https://verite.org/wp-content/uploads/2018/01/SSA-Verite-Country-Report-Gabon.pdf>

135. Aicardi de Saint-Paul Marc (1987). Le Gabon : Du roi Denis à Omar Bongo p. 13. Paris, France : Éditions Albatros.

Gabon yıllarca Fransız kolonisi olarak kaldı ve ancak 1960 yılında bağımsızlığını kazandı. Üniter ve laik bir cumhuriyet olan Gabon, sosyal ve demokratik yapısıyla öne çıkmaktadır. Petrol gelirleriyle desteklenen ekonomik refahı sayesinde, Orta Afrika'nın en güvenli ve istikrarlı ülkelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Topraklarında kırktan fazla etnik grup bulunmasına rağmen, Gabon diğer Afrika ülkelerinde yaşanan etnik çatışmalardan etkilenmemiştir.

17 Ağustos 1960'ta Fransa'dan bağımsızlığını kazandığından beri Gabon, zengin ve karmaşık bir siyasi tarih yaşamıştır. Sömürge döneminden bu yana Fransa, Gabon üzerinde önemli bir kültürel, siyasi ve askeri etki sağlamıştır. Libreville, kökenleri sömürge dönemine dayanan bölgenin başkentidir. Havaalanı yakınında bulunan Fransız Camp de Gaulle üssü, Gabon'un siyasi işlerine müdahil olan bir aktör olarak görülebilir. Fransa, bu askeri tesisi barışın korunması operasyonları ve Gabon'daki iç çatışmalar için bölgesel bir merkez olarak kullanmıştır. Ancak, 1964'teki Gabon darbesi, Fransız-Gabon ilişkilerinin tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim, 17 Şubat 1964'te Gabonlu askerler tarafından Cumhurbaşkanı Léon Mba'ya karşı bir darbe girişimi düzenlendi, ancak Fransız ordusu hızla müdahale ederek Mba'yı görevine iade etti. Bu müdahale, Gabon'un bağımsızlık ilanında iki ülke arasında imzalanan ve kriz durumlarında Fransız müdahalesini öngören bir antlaşma ile meşrulaştırıldı.

Fransa'nın desteğiyle Léon Mba, Fransa yanlısı bir politika izlemeye devam etti. Onun yerine, 1967'de Mba'nın vefatının ardından iktidara gelen Albert-Bernard Bongo, namı diğer Omar Bongo Ondimba geçti. Omar Bongo, Fransa'nın desteğini aldı ve 2009'da vefat edene kadar iktidarda kaldı.

Bununla birlikte, Fransız kuvvetlerinin Gabon'daki varlığının son zamanlarda sorgulanmaya başlandığını belirtmek önemlidir. 2023 yılında, Fransızların Gabon'daki askeri varlığı azaltılmış ve Fransız kuvvetlerinin ülkeden tamamen çekilmesi yönünde önerilerde bulunulmuştur. Bu değişiklikler, Fransa ve Gabon arasındaki savunma ilişkilerinin gelişebileceğini işaret etmekte ve bölgedeki sürekli değişen dinamikleri göstermektedir. Tarihi, siyasi ve ekonomik boyutları içeren Fransa ile Gabon arasındaki bağ, karmaşık olmaya devam etmekte ve nevi şahsına münhasır bir yapıdadır.¹³⁶

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, geniş çaplı bağımsızlık hareketleri Asya ve Afrika'da birçok devletin bağımsızlığını kazanmasına yol açtı. 1960 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun “Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi

136. Eyebe Bihina Eugene ve Ayata Ali. (2024). Les coups d'État militaire en Afrique: Gabon comme cas pratique. *Bölge Çalışmaları Dergisi*, 3(2).

Hakkında Bildirge” başlıklı 1514 sayılı kararının kabul edilmesi, birçok Afrika ülkesinin bağımsızlığını kazanmasına katkıda bulunmuştur.

Bağımsızlıkla ilgili ilk siyasi kontrol gerilimleri, askeri darbe girişimlerine ve farklı etnik gruplar arasında çatışmalara yol açtı. Bu durum, sömürge güçlerinin yeni fırsatlar aramaya başladığı yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Gabon'da, 1964 yılındaki darbe hariç, kabile veya din çatışmaları ya da büyük çaplı askeri darbeler yaşanmadı. En son darbe 2023 yılında, Kurumların Geçiş ve Yeniden Yapılandırılması Komitesi (CTRI) tarafından düzenlendi ve Gabon'un beşinci cumhuriyet dönemine girmesini sağladı.

17 Ağustos 1960'ta bağımsızlıklarını kazandıklarından beri Gabonlular başkanlarını seçmek için oy kullanmışlardır. Ancak hiçbir parti tam çoğunluğu elde edememiştir. Başbakan Léon Mba, partiler arasında bir koalisyon kurulması önerisini getirmiş ve bu öneri olumlu karşılanmıştır. Ancak, Léon Mba'nın önerdiği anayasa değişiklikleri, General de Gaulle'ün Fransız başkanlık sistemini Gabon anayasasına uygulamayı planladığı için şiddetli tepkilere neden oldu. Bu nedenle, özellikle Parlamento Başkanı Paul Gondjout'un güçlü direnişiyle karşılaştı. Buna tepki olarak Léon Mba güç kullanarak parlamentoyu feshetti ve anayasaya karşı çıkan Paul Gondjout'u hapse attı. Bu kaotik ortamda, Gabon siyasetinin önde gelen isimlerinden Jean-Hilaire Aubame, Léon Mba'yı destekleyerek ona katılmaya karar verdi. Sonuç olarak, 1961 seçimlerinde Mba cumhurbaşkanı seçilirken, Jean-Hilaire Aubame dışişleri bakanı oldu.

Başkanlığa geldikten sonra Léon Mba, otoritesini güçlendirmek için ulusal çapta politikalar uygulamaya koydu. 1963 sonuna kadar demokratik uygulamaların öncüsü olan Mba, Jean-Hilaire Aubame'nin partisini kendi partisiyle birleştirerek tek parti sistemini kurdu. Bu durum 1964 başında şiddetli tepkilere yol açtı ve iç karışıklıklara neden oldu. Léon Mba'nın politikası, özellikle orduda büyük bir hoşnutsuzluk yarattı ve Şubat 1964'te kendisine karşı bir askeri darbe girişimine yol açtı. Jean-Hilaire Aubame ve Paul Gondjout da bu girişime katıldı. Ancak Fransa'nın müdahalesi sayesinde darbe başarısız oldu ve Léon Mba görevinde kaldı. Fransa, bu müdahalenin 1960 yılında Gabon'un bağımsızlığı sırasında imzalanan Koruma Anlaşması'na uygun olduğunu kamuoyuna açıkladı. 1966 yılında Léon Mba, devlet başkanının vefatı halinde başkan yardımcısının geçici olarak görevi devralacağını belirten yeni bir yasa çıkardı. Sonuç olarak, 1967 yılında vefat eden Léon Mba'nın yerine, Fransa yanlısı yardımcısı Albert Bongo geçti.

İktidara geldiğinde ilk başta ılımlı bir yönetim sergilemeyi denemesine rağmen, Albert Bongo kısa sürede anti-demokratik eylemlerle gücünü hissettirdi. Başlangıçta, tüm siyasi tutukluları ihtiyatlı bir şekilde serbest bırakarak herkese karşı kapsayıcı ve adil bir tutum sergilemeye çalıştı. Ancak kısa sürede bu ılımlı yaklaşımdan vazgeçti ve tüm siyasi

partilerin sömürge sistemine entegre oldukları gerekçesiyle feshedilmesini emretti. Ayrıca Gabon Demokratik Partisi'ni (PDG) kurarak tek parti dönemini başlattı.

Albert Bongo hükümeti de Fransızların isteklerine uygun davranmıştır. Albert Bongo, 1973 yılında Libya lideri Muammer Kaddafi ile görüşükten sonra İslam'ı benimsedi ve adını Albert'ten Omar'a değiştirdi. 2003 yılına kadar Omar Bongo olarak biliniyordu, ancak o yıl adının sonuna Ondimba ekleyerek Omar Bongo Ondimba oldu. Omar Bongo döneminde, 1990'lar Gabon'un en çalkantılı dönemi oldu. Ekonomik sorunların giderek yoğunlaşması ve vatandaşlar arasında gerginliğin tırmanması, yönetimi önemli ölçüde sarstı. Bu durum, darbe girişimlerine yol açtı, ancak Fransa'nın desteği sayesinde bu girişimler hızla bastırıldı. Her başkanlık seçiminde yeniden seçilen Omar Bongo, 2009 yılına kadar başkanlık görevini sürdürdü. 8 Haziran 2009 tarihinde İspanya'da kaldığı sırada kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti. Parlamento Başkanı Rose Francine Rogombe, seçimler düzenlenene kadar geçici olarak başkanlık görevini üstlendi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine on yedi aday katıldı. 3 Eylül 2009'da Omar Bongo Ondimba'nın oğlu Ali Bongo Ondimba seçimleri kazanan aday olarak ilan edildi. Ali Bongo, %41,7 oy oranıyla seçimi kazandı. Yedi yılda bir yapılan seçimlerle 2023 yılına kadar cumhurbaşkanlığı görevini sürdürdü.¹³⁷

Gabon, 17 Ağustos 1960'ta bağımsızlığını ilan etti ve bu bildirgeden altı ay sonra Léon Mba devlet başkanı seçildi. Léon Mba, ilk olarak Jean Hilaire Obame'yi dışişleri bakanı olarak atayarak bir birlik hükümeti kurdu. Ancak, iki adam arasındaki gerginlikler Ulusal Meclis'in feshine ve yeni seçimlerin ilanına yol açtı. Seçimlerden önce Léon Mba bir askeri darbeye devrildi ve Jean Hilaire Obame geçici bir hükümet kurmakla görevlendirildi. Léon Mba kısa süre sonra yeniden iktidara geldi. Léon Mba'nın 1967'deki ölümünün ardından Albert-Bernard Bongo cumhurbaşkanlığı görevine geldi. Ertesi yılın mart ayında, ülkede tek parti sistemi (PDG) Gabon Demokratik Partisi'ni kurduktan sonra, 1989 yılında çok partili sistemi getirdi.¹³⁸

Omar Bongo Ondimba'nın 2009 yılında vefatının ardından, Ali Bongo Ondimba genel seçimleri kazanarak cumhurbaşkanlığı görevine geldi ve bu görevi 2023 yılına kadar sürdürecektir. Darbe sonrasında, CTRI, 29 Ağustos 2023 tarihinde üçüncü dönem için yeni seçilen Cumhurbaşkanı Ali Bongo'yu görevden aldı ve ülkenin yönetimini ele geçirdi. Brice Oligui Nguema, Geçiş Dönemi Cumhurbaşkanı olarak atandı. 2025 yılında, neredeyse %95 oy oranıyla cumhurbaşkanı seçildi.

137. Daban Cihan. (2021). *Afrika'da askeri-politik faaliyetlerin sosyo-ekonomik yapılar üzerindeki etkileri: Gabon Cumhuriyeti örneği*. *İmgelem*, 5(9), 251.

138. Présidence de la République Gabonaise. (2026). *L'histoire du Gabon*. <https://presidence.ga/lhistoire-du-gabon/>

2020'den bu yana Batı Afrika'da yaşanan bir dizi darbe (Mali, Gine, Burkina Faso ve Nijer) sonrasında, cumhurbaşkanlığı muhafız komutanı tarafından düzenlenen Bongo hanedanının devrilmesi, o dönemde Orta Afrika'da yankı uyandırmış ve ihmalkâr Afrika siyasetine gönderilen son uyarı olarak görülmüştü. Oligui Nguema anayasal değerlere bağlılığının sembolü olan sivil kıyafet giyerek Sahel'in askeri liderlerinden ayrıldı. Hem vatandaşlarını hem de bölgesel ve uluslararası ortaklarını sakinleştirmek için, hukukun üstünlüğünü hızla yeniden tesis etme ve Batı ülkeleriyle geleneksel bağları koruma niyetini ortaya koydu, ancak Rusya'ya yönelmedi veya Gabon'da yaklaşık iki yüzyıldır askeri varlığını sürdüren Fransız birliklerinin çekilmesini talep etmedi. Oligui Nguema, iç meselelere ve ulusal birliğe vurgu yaparak birleştirici bir rol üstlendi. Geçiş döneminde farklı kesimlerden muhalifleri, sivil toplum aktörlerini ve Ali Bongo döneminde önemli görevlerde bulunmuş kişileri bir araya getirdi. Gelecekteki anayasanın ilkelerini derinlemesine ele almak için ulusal bir diyalog başlatmayı ustaca başardı.¹³⁹

Kasım 2024'te yapılan referandumda yeni anayasa ezici çoğunlukla kabul edildi ve aralık ayında yürürlüğe girdi. Tedbirler arasında, cumhurbaşkanının iki dönemle sınırlandırılması ve cumhurbaşkanının eşinin veya çocuklarının, cumhurbaşkanının görev süresi dolduktan sonra cumhurbaşkanlığına aday olmasının yasaklanması yer alıyordu. Bu iki reform, iktidarda bir hanedanlığın kurulmasını önlemek için önerilmişti. Ayrıca başbakanlık makamı da kaldırıldı. Cumhurbaşkanlığı ve Ulusal Meclis seçimleri 2025 yılına planlandı.¹⁴⁰

“Beşinci Cumhuriyet” terimi, 30 Ağustos 2023'teki askeri darbe sonrasında eski anayasanın askıya alınmasını ve Aralık 2023'te yeni bir anayasanın kabul edilmesiyle başkanlık sisteminin güçlendirilmesini ifade eder. Yeni anayasa, başbakanlık makamını kaldırmış ve tüm yürütme yetkilerini cumhurbaşkanına devretmiştir. Yeni kurulan hükümet, üç devlet bakanı da dahil olmak üzere 31 bakandan oluşmaktadır. Bu yeniden yapılanma kapsamında, uzun süredir bulunmayan cumhurbaşkanı yardımcılığı makamı da yeniden getirilmiştir.¹⁴¹

1960 yılında bağımsızlığını kazandığından beri, genç bir ülke olan Gabon, siyasi güçlerin ve akımların açıkça belirgin olduğu ve seçimlerde birbirleriyle rekabet edebilecekleri bir ortamda gelişmektedir. Güç peşinde koşma, hükümet kurumlarının istikrarsızlığı ve işlevsizliğinin başlıca nedenlerinden biri olmuştur.¹⁴²

139. Gaulme François ve Melly Paul. (2025). *Gabon: analyse stratégique* (Ifri Rapport). IFRI.

140. Gardinier, D. E. History of Gabon. *Encyclopædia Britannic*.

141. Ankara Sanayi Odası. (2025). Gabon ülke profili https://www.aso.org.tr/uploads/ortam/Gabon%20%C3%9C%9C%9C%20Profili_May%C4%B1s2025.pdf

142. Itoumba Olive Pulchérie. (2020). *Élites gabonaises au pouvoir : entre régime pluraliste et autoritaire (1960-1967)*, BULSAC, n° 3. BULSAC. <https://bulsac.com/BULSAC%20N%C2%B03->

Bongo'nun kayırmacılık, aile içi çatışmalar ve üst kademelerde iktidarın miras yoluyla devredilmesi ile karakterize edilen yönetimi altında Gabon, hanedan cumhuriyeti gibi işliyor gibi görünüyordu.¹⁴³

Ferdinand Dieudonné Obiang'ın vurguladığı gibi: Gabon'da 1990'dan bu yana, uzun yıllar süren gerilemenin ardından yaşanan siyasi ve kurumsal dönüşümler, sadece Cumhurbaşkanı'nın iyi niyetli bir jesti değildir. Bu dönüşümler, ulusal ve küresel ölçekte bir dizi uyumlu ve birbiriyle örtüşen faktörün sonucudur: sürekli artan yoksulluk karşısında halkın artan umutsuzluğu, liderlere olan güvenin azalması, uluslararası gerilimler ve demokrasi ve temel haklar hareketlerinin yükselişi.¹⁴⁴

4.2. Gabon Kamu Yönetimi

Yönetişim, ortak bir hedefe ulaşmak için çok sayıda aktör arasında iş birliğini kolaylaştıran çeşitli araçlar aracılığıyla kamu politikalarını ele alma biçimini ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Bu, bu görevden sorumluların belirlediği hedefler doğrultusunda ortak kurallar oluşturmayı amaçlayan bir sosyal yönetim yöntemidir. Bu kavram, tarihsel olarak, genel çıkar teorisine dayanan modern devletin dönüşümü ve bu özel çıkarı takip ederken yönetme yeteneği sayesinde ortaya çıkmıştır.¹⁴⁵

Afrika'da, özellikle Gabon'da, sömürge sonrası devletin ortaya çıkışı, bir grup siyaset uzmanının kurumsallaşmasıyla bağlantıdır: memurlar ve idareciler.¹⁴⁶

Kamu sektöründe, idari reform, “ilerleme sağlamak amacıyla idari sistemin hedeflerini, yapılarını ve prosedürlerini değiştirmek için yeni düzenlemeleri uygulamak üzere yetki ve gücün kasıtlı kullanımı” olarak tanımlanır. Bu nedenle, her yapı için gelecekteki yönünü belirlemek ve bu hedefe ulaşmak için gerekli dönüşümleri nasıl yöneteceğini belirlemek çok önemlidir.¹⁴⁷

Merkezi devlet hizmetleri, merkezi idareler olarak adlandırılır ve merkezi düzeydeki siyasi otoritelerle doğrudan bağlantılıdır. İdari yapının önemli bileşenleri olarak, düzenleyici belgeleri, yasa tekliflerini ve anayasal otoriteler tarafından belirlenen tercihleri yansıtan tüm karar ve yönergeleri hazırlamakla görevlidirler. Ayrıca bunların uygulanmasını da sağlarlar. Gabon'da, diğer yerlerde olduğu gibi, bunlar bir bakanın

PDF/%C3%89lites%20gabonaises%20au%20pouvoir_entre%20r%C3%A9gime%20pluraliste%20et%20autoritaire%20(1960-1967).pdf

143. Yates Douglas Andrew. (1996). La dynastie Bongo. *Cahiers d'études africaines*, 36(144), 506.

144. Obiang Ferdinand Dieudonné. (1999). *L'évolution politique et constitutionnelle au Gabon de 1990 à nos jours* (Doktora tezi) <https://theses.fr/1999TOU10035>.

145. Institut Concorde. (2024). *Rapport sur la gouvernance intégrée au Gabon*. <https://www.institut-concorde.org/wp-content/uploads/2024/06/Rapport-sur-la-Gouvernance-Integree-au-Gabon.pdf>.

146. Assoumou Ndong Franklin. (2001). *Les pouvoirs régionaux et locaux en question : L'État centralisateur et le rôle des pouvoirs locaux traditionnels dans les dynamiques de pouvoir en Afrique : Le cas du Gabon* (Thèse de doctorat, Université du Québec à Chicoutimi). Constellation : dépôt institutionnel de l'Université du Québec à Chicoutimi.

147. Mints Ondo Path Patrice. (2024). Réforme administrative au Gabon. *Brainae Journal*, 8(10), 42.

doğrudan denetimi altındadır. Genel sekreterliklerde, merkezi hizmetler hiyerarşiye göre genel müdürlükler, müdürlükler, hizmetler ve bazen ofisler veya araştırma merkezleri, hatta departmanlar olarak bölünmüştür.¹⁴⁸

Gabon devleti, sömürge mirasının kalıcı etkisi ile yerel sosyo-kültürel koşullara uyum sağlama gerekliliği arasında sürekli bir çatışma yaşayan karmaşık bir idari yapıya sahiptir. 1960 yılında bağımsızlığını kazandığından bu yana, Gabon'un idari yapısı çeşitli aşamalardan geçmiştir; ulusal kalkınma yaklaşımı, petrol gelirlerine dayalı idare ve daha yakın zamanda yönetsel yenilik denemeleri arasında gidip gelmiştir. Gabon'un kurumsal, idari ve siyasi sistemi, eski sömürgeci gücün sistemiyle birçok benzerlik taşımaktadır. Ancak bunu Fransız modelinin tam bir kopyası olarak görmek yanlış olur. Marc Aicardi de Saint-Paul'un açıklamaları iki açıdan ilgi çekicidir. İlk olarak, idarenin, şu anda algıladığımız şekliyle, sömürgeciler tarafından kurulduğunu doğrulamaktadır. Daha sonra, Gabonluların artık bu idareyi toplumlarını yansıtan bir araca dönüştürmek için çaba gösterdiklerini vurgulamaktadır.¹⁴⁹

Gabon'un idari yapısı, “Commandant de cercle” (bölge komutanı) yetkisine dayanan Fransız sömürge idaresinden kaynaklanmaktadır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra Gabon, birçok Fransızca konuşulan Afrika ülkesi gibi, kurumsal bir taklitçilik yolunu seçmiştir. Fransız modeli, 1961 Anayasası ve bunun sonucunda ortaya çıkan idari düzenleme tarafından takip edilmiştir: hiyerarşik düzeyler halinde yapılandırılmış ve belgelenmiş merkezi bir yönetim. Ancak, bu ilk yönetim, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek veya vatandaşlara hizmet etmek için değil, daha çok düzeni sağlamak ve kaynakları işletmek için tasarlanmıştı. Bu “ilk günah”, ulusun bürokratik kültürü üzerinde kalıcı bir iz bıraktı.¹⁵⁰

Léon Mba ve ardından Omar Bongo'nun yönetiminde, idare, siyasi gücü güçlendirirken ulusal birliği sağlamak için ana araç haline geldi. Bu dönemde, yüksek idari kadrolara atamalar ve işe alımlar sıklıkla etnik ve bölgesel dengeler mantığına göre yapıldı; bu durum yerel olarak “jeopolitik” olarak adlandırıldı. Bu yöntem belirli bir siyasi istikrar sağlamış olsa da personel sayısında artışa ve görev ile teknik uzmanlık arasında uyumsuzluğa yol açmıştır.¹⁵¹

148. Nfoule Mba Fabrice. (2020). *L'évolution de l'administration publique : missions, organisation et fonctionnement* (BULSAC, n° 2)

149. Aicardi de Saint-Paul Marc (1987). *Le Gabon : Du roi Denis à Omar Bongo* p. 13. Paris, France : *Éditions Albatros*.

150. Rossatanga-Rignault Guy. (2000). *L'État au Gabon : Histoire et institutions*. Raponda-Walker. 205.

151. Pambo Louis-Marie. (2018). *Sociologie de l'administration gabonaise : Logiques sociales et pratiques professionnelles*, Éditions Universitaires du Gabon.

1970'lerdeki petrol patlaması sayesinde kamu yönetimi büyük bir büyüme kaydetti ve kamu hizmeti ülkedeki en büyük işveren haline geldi. Böylece kamu yönetimi, gelir dağılımı mekanizması haline geldi.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve petrol fiyatlarının düşmesi bir kırılma noktasını zorunlu kıldı. Bretton Woods kurumları tarafından dayatılan Yapısal Uyum Programları (YUP) dönemi Gabon için 1990'larda başladı. Kamu idaresi, hantallığı, verimsizliği, yolsuzluğu ve aşırı personel sayısı nedeniyle sert eleştirilere maruz kaldı. “Hayalet çalışanları” ortadan kaldırmak amacıyla devlet memurlarının envanterinin çıkarılması gibi rasyonalizasyon çabaları başlatıldı, ancak bu reformlar genellikle sendikal ve siyasi muhalefet tarafından engellendi.¹⁵²

Gabon devleti, yetersiz kalan piyasayı desteklemek amacıyla idareyi kurmuş ve petrol gelirlerini devasa bir bürokrasi kurmak için kullanmıştır.¹⁵³

Başlangıçta oldukça sınırlı olan idarenin görevleri tarih boyunca büyük ölçüde değişmiştir. Uzun bir süre boyunca halk, idare ile toplumsal yaşamın bazı temel ritüellerini, yani doğum, nüfus işlemleri, evlilikler, ölümler ve bazıları için vergi ödemelerini yasallaştırmak amacıyla ara sıra temas kurmuştur. Devlet esas olarak egemenlikle, yani toprak savunması ve güvenliği, diplomasi ve bir dereceye kadar vergi toplama ile ilgileniyordu. Bu egemenlik faaliyetleri devletin ayrıcalığı olmaya devam etse de müdahale alanı önemli ölçüde genişlemiştir. Artık bu geleneksel görevlere finansal, ekonomik, kültürel ve sosyal görevler de eklenmiştir. Bu nedenle, kamu politikalarının hayata geçirilmesinden sorumlu olan idare, bugün müdahalelerini çeşitlendirmek ve genişletmek zorundadır.

Gabon'daki sistem çift yönlü bir krizle karşı karşıya. Bir yandan, kayırmacılığın artması, işe alımların siyasallaşması ve idari ahlakın bozulmasıyla karakterize edilen bir değerler krizi yaşanırken, diğer yandan planlama araçlarının yetersizliği, şeffaflık eksikliği ve hukuka aykırı uygulamaların tekrarlanmasıyla bağlantılı bir teknik kriz yaşanıyor. Bu sorunlar karşısında, insan kaynaklarını profesyonelleştirmek ve idareye olan güveni yeniden tesis etmek amacıyla, genellikle yönetsel yaklaşımlara dayanan çeşitli reformlar başlatılmıştır. Ancak, genellikle yüzeysel değişikliklerle sınırlı kalan bu reformlar, yozlaşma eğilimlerini kalıcı olarak durdurmada başarısız olmaktadır. Bu durumda, benimsenen reformist stratejinin ve bu stratejinin, köklü siyasi ve idari

152. Moussounda Idriss. (2014). La réforme de l'État au Gabon : Entre ajustement structurel et modernisation administrative. *Revue Africaine d'Administration Publique*, 12(2), 48.

153. Remondo Max. (1974). L'Administration gabonaise. *Institut international d'administration publique*. 40.

uygulamalara dayanan bir sistemi gerçek anlamda dönüştürebilme kapasitesinin merkezi sorusu ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁴

Tablo 4. İdari Gelişmelerin Özeti

Dönem	Yönetim Türü	Ana Özellik
1839-1959	Sömürge	Düzenin sağlanması ve kaynakların çıkarılması.
1960-1973	Geçiş	İşgücünün Gabonlaştırılması ve Fransız modelinin taklit edilmesi
1974-1990	Miras	Petrol ile bağlantılı bütçe genişlemesi ve kitlesel istihdam.
1991-2010	Kriz ve Uyum	Kamu harcamalarının azaltılması ve işe alımların dondurulması.
2010-2023	Teknokratik	Ajanslar ve dijital araçlar aracılığıyla modernizasyon.

Referandumla kabul edilen 19 Aralık 2024 tarihli Anayasa, artık yasal çerçeveyi düzenleyen en üstün hukuk kuralıdır. Bu metin, Beşinci Cumhuriyet'i başlatmakta ve tek başlı bir başkanlık sistemine geçişi sağlamaktadır. Bu yeni anayasanın 41. maddesine göre, Cumhurbaşkanı artık yürütme yetkisi üzerinde münhasır yetkiye sahiptir ve böylece 1991 Anayasasında tanımlanan başbakanlık makamı ortadan kaldırılmıştır.¹⁵⁵

Bu yeni model, şeffaflık ilkelerini güçlendirirken devletin sürekliliğini de garanti altına almaktadır. 2024 Anayasası'nın 11. maddesi, diğer hususların yanı sıra, vatandaşların idari belgeleri inceleme hakkını vurgulamakta ve şeffaflığı bir yönetim ilkesi haline getirmektedir.¹⁵⁶

3 Ocak 2006 tarihli ve 020/2005 sayılı Kanun, devlet hizmetlerinin oluşturulması, örgütlenmesi ve yönetilmesine ilişkin standartları belirlemekte olup, idari yapıyı düzenlemeye devam etmektedir. Bu metin, merkezi ve ademi merkezi yapıları belirleyen “çerçeve kanun” olmaya devam etmektedir. Merkezi İdare yapısı, Genel Sekreterlikler ve Genel Müdürlükleri kapsamaktadır. 25 Kasım 2024 tarihinde, 0437/PR/MPP sayılı kararname ile Planlama Genel Müdürlüğü yeniden düzenlenmiş ve stratejik planlama ve kalkınma girişimlerinin değerlendirilmesinin güçlendirilmesi taahhüdü öne çıkarılmıştır.¹⁵⁷

Geçiş Dönemi Ulusal Kalkınma Planı'nın (PNDT) itici gücüyle modernizasyon sürecine giren yönetim, dijital dönüşüme yöneliyor. 25 Kasım 2024 tarihli

154.Koundi Tebi Judriska. (2023). *Le recrutement des agents publics en Afrique subsaharienne : le cas du Gabon* (Projet de thèse, Nîmes Université, École doctorale Risques et Société). theses.fr. <https://theses.fr/s371979>.

155.Digithèque de Matériaux Juridiques et Politiques. (2024). *Gabon, Constitution 2024, Ve République*. Université de Perpignan. Récupéré sur <https://mjp.univ-perp.fr/constit/ga2024.htm>.

156. Journal Officiel de la République Gabonaise. (2024) Décret N° 0437/PR/MPP réorganisation du Commissariat Général au Plan. Récupéré sur <https://journal-officiel.ga>.

157.Journal Officiel de la République Gabonaise. (2024). *Constitution de la République Gabonaise*. N°47

0440/PR/MENNTI sayılı kararname ile bu dönüşümü koordine etmek üzere Dijital Ekonomi Genel Müdürlüğü kuruldu.¹⁵⁸

Kamu yönetimi, devlet yönetiminin temelidir: kamu politikalarının uygulanmasını sağlar, kamu hizmetlerini yönetir ve devlet ile vatandaşları arasındaki etkileşimi kolaylaştırır. Ulusal büyüme hedeflerinin merkezinde yer alan Gabon idaresi, bürokratik verimsizlik, şeffaflık eksikliği ve yetersiz dijitalleşme gibi önemli yapısal zorluklarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar, kurumların verimliliğini ve kamu hizmetlerinin kalitesini artırmak amacıyla reform girişimlerine yol açmıştır.

Ulusal İdare ve Yargı Okulu (ENA) da üst düzey memurları yetiştirerek ve Gabon kamu idaresinin yöneticilerinin becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak çok önemli bir role sahiptir. ENA, özellikle ilk ve sürekli eğitim programları aracılığıyla profesyonel ve etkili yönetişimin teşvik edilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır.¹⁵⁹ Gabon'da Devlet Genel Denetleme Kurumu (CGE), kamu hizmetlerinin, kamu maliyesinin ve devlet varlıklarının titiz bir şekilde yönetilmesini sağlar. Kurum, iç denetimi ve risk yönetimini güçlendirmek amacıyla, idare, maliye ve denetime odaklanan genel denetimler etrafında organize edilmiştir.¹⁶⁰

Gabon kamu yönetimi, kurumsal tarihinin bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Verimsizlik ve bürokrasi gibi klasik sorunların birikmesi, bir dizi önemli reformun yapılmasına neden olmuştur. Gabon, kapsayıcı ulusal diyalog, hizmetlerinin dijitalleştirilmesi ve iç kontrolünün güçlendirilmesi yoluyla, idaresini ulusal kalkınmaya fayda sağlayacak etkili bir araca dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu reformların tutarlı ve sürdürülebilir bir şekilde uygulanması, tüm halkın yararına kamu yönetiminin ve hizmet sunumunun iyileştirilmesine yardımcı olacaktır.

4.3. Gabon Ombudsmanı

Modern demokratik yönetişimde, idari ombudsman kurumları, vatandaşlar ve kamu idaresi arasındaki etkileşimleri düzenlemede çok önemli bir role sahiptir. Kökleri 19. yüzyılın başlarında İskandinavya'da ortaya çıkan ombudsman modeline dayanan idari ombudsman, temel olarak vatandaşları kamu idaresinin suistimallerinden veya ihmallerinden korumayı ve kamu hizmetlerinin kalitesinin iyileştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.¹⁶¹

158.Ministère de la Fonction Publique. (2024). Circulaire N° 02752/PM relative à l'obligation de consultation du Comité Consultatif de la Fonction Publique.

159. ENA. *École nationale d'administration* (Gabon).

160. Primature Gabon. *Comprendre la mission du CGE en République Gabonaise*. <https://primature.gouv.ga/473-cge/795-comprendre-la-mission-du-cge-en-republique-gabonaise/>.

161. Reif Linda. (2004). *The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*. Martinus Nijhoff Publishers.

Verimlilik ve sosyal adalet konusunda hassas olan modern devlet, sık sık kendi idari yapılarının katılığıyla karşı karşıya kalmaktadır. Gabon'da bu gerilim, bir ara kurumun oluşturulmasını gerektirmiştir: Ombudsman. Geleneksel hukuk yolları arasındaki boşlukları doldurmak için tasarlanan bu bağımsız idari otorite, idare ile vatandaşlar arasındaki etkileşimlerin yönetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı kurumu, kamu idaresi ile vatandaşlar arasındaki etkileşimlerin düzenlenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu kurumun gelişimi, 1990'lardan günümüze Gabon'u şekillendiren kurumsal, siyasi ve sosyal dinamikleri yansıtmaktadır. Öncelikli hedefleri arasında vatandaşların haklarının savunulması, uyuşmazlıkların dostane çözümü ve örnek bir yönetişimin teşvik edilmesi yer almaktadır. Kurumsal gelişimi, Gabon devletinin yargı sistemi dışındaki arabuluculuk mekanizmalarını tercih etme iradesini göstermektedir.

Gabon'da, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanlığı, 1990 Gabon Ulusal Konferansı'nın ardından başlatılan demokratik reformlar kapsamında kurulmuştur. Bu konferans, ülkenin siyasi yapılarının gelişiminde önemli bir aşama olmuştur.¹⁶²

Ombudsmanlık görevi Gabon'da yeni bir görev değildir, birkaç yıldır mevcuttur. Demokratik sistemi güçlendirmek ve kamu idaresi ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri optimize etmek amacıyla oluşturulmuştur. Ancak, bu kurum daha sonra birkaç yıl boyunca ihmal edilmiştir.

4.3.1. Tariesel Gelişim

Gabon'da ombudsmanlık tarihi, bu kurumun resmi olarak kurulmasıyla başlamamıştır, ancak sömürge öncesi sosyo-politik yapılara derin kökleri vardır. Fang, Punu veya Myènè gibi geleneksel Gabon toplumlarında adalet, cezalandırmayı değil, telafiye amaçlamaktaydı. Merkezi süreç “palabre” (Fang dilinde mbèja, Punu dilinde ikaku) idi. Çatışmaları bir normun (pozitif hukuk) sıkı bir şekilde uygulanmasıyla çözen çağdaş idare hukukunun aksine, palabre konsensüs yoluyla sosyal dengeyi yeniden sağlamayı amaçlıyordu. Köy şefi veya ihtiyar heyeti, gerilimleri yatıştırmakla görevli tarafsız bir arabulucu rolü oynardı.

Bu kültürel miras, daha sonra arabulucu rolünün benimsenmesini anlamak için çok önemlidir. Çağdaş arabulucu kurumu, sömürgecilikten miras kalan bürokratik devletin katılığını düzeltmek amacıyla, Afrika'nın diyalog değerleri sayesinde idareyi “yeniden cazip hale getirme” girişimi olarak görülmüştür. Gabon'da çatışmaların çözümü, 1960'ta

162. Nguema Mba. (2012). *Les institutions de régulation administrative au Gabon*. Libreville: Presses universitaires du Gabon.

bağımsızlık kazanılmadan önce iç süreçlerle gerçekleştiriliyordu. Kabile reisi veya ihtiyar heyeti doğal arabulucu rolünü üstleniyordu. Arabuluculuk tamamen yabancı bir kavram değildir. Bantu toplumlarının temel ilkesi olan konsensüs arayışı fikrine dayanır. Bağımsızlıktan sonra, Fransız modelinin kurumsal olarak taklit edilmesi, Gabon'un 1973 yılında oluşturulan “Fransız Cumhuriyeti Ombudsmanı”na benzer bir kurumun kurulmasını düşünmesine yol açtı.

Cumhuriyet Ombudsmanı kurulmadan önce Gabon, vatandaşlar ve idare arasındaki uyuşmazlıkların bağımsız ve yargı dışı bir arabuluculuk mekanizması olmaksızın, esas olarak mahkemeler veya iç idari prosedürler yoluyla çözüldüğü klasik bir idari sisteme göre işliyordu. Bu durum, iktidarın tek elde toplanması ve bireylerin hukuki kanun yollarına başvurma imkânlarının sınırlı olmasıyla karakterize ediliyordu. 1990 Ulusal Konferansı, Gabon'da demokratik bir dönüm noktası olmuş ve daha fazla siyasi liberalleşme ile daha katılımcı, şeffaf ve adil bir yönetişimin kriterlerini karşılayabilecek kurumların kurulmasına yol açmıştır.

Güncel kurumsal referanslar, 2020'li yıllardan itibaren Ombudsmanlık makamının hukuki çerçevesini açıkça belirlemiş olsa da Afrika ombudsmanları ile ilgili karşılaştırmalı bir kaynak, Gabon'daki Cumhuriyet Ombudsmanı kurumunun 16 Temmuz 1992 tarihli 1337/PR sayılı başkanlık kararnamesiyle kurulduğunu belirtmektedir. Bu, Gabon'da idari uyuşmazlıkların çözülmesinden sorumlu bir Ombudsman'ın kurulmasına yönelik ilk resmi adımdır. Bu kurumun kurulması, Avrupa ve İskandinav modellerinden esinlenerek arabuluculuk kurumlarının oluşturulmasını teşvik ederek, kamu idaresini değişen siyasi bağlama uyum sağlama ihtiyacına cevap vermeyi amaçlamaktadır.¹⁶³

Gabon'da Cumhuriyet Ombudsmanı kurumu, 1990 Ulusal Konferansı'nın ardından başlayan siyasi liberalleşme sürecinin ardından ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu konferansın sonucunda tek bir metin halinde doğrudan ortaya çıkmamış olsa da o dönemin idari ve demokratik reformlar ortamının bir parçasıydı. Bu kurumun temel görevi, hukukun üstünlüğü, demokrasi ve iyi idari ve siyasi yönetişimin tesisine katkıda bulunmaktı. Başka bir deyişle, sosyal barışı teşvik etmektir.¹⁶⁴

Afrika'daki ombudsman kurumları üzerine yapılan karşılaştırmalı araştırmalara göre, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı görevi bir kararnameyle, daha kesin olarak 16 Temmuz 1992 tarihli 1337/PR sayılı kararnameyle oluşturulmuştur. Bu kararname,

163. Rapport du Colloque régional des médiateurs africains (2014). *Repositionner le rôle du médiateur : défis et perspectives.* Institut international des médiateurs. <https://www.theioi.org/downloads/32cd1/KenyaOMReportRepositioning%20the%20%20OM%20Challenges%20and%20ProspectsSep%202013EN.pdf>.

164. *Une médiation de la République pour quoi faire ?* Gabonreview. <https://www.gabonreview.com/une-mediation-de-la-republique-pour-quoi-faire/>.

1990'lı yıllardaki reformların ardından devlet-toplum ilişkilerinin yeniden tanımlandığı bir bağlamda, Gabon kamu idaresi ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri iyileştirmek amacıyla bir ombudsman kurmayı amaçlamıştır.

Kurumun yasal dayanağı 15/96 sayılı kanundur. Bu kanun, Ombudsmanı “bağımsız idari otorite” (AAI) olarak nitelemektedir. Yasanın 3. maddesine göre, Ombudsmanın temel görevi şöyledir: “Cumhuriyet Ombudsmanı, devlet idareleri, yerel yönetimler, kamu kurumları ve kamu hizmeti görevi olan diğer tüm kuruluşların işleyişine ilişkin şikayetleri kabul eder.” Başlangıçtan itibaren, yasama organı Ombudsmanı bir yargıçtan ayırmak istemiştir: Ombudsman kararlarını adalete dayandırır, yasanın katı yorumuna değil. İdari kararları sorgulamaz, ancak uzlaşmacı çözümler aramaya çalışır.¹⁶⁵

Kurumsal düzeyde, Cumhuriyet Ombudsmanı, devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerin demokratikleştirilmesi sürecinin bir parçasıdır. İdari arabuluculuk, idarenin genellikle hiçbir hukuki gücü olmayan vatandaşlar karşısında baskın bir rol oynadığı, yargı dışı bir uyuşmazlık çözümü sürecidir. Ombudsmanın rolü, kamu kurumları ile vatandaşlar arasında iletişimi kolaylaştıran tarafsız bir aracı olarak hizmet etmektir. Dolayısıyla, bu kurum, vatandaşların adil muamele görme ve yargı sistemi dışında uyuşmazlık çözme mekanizmalarına erişme haklarının tanınmasıyla ilişkilidir ve bu da hukukun üstünlüğünü güçlendirir.

Cumhuriyet Ombudsmanı'nın yasal çerçevesi, 13 Eylül 2021 tarihli ve 016/PR/2021 sayılı Kararname'nin yürürlüğe girmesiyle önemli bir gelişme kaydetmiştir. Bu kararname, Cumhuriyet Ombudsmanı Ofisi'nin kurulmasını öngörmektedir. Bu kararnameyi, onu onaylayan ve yürürlüğe koyan 23 Mart 2022 tarihli 002/2022 sayılı Kanun izlemiştir. Bu metinler, kurumun hedeflerini, organizasyon yapısını ve işleyiş prosedürlerini tanımlayarak kuruma sağlam bir hukuki temel sağlamıştır. Kararnameyi onaylayan yasa, Ombudsman'ın görevini yerine getirme koşullarını ve standartlarını belirlemiş, bu fonksiyonun özerkliğini ve modern Gabon kurumsal yapısına entegrasyonunu vurgulamıştır.

Kararname ile kurulduğundan bu yana, Cumhuriyet Ombudsmanı Gabon'un kurumsal yapısı içinde oldukça göze sınırlı bir görünürlüğe sahip olmuştur. Sık çeşitli yetkililer tarafından yönetilen bu kurumun rolü, kurumsal metinlerde kesin bir şekilde belirtilmemiştir. Bu durum, kurumun hem işleyişi hem de görünürlüğü açısından bir miktar marjinalleşmesine neden olmuştur. Gabon medyası tarafından yapılan

165. Journal officiel de la République gabonaise. (1996). Loi n° 15/96 du 15 avril 1996 portant création du Bureau du Médiateur de la République.

araştırmalara göre, Ombudsmanlık görevi sıklıkla ihmal edilmiş, hatta uzun süreler boyunca boş kalmıştır.

Bu durum, 2 Mayıs 2011 tarihli ve 043/2010 sayılı Cumhuriyet Ombudsmanı'nın kurulmasına ilişkin kanunun 3. maddesinde belirtilen görevlerinin önemi rağmen, kurumsal ilginin sınırlı olduğunu göstermektedir.¹⁶⁶

İdare, yerel yönetimler, kamu kurumları ve kamu hizmeti görevini üstlenen diğer tüm kuruluşlarda arabuluculuk, uzlaşma, hakların korunması ve desteklenmesi görevlerini yerine getirmek ve bu sıfatla, özellikle aşağıdakilerden sorumludur:

- Devlet hizmetlerinin işleyişinden zarar gördüğünü düşünen tüm gerçek veya tüzel kişilerin şikayetlerini incelemek;
- Kriz dönemlerinde sosyal barışı yeniden tesis etmek için çözümler aramak;
- Yasaları uygularken adalet ruhunu teşvik etmek;
- Prosedürlerin basitleştirilmesi, idarenin reformu, yasaların güncellenmesi ve kamu hizmetinin etik ilke ve kurallarına uyulması gibi önerilerle kamu hizmetlerinin modernizasyonuna katkıda bulunmak.

On yıllar boyunca, birçok kişi Cumhuriyet Ombudsmanı görevini üstlenmiştir:

- 1990'larda ve 2000'lerde Mihindou Mi-Nzamba'nın yerine geçen Jeanne Manomba-Kombila, Gabon kurumunun öncü isimlerinden biridir.
- Jean-Louis Messan Rapontchombo, 2009'dan 2014'e kadar bu görevi üstlenmiştir.
- Laure Olga Gondjout, 2014 yılında Ombudsman olarak atanmış ve 2019 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu dönemde kurum, görünürlüğünü ve misyonunu güçlendirmeye çalışmıştır.
- Alexis Boutamba Mbina, Nisan 2023'te Ombudsman olarak atandı ve bu atama, bir süre boş kalan kurumun faaliyetlerine yeniden başlamasını işaret etti.

2014-2019 arasındaki dönem, kurumun görünürlüğünün zirveye ulaştığı dönem olarak sıklıkla algılanmaktadır. Laure Olga Gondjout, 2014 yılında atandığından bu yana, halkı bilinçlendirmek için büyük bir kampanya başlattı. Onun liderliğinde, kurum yılda ortalama 500 vaka ele aldı; bu vakaların çoğu emeklilik ve arazi anlaşmazlıklarıyla ilgiliydi. Ayrıca, daha önce Libreville'de aşırı merkezîyetçi olan yönetimi ademi merkezîyetçi hale getirmek amacıyla, kurumda il temsilcilikleri kurarak yeniden yapılanma gerçekleştirdi.¹⁶⁷

2016 yılında, ulusal diyalogun ikinci aşamasının resmi açılış töreninde. Laure Olga Gondjout, “yönetimin yokluğu ve yetersiz bütçeye rağmen” Cumhuriyet

166. GabonReview. Jean Gaspard Ntoutuome Ayi : *Interview on Mediator role*.

167. Gondjout Laure Olga. (2016a). *Médiature de la République : Bilan et perspectives*. Présentation officielle lors de la remise du rapport annuel. Libreville.

Ombudsmanı'nın görevlerini yerine getirdiğini belirtti. Ancak, özellikle Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu (CNSS) davasında, Elektronik İletişim, Posta ve Basın Dağıtım Düzenleme Kurumu (Arcep) tarafından mobil telefon operatörü Azur'un sahibi olan Usan şirketine verilen mali ceza ve ulusal polis memurları tarafından çıplak bırakıldığı iddia edilen kadın esnaf davasında. “En kötüsünü önlediğini” ve işleri kurtardığını söylemesine rağmen, Cumhuriyet Ombudsmanı, çalışmalarına yönelik sayısız “engelleme” nedeniyle yine de acı bir tat yansıtmaktadır. Kamu Hizmetleri Bakanı'nı bu “engellerin” sorumlularından biri olarak gösteren Ombudsman, bir grup şikayetçinin idari durumlarıyla ilgili şikayetler konusunda “şahsen yeniden girişimde bulunmasına” rağmen Bakan'ın “ilgisizliği ve küçümsemesini” eleştirdi.¹⁶⁸

Cumhuriyet Ombudsmanı, önemli siyasi çalkantılar nedeniyle yakın zamanda bir meşruiyet krizi yaşadı. Modernizasyon çabalarına rağmen, kurum zorlayıcı güç eksikliğinden muzdaripti. Devlet başkanına sunulmasına rağmen, yıllık raporlar sıklıkla göz ardı ediliyordu. Kurumun başına geçen Alexis Boutamba Mbina, müdahale taleplerine yanıt vermekte giderek isteksiz hale gelen bir yönetim ekibiyle karşı karşıya kaldı. Bu önemli hukuki ilerlemelere rağmen, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı hala birçok zorlukla karşı karşıya. Bunlar arasında nitelikli işgücü eksikliği, kurumsal şeffaflık eksikliği ve sahada somut etkisiyle ilgili eleştiriler yer alıyor.

30 Ağustos 2023'te Geçiş ve Kurumların Yeniden Yapılandırılması Komitesi'nin (CTRI) iktidarı ele geçirmesiyle bir belirsizlik dönemi başladı. Kamu harcamalarının optimizasyonu amacıyla, Cumhuriyet Ombudsmanı da dahil olmak üzere birçok kurumun yararı sorgulanmaya başlandı. Karar verici dönüm noktası, Nisan 2024'teki Kapsayıcı Ulusal Diyalog sırasında gerçekleşti. Siyasi Komisyon, kurumsal yapının tamamen yeniden düzenlenmesini önerdi. Bütçe ve idari yinelemeleri önlemek için, Ombudsman Ofisi'nin özerk bir kurum olarak kaldırılmasını ve yetki alanının yeni bir yapıya veya Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Konsey'e (CESE) devredilmesini önerdi. Cumhuriyet Ombudsmanlığı'nın tarihi sona eriyor gibi görünüyor ya da en azından köklü bir dönüşümün eşiğinde, bu da güçlü siyasi ve bütçesel gerilimler bağlamında sürdürülebilir ve esnek düzenleyici kurumların kurulmasının ne kadar karmaşık olduğunu gösteriyor.¹⁶⁹

Gözlemciler, resmi olarak iyi kurulmuş bir kurum olmasına rağmen, bu kurumun günlük yaşamda sıklıkla marjinal bir konumda olduğunu ve bu durumun, etkili ve

168. *Le médiateur de la République lors de la présentation de son bilan souligne des « obstructions » à son action.* <https://lettredesmediations.fr/2017/04/18/gabon-le-mediateur-de-la-republique-lors-de-la-presentation-de-son-bilan-souligne-des-obstructions-a-son-action>.

169. GabonReview. Dialogue National : Vers la suppression de la Médiation de la République ? <https://www.gabonreview.com>

erişilebilir arabuluculuk araçları isteyen vatandaşların beklentileriyle belirgin bir tezat oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanının geçmişi ve gelişimi, ulusun demokratik özelemlerine ve idari gereksinimlerine dayanan, sürekli değişen bir kurum olduğunu göstermektedir. 1992 yılında kararname ile gayri resmi olarak kurulmasından 2021-2022 yıllarında yasal olarak kodifikasyonuna kadar, bu kurum vatandaşlar ve idare arasında diyalogu kolaylaştırıcı rolünü kademeli olarak pekiştirmiştir. Görünürlük ve kaynaklar açısından süregelen zorluklara rağmen, Ombudsman Gabon'un idari yönetiminde kilit bir aktör olmaya devam etmekte ve demokratik ilkelere ve temel hakların korunmasına uygun arabuluculuk mekanizmalarını kurumsallaştırma yönündeki devletin çabalarını ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Tarihsel Özet

Dönem	Önemli etkinlik
1992	16 Temmuz 1992 tarihli 1337/PR sayılı Kararname ile Cumhuriyet Ombudsmanı görevi oluşturulmuştur.
1990-2000	Kararnameler ve idari uygulamalarla kademeli olarak uygulanmaya başlanmış, ancak kurum pek görünür değildir.
2021	13 Eylül 2021 tarihli ve 016/PR sayılı Kararnamenin kabulü ile Cumhuriyet Ombudsmanlığı kurulmuştur.
2022	23 Mart 2022 tarihli 002/2022 sayılı Kanun ile onaylanarak, Ombudsmana konsolide bir yasal çerçeve sağlanmıştır.

4.3.2. Atanması

Hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve kurumsal bir ombudsman kurumu oluşturmak amacıyla kurulan Cumhuriyet Ombudsmanı kurumu, katı anayasal ve yasal hükümlerle düzenlenmektedir. Ombudsmanın atanması, bu kurumun bağımsızlığını ve yetki alanlarını belirleyen önemli bir hukuki süreçtir. Gabon'da Cumhuriyet Ombudsmanı kurumunun oluşturulması, İskandinav ombudsman modelinden esinlenen idari denetim mekanizmalarının kurumsallaştırılmasına yönelik daha geniş bir sürecin parçasıdır. Bugün Ombudsmanlık, idare ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıkların yargı dışı yollarla çözülmesinden sorumlu özerk bir idari makamdır.

Cumhuriyet Ombudsmanı, Bağımsız İdari Otorite olarak tanımlanmaktadır. 90'lı yıllardan beri Gabon'un kurumsal tarihinde yer almasına rağmen, mevcut yapısı, yürütme organına karşı özerkliğini güçlendirmeyi amaçlayan kapsamlı bir yasal reformdan kaynaklanmaktadır. Referans metin, Cumhuriyet Ombudsmanlığı'nın kurulmasına ilişkin 13 Eylül 2021 tarihli 016/PR/2021 sayılı Kararnameyi onaylayan 23 Mart 2022 tarihli 002/2022 sayılı Kanundur. Bu yasa, Ombudsmanın görevlerini yerine getirirken “hiçbir

makamdan talimat almadığını” belirterek Ombudsmanın bağımsızlığını güvence altına almaktadır (Madde 3).¹⁷⁰

Gabon'da Ombudsman, genellikle Bakanlar Kurulu'nun kararıyla/onayıyla sonrasında Cumhurbaşkanı'nın kararnamesiyle atanır. Bu prosedür, kurumu açıkça yürütme organının etki alanına sokmaktadır.¹⁷¹ Gabon'un tarihsel olarak güçlü bir başkanlık rejimi ile karakterize edilen anayasal bağlamında. Bu atama şekli, bağımsız idari makamların resmi olarak yürütme organına bağlı kaldığı bir modelin devam ettiğini yansıtmaktadır.

Gabon Anayasası'nın 55. maddesi, Cumhurbaşkanı'nın sivil ve askeri idarelerin başı olduğunu belirtir. Cumhurbaşkanı, tüm savunma ve güvenlik güçlerinin komutanıdır. Yürürlükteki mevzuata uygun olarak sivil ve askeri görevlere atamaları yapar. Devletin bazı üst düzey sivil görev ve işlevlerine atamalar, Parlamento'nun iki meclisinin başkanlarının görüşüne sunulur.¹⁷² Bu, Cumhurbaşkanı'na devletin yüksek sivil ve askeri görevlerine atamalarda merkezi bir rol verir. Ombudsman'ın atanması da bu genel anayasal yetki kapsamında yer alır.

Cumhuriyet Ombudsmanı, Bakanlar Kurulu kararıyla atanır. Görevinin tarafsızlığını garanti altına almak için, kanun katı bir uyumsuzluk sistemi getirmiştir. 002/2022 sayılı Kanunun 11. maddesine göre, Cumhuriyet Ombudsmanı, Cumhuriyet Ombudsmanı Yardımcısı ve Delege Ombudsman görevleriyle aşağıdaki görevler ve durumlar uyumsuzdur¹⁷³:

- Hükümet üyesi
- Görevdeki yargıç, noter veya icra memuru;
- Görevde olan avukat; -tanınmış bir dinin rahibi;
- Bu faaliyetlerin tarafsızlığını, saygınlığını veya görevini icrasını tehlikeye atabilecek her türlü faaliyet;
- Parlamento veya yerel seçimle gelen bir görevde bulunmak.
- Cumhuriyet Ombudsmanı, Cumhuriyet Ombudsmanı Yardımcısı veya yukarıda sayılan görevlerden birine atanan veya seçilen vekil ombudsman, Cumhuriyet Ombudsmanlığı görevinden resen ayrılır.

170. République Gabonaise. (2022a). Loi n° 002/2022 du 23 mars 2022 portant ratification de l'ordonnance n° 016/PR/2021 du 13 septembre 2021 portant institution de la Médiation de la République. Journal Officiel de la République Gabonaise, (157). <https://journal-officiel.ga/18561-002-2022-/> (26.02.2026).

171. Minko Mi Etoua Justin. (2012). *Institutions politiques et droit constitutionnel du Gabon*. L'Harmattan.

172. République Gabonaise. (2024). Loi n° 001/2024 du 19 décembre 2024 portant Constitution de la République Gabonaise.

173. République Gabonaise. (2022b). Loi n° 002/2022 du 23 mars 2022 portant ratification de l'ordonnance n° 016/PR/2021 du 13 septembre 2021 portant institution de la Médiation de la République. Journal Officiel de la République Gabonaise, (157). <https://journal-officiel.ga/18561-002-2022-/> (26.02.2026)

- Bu kişi, işbu kararnamenin 5. maddesinde öngörölen koşullarda yerine bir başkası atanır. Atanan yeni üye, başlayan görev süresini tamamlar.

- Cumhuriyet Ombudsmanı, Cumhuriyet Ombudsmanı Yardımcısı veya Delegeli Ombudsman olarak atanan parlamento üyesi, yedeği tarafından değiştirilir.

- Cumhuriyet Ombudsmanı, Cumhuriyet Ombudsmanı Yardımcısı veya Delegeli Ombudsman olarak atanan yerel seçilmiş üye, yürürlükteki metinlerde belirlenen koşullarda değiştirilir.

Ombudsman, cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle atanır, yani Ombudsmanlık görevini üstlenecek kişi resmi olarak Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir. Genel olarak, bu atama Gabon yönetiminde yürürlükte olan kurumsal prosedürlere uygun olarak Bakanlar Kurulu'nun görüşmesinden sonra yapılır: Bakanlar Kurulu atamayı önerir veya onaylar ve ardından Cumhurbaşkanı kararname ile resmîyet kazandırır. Diğer bir deyişle, Ombudsman'ın atanması, Cumhurbaşkanı'nın denetimi altında yürütme organının yetkisi dahilindedir, ancak hükümet içindeki bir kolektif prosedürle gerçekleştirilir ve Bakanlar Kurulu'nda bir karar alınır.

28 Nisan 2023 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında atanan Alexis Boutamba Mbina, 11 Mayıs 2023 tarihinde Devlet Başkanı huzurunda yemin etti. Eski Adalet Bakanı ve milletvekili olan Mbina'nın hukukçu olarak kariyeri, Gabon idaresinin işleyişine ilişkin derinlemesine bilgi sahibi olma gerekliliğini karşılıyor. Bu geçiş döneminde görevine devam etmesi, cumhuriyetçi kurumların sürekliliğinin bir kanıtıdır.¹⁷⁴ Gabon'daki son siyasi gelişmeler (Ağustos 2023'te başlayan geçiş dönemi) bu fonksiyonun istikrarını teyit etmiştir. Eski rejim altında atanmış olmasına rağmen, Alexis Boutamba Mbina, Kurumların Geçiş ve Yeniden Yapılanma Komitesi (CTRI) tarafından görevinde tutulmuştur. 19 Aralık 2024'te yürürlüğe giren Beşinci Cumhuriyet Anayasası'na göre, bu kurum, güçler dengesini korumak ve vatandaşların haklarını idarenin olası suistimallerine karşı korumak için temel bir düzenleyici organ olarak kabul edilmektedir.¹⁷⁵

Son zamanlarda yapılan atamalar bu prosedürü somut olarak göstermektedir. Alexis Boutamba Mbina, Bakanlar Kurulu toplantısında Cumhuriyet Ombudsmanı olarak atandıktan sonra resmi olarak göreve başladı. Bu tür atamalar her zaman cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle yapılır. Diğer kurumsal bağlamlarda (örneğin Benin'de) Ombudsman da başkanlık kararnamesiyle atanır ve yetkili makamlar önünde

174. L'Union. (2023). Médiature de la République : *Ali Bongo Ondimba reoit le serment d'Alexis Boutamba Mbina*. L'Union, (14226), <https://lunion-archives.org/web.11/dmdocuments/N14226-12-05-2023-003.pdf> (26.02.2026).

175. Moukouangui Alden Virgil Hury. (2025). *Constitution gabonaise du 16 novembre 2024 : avons-nous adopté un ovni juridique ? Village de la Justice*. <https://www.village-justice.com/articles/constitution-gabonaise-novembre-2024-avons-nous-adopte-ovni-juridique,52858.html>.

yemin eder, bu da birçok Fransızca konuşulan hukuk sisteminde prosedürlerin benzer olduğunu göstermektedir.¹⁷⁶

Ombudsman, esas olarak vatandaşlar ile idare arasındaki uyuşmazlıklarda müdahale eder. Yargı yetkisi bulunmamakla birlikte, tavsiyelerde bulunur. Otoritesi ikna, arabuluculuk ve ahlaki meşruiyete dayanır. Fransızca konuşulan Afrika ülkelerinde, ombudsmanlık genellikle sosyal barışı sağlama rolünü üstlenir, özellikle de adalete erişimin karmaşık olduğu durumlarda.¹⁷⁷

Yürütme gücünün yoğun bir şekilde yoğunlaştığı bir sistemde, Ombudsmanlık aynı zamanda idari modernizasyon ve siyasi meşruiyet aracı olarak da görülebilir. Hyden'in Afrika'da yönetim üzerine yaptığı çalışmalara göre, idari ombudsman kurumları, etkin özerklikleri sınırlı olsa bile, iyi yönetim konusunda devletlerin uluslararası güvenilirliğini güçlendirmeye katkıda bulunmaktadır.¹⁷⁸ Ancak, atamanın yalnızca Cumhurbaşkanı tarafından yapılması, özellikle Parlamento'nun atama sürecine müdahil olmadığı bir sistemde, organik bir bağımlılık yaratabilir. Buna karşılık, Fransa'da İnsan Hakları Savcısı Cumhurbaşkanı tarafından atanır, ancak bu atama ilgili parlamento komisyonlarının görüşü alındıktan sonra yapılır. İsveç'te, ombudsman modelinin orijinal hali, Parlamento (Riksdag) tarafından atanmasını öngörmekte ve böylece yürütme organına karşı bağımsızlığını güçlendirmektedir. Gabon'da parlamentonun müdahalesinin olmaması, atamanın çoğulcu boyutunu sınırlamaktadır.

4.3.3. Görevleri

Gabon'da, kamu yönetimini çağdaşlaştırmak amacıyla kurulan Ombudsman, devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Bazen katı veya şeffaf olmayan vatandaş bürokrasi ile karşı karşıya kalan vatandaşlar için Ombudsman, öncelikli görevi anlaşmazlıkları dostane bir şekilde çözmek olan bağımsız bir idari otorite olarak kendini kanıtlamaktadır. Ombudsman, vatandaşları idari suistimallerden korumak amacıyla kamu idareleri, yerel yönetimler ve kamu hizmetleri sunmakla görevli kurumlarla birlikte çalışmaktadır.

Yalnızca işlemlerin hukuka uygunluğu konusunda karar veren idari yargıçtan farklı olarak, Ombudsman, hukuki mevzuata uygun olsa dahi hakkaniyete aykır. Bu “yerel

176. Médiature de la République du Bénin. (2025). *Passation de charges au Médiateur de la République : Joseph Gnonlonfoun passe le témoin à Pascal Essou*. <https://mediateur.bj/actualites-passation-de-charges-au-mediateur-de-la-republique-Joseph-gnonlonfoun-passe-le-témoin-a-pascal-essou.html> (26.02.2026).

177. Fall Ismaïla Madior. (2011). Le médiateur de la République en Afrique francophone : étude comparée. *Revue africaine de droit public*, 5(2), 50.

178. Hyden Goran (2005). *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

adalet”, düzenlemelerin aşırı katı yanlarını hafifletme imkânı sunar.¹⁷⁹ Bu yaklaşım, çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesini teşvik ederek toplumsal istikrara katkıda bulunur. Nitekim Ombudsman, vatandaşlar ile kamu otoriteleri arasındaki gerilimlerin yönetilmesinde merkezi bir figür olarak öne çıkmaktadır.¹⁸⁰

Bir işlev bozukluğu tespit edildiğinde, Ombudsman ilgili idareye tavsiyelerde bulunur (011/2010 sayılı Kanun, Madde 19). Bu görüşler, bağlayıcı nitelikte olmasa da reformu teşvik etmek amacıyla kurumun saygınlığına dayanan siyasi ve ahlaki bir etkiye sahiptir.

Ombudsmanın temel görevi, vatandaşlarla kamu idaresi arasındaki uyuşmazlıklara müdahale etmektir. Tarafsız bir aracı olarak, mahkemelere başvurmadan uzlaşma yoluyla çözüm bulmaya öncelik verir. Doktrinsel bir inceleme sonucunda, bu işlev alternatif adalet mantığına uygun olarak, yargı sisteminin yeniden yapılandırılmasını mümkün kılar ve adalete erişimi kolaylaştırır.¹⁸¹

Somut olarak, Ombudsman kullanıcıların şikayetlerini alır, idari sorunları araştırır ve yetkili makamlara tavsiyelerde bulunur. Ombudsman ayrıca, idarenin suistimallerine karşı temel hak ve özgürlüklerin korunmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Hak ihlalleri, idari adaletsizlikler, kötü yönetim veya kamu hizmetlerinin adaletsiz muamelesi durumunda devreye girer. Böylelikle Ombudsmanlık, kamu idareleri ve kurumları içinde hakların savunulmasından sorumlu bir kurum olarak tanımlanmaktadır.¹⁸²

Son reformlar ve kurumsal uygulamaların etkisiyle, Ombudsmanın rolü daha siyasi ve sosyal bir boyuta doğru genişlemiştir. Ombudsmanlık, hakların korunması ve geliştirilmesi görevini üstlenmektedir. İdari keyfiliğe karşı bir kalkan görevi görerek, vatandaşların özgürlüklerinin devletin sessizliği veya hareketsizliği nedeniyle ihlal edilmemesini garanti altına almaktadır.

Gabon'da, Cumhurbaşkanı, 011/2010 sayılı Kanunun 8. maddesi uyarınca özel bir görev kapsamında, idare ile sosyal veya mesleki kuruluşlar arasında uzlaşma sağlanması için Ombudsmanın müdahalesini talep edebilir.¹⁸³ Bu rol, CNSS ile eski çalışanları

179. Ntoutoume Jean. (2019). *L'évolution des institutions administratives au Gabon : Entre tradition et modernité. Libreville, Gabon* : Éditions du Silence.

180. Makemba Karl. (2026). *Médiateur de la République : une fonction aux résultats discutés*. Gabon Media Time.

181. Edzodzomo Nkoumou Téphy-Lewis. (2025). La médiation administrative au Gabon : Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Comparé*, 14(2), <https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>.

182. Gabon Review. (2026). Dialogue institutionnel : le Barreau du Gabon renforce ses liens avec la Médiation de la République.

183. République Gabonaise. (2010). Loi organique n° 011/2010 relative au Médiateur de la République. Journal Officiel.

arasındaki çatışma gibi büyük sosyal krizlerde özellikle göze çarptı; bu olayda Ombudsman hakem olarak görev yaptı.¹⁸⁴

4.3.4. Başvuru Kabulü

Ombudsmana başvurmak, şikayetlerin işleme alınması sürecinin ilk adımıdır. Bu, bir vatandaş, dernek veya kuruluşun, adil olmadığını düşündüğü bir idari sorunu veya kararı bildirmek için kuruma başvurusudur. Ombudsman geleneğinde, başvuru süreci kolay ve herkese açıktır, böylece vatandaşlar karmaşık yasal prosedürlerden geçmeden haklarını sorunsuz bir şekilde kullanabilirler.¹⁸⁵

Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanının müdahalesi iki ilkeye tabidir: demokratik şeffaflık arzusu ve olağan idari hiyerarşik yapıların yerini almama zorunluluğu. Bu kurum, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkilerde ombudsman rolü oynarken, idarenin istikrarını da korumaktadır.¹⁸⁶ Yargı Konseyi nezdinde yapılan yargı başvurularının aksine, Ombudsman'a başvurmak için avukat gerekmez. 018/2010 sayılı Kanunun 14. maddesine göre, doğrudan başvuru ilkesi getirilmiş olup, her vatandaş olayları açıklayan basit bir mektupla başvuru bulunma hakkına sahiptir. Prosedürlerdeki bu esneklik, idare ile en savunmasız vatandaşlar arasındaki uçurumu azaltmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Ombudsman sistematik adaletsizlik vakalarını kendi inisiyatifiyle ele alma yetkisine sahiptir ve bu ayrıcalık, kamu yararını koruma işlevini daha da vurgulamaktadır.¹⁸⁷

Gabon'daki kurumsal uygulamada önemli gelişmelerden biri, arabulucunun kendi inisiyatifiyle bir davaya müdahale etme yetkisi. Bu resen müdahale etme yetkisi, kurumun bireysel uyuşmazlıklarda pasif bir hakem rolüyle sınırlı kalmamasını sağlıyor. Arabulucu, basın veya sosyal raporlarda kendisine bildirilen olayların bir grup vatandaş etkileyen sistemik bir işlev bozukluğunu ortaya koyması durumunda soruşturma açabilir.¹⁸⁸ Bu öngörü yeteneği, Ombudsmanın idari gerilimler büyük sosyal krizlere dönüşmeden önce yasal veya düzenleyici reformlar önermesine olanak tanır.¹⁸⁹

Ombudsmana başvurmak, şikayetlerin işleme alınması sürecinin ilk aşamasını oluşturur. Bu, bir vatandaşın veya kuruluşun, bir kamu idaresi ile arasındaki bir uyuşmazlığı kuruma bildirme kararı alması anlamına gelir.

184. Stanford Libraries. (2023). Le médiateur de la République dans le paysage institutionnel gabonais : Une institution pluri-pouvoirs. Consulté sur le catalogue de recherche.

185. Rowat Donald Cameron (1985). *The Ombudsman Plan: The Worldwide Spread of an Idea*. Lanham : University Press of America, 3-5.

186. Mba Owono Charles. (2014). *Droit administratif général au Gabon*. Éditions L'Harmattan, 215.

187. République Gabonaise. (2010). Loi n° 018/2010 du 27 juillet 2010 portant institution d'un Médiateur de la République. Journal Officiel de la République Gabonaise.

188. Gondjout Paul. (2012). *Le Médiateur de la République au Gabon : Une institution au service de la démocratie*. Éditions L'Harmattan. 85.

189. Nguema Isaac. (2015). Les autorités administratives indépendantes en Afrique centrale : Le cas du Gabon. *Revue de Droit Public et de Science Politique*, 12(2), 50-58.

Gabon'da, Cumhuriyet Ombudsmanı, devlet idareleri, yerel yönetimler, kamu kurumları ve daha genel olarak kamu hizmeti görevini üstlenen tüm kuruluşların faaliyetleriyle ilgili şikayetleri incelemekle yetkilidir.¹⁹⁰

Bu kurumun erişilebilirliği, meşruiyetinin temel unsurlarından biridir. Nitekim, prosedürleri uzun ve maliyetli olabilen idari kurumların aksine, idari ombudsman basitliği ve ücretsiz olmasıyla öne çıkar ve bu da vatandaşların alternatif bir uyuşmazlık çözümü mekanizmasına erişimini kolaylaştırır.

Genel olarak, şikâyet birkaç temel unsuru içermelidir. Bu gereklilik, Ombudsmanın dosyayı titizlikle incelemesini ve kötü niyetli veya yeterince belgelenmemiş şikayetlerin önlenmesini amaçlamaktadır.¹⁹¹ Başvuru mutlaka yazılı olarak yapılmalıdır. Karşılaştırmalı kamu hukuku, bu şartın amacının şikayetleri somutlaştırmak ve sürecin hukuki kesinliğini sağlamak olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹²

Ombudsman tarafından incelenebilmesi için, bir şikâyetin belirli kabul edilebilirlik koşullarını karşılaması gerekir. Bu koşullar, ele alınan dosyaların uygunluğunu garanti altına almak ve kurumun etkinliğini olumsuz etkileyebilecek idari yükü hafifletmek amacıyla konulmuştur. Başlıca koşullar şunlardır:

- Şikâyetçinin kimliğinin belirlenmesi;
- Anlaşmazlığın ayrıntılı açıklaması;
- Destekleyici belgelerin sunulması;
- İlgili idareye önceden başvurulduğuna dair kanıt.

Son koşul, vatandaşın ombudsmana başvurmadan önce uyuşmazlığı doğrudan idare ile çözmeye çalışması gerektiği ilkesine karşılık gelir. Bu ilke, ombudsmanın müdahalesinin ikincil niteliğini korumak amacıyla idari ombudsman sistemlerinde yaygın olarak kabul görmektedir.¹⁹³ İdari yargıçtan farklı olarak, uyuşmazlık henüz kesin bir yargı kararıyla çözülmemişse, herhangi bir zamanda ombudsmana başvurulabilir.¹⁹⁴

Ombudsmana başvuruda bulunmak için çeşitli yollar mevcuttur, bunlardan bazıları şunlardır:

- Ombudsmanlık kurumuna posta yoluyla;
- Kurumun idari birimlerine doğrudan başvurarak;
- Ombudsmanlık kurumunun dijital platformları aracılığıyla elektronik olarak.

190. Journal Officiel de la République Gabonaise. (2022). Loi relative à l'organisation et au fonctionnement de la Médiation de la République. Libreville.

191. Rouban Luc. (2010). *La médiation dans les administrations publiques*. Paris : Presses de Sciences Po, 64.

192. Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2022). Guide des bonnes pratiques sur la recevabilité des plaintes dans l'espace francophone.

193. Kucsko-Stadlmayer Gabriele. (2008). *European Ombudsman Institutions: A Comparative Legal Analysis*. Springer.

194. Edzodzomo Nkoumou Téphy-Lewis. (2025). La médiation administrative au Gabon : Entre justice alternative et régulation institutionnelle. *Prairie : Revue de Droit Public comparé*, 7(1), 18.

Başvuru yöntemlerinin çeşitlendirilmesi, kurumun erişilebilirliğini artırma ve vatandaşların kamu yönetimine katılımını kolaylaştırma isteğine yanıt vermektedir. Birçok karşılaştırmalı araştırmaya göre, başvuru prosedürlerinin basitleştirilmesi, ombudsman kurumlarının etkinliği açısından belirleyici bir faktördür.¹⁹⁵

Gabon'da, bu farklı başvuru yöntemleri, kurum ile vatandaşlar arasındaki yakınlığı güçlendirmeye ve alternatif bir uyuşmazlık çözümü yöntemi olarak idari arabuluculuğa başvurmayı teşvik etmeye olanak tanır.¹⁹⁶

Bir şikâyetin kabulü, kesin olarak kanıtlanmış bir uyuşmazlığın varlığına bağlıdır. Ombudsman, önceden değil, sonradan müdahale eder. Başvuru sahibi, ilgili birime itiraz veya hiyerarşik başvuru yoluyla sorunu çözmeye çalıştığını kanıtlamalıdır.¹⁹⁷ Genel olarak, idarenin iki ay boyunca sessiz kalması, başvurunun reddedildiği anlamına gelir ve Ombudsman'ın müdahalesine yol açar. Aynı olayla ilgili olarak adli bir işlem başlatılmışsa, Ombudsman, güçler ayrılığı ilkesine uymak için yetkisiz olduğunu beyan etmelidir.¹⁹⁸

Şikâyet yapıldıktan sonra, Ombudsmanlık idari hizmetleri tarafından kaydedilir. Bu aşama, idari bir dosya açmak ve prosedürün takibini sağlamak için bir kayıt numarası atamaktan oluşur. Şikâyetlerin kaydı, idari istatistiklerin oluşturulmasında da önemli bir rol oynar. Bu veriler, kamu yönetiminde en sık görülen aksaklıkların olduğu alanları belirlemeye ve Ombudsman'ın kurumsal tavsiyelerini yönlendirmeye olanak tanır.¹⁹⁹

Ayrıca, şikâyetlerin sistematik olarak kaydedilmesi, kamu politikalarını aydınlatabilecek ve idari hizmetlerin işleyişini iyileştirebilecek idari istatistiklerin oluşturulmasına katkıda bulunur.²⁰⁰ Şikâyetin kaydedilmesinden sonra, dosyanın gerçekten Ombudsmanlığın yetki alanına girip girmediğini doğrulamak için bir ön analiz yapılır. Bu analiz, özellikle şikâyetin bir kamu kurumunu ilgilendirip ilgilendirmedikini ve şikâyetçinin önceden gerekli idari prosedürleri yerine getirip getirmediğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Şikâyet kabul edilemez bulunursa, kurum şikâyetçiyi diğer başvuru mekanizmalarına, özellikle idari mahkemelere veya diğer yetkili kurumlara yönlendirebilir.²⁰¹

195. International Ombudsman Institute. (2018). Guide to Ombudsman Institutions. Vienna: IOI.

196. Minko Mvé Bernardin. (2012). *Les institutions politiques du Gabon*. Paris : L'Harmattan, 160.

197. Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2021). Les modes de saisine des médiateurs institutionnels en Afrique subsaharienne. Note de recherche n° 45.

198. Kombi Noël. (2018). Le pouvoir d'enquête du Médiateur de la République : Entre entraves administratives et volonté de transparence. *Revue Gabonaise de Droit et législation*, 5(1).

199. Gondjout Laure Olga. (2016b). *Médiature de la République : bilan et perspectives*. Libreville : Médiature de la République, 16-17.

200. Reif Linda. (2004). *The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 60.

201. Moussounda Ibinga Anicet. (2018). *L'administration publique gabonaise et la protection des administrés*. Libreville : Presses universitaires du Gabon, 209.

Yargı yetkisine başvurma mekanizmalarının analizi, güçler ayrılığı ilkesine uymayı amaçlayan hariç tutma hükümlerini göz ardı etmemelidir. Bir uyuşmazlık bir mahkemeye sunulduğunda veya bir karar kesinleştiğinde, Ombudsman yetkisiz olduğunu beyan etmelidir. Gabon'daki yasal çerçeveye göre, Ombudsmanın müdahalesi idari itiraz sürelerini durdurmaz, bu da ilgili kişinin idari yargı önünde haklarından vazgeçmemesi için prosedüre sürekli dikkat etmesini gerektir.²⁰²

4.3.5. Denetim Süreci

Kamu aracılığının etkinliği, yargı yetkisinin bulunmadığı idari ve yönetim alanlarında uyuşmazlık süreçlerinin özelleştirilmesini sağlayan temel yapılara dayalı bir mekanizma sistemine dayanmaktadır. Bu yöntemler, adaleti güvence altına almayı, tarafları ikna etmeyi ve çatışmalı durumlara yönelik çözümler üzerinde uzlaşma sağlamayı amaçlayan alternatif bir adalet anlayışının parçasıdır.²⁰³

016/PR/2021 sayılı kararnameyle (002/2022 sayılı kanunla onaylanmıştır) yeniden tesis edilen ve güçlendirilen Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı, idare ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Denetim süreci, yalnızca yaptırım amaçlı değildir; bu süreç, arabuluculuk, hakların korunması ve kamu hizmetlerinin işleyişinin iyileştirilmesi mantığına dayanmaktadır.

Talep geçerli kabul edildiğinde, Ombudsman soruşturma aşamasına geçer. Gabon'daki pozitif hukuka göre, Ombudsman bu denetim görevini yerine getirmek için önemli yetkilerle donatılmıştır²⁰⁴:

Dosyalara erişim hakkı: Ombudsman, soruşturmasıyla ilgili tüm dosya veya belgelerin ilgili bakanlıklardan ve makamlardan kendisine iletilmesini talep etme yetkisine sahiptir, ilgili tarafların dinlenmesi: Ombudsman, itiraz edilen eylemin taraflarını veya karar vericilerini, zararlı durumla ilgili ayrıntılı açıklamalar sunmaları için çağırabilir. Gerekli olması halinde, olayları tespit etmek amacıyla idari binalara ziyaretler gerçekleştirilebilir.

Bu soruşturma, idari aksaklıkları tespit etmeyi, kararların yasallığını ve adaletini kontrol etmeyi ve kamu görevlilerinin sorumluluklarını değerlendirmeyi sağlar. Bu aşama, Ombudsmanı basit bir uzlaştırıcıdan ayırır; zira bu aşama, ihtilaflı durumların

202. Mebiama Guy Joseph Christian. (2010). Une nouvelle institution dans le paysage administratif africain, le Médiateur de la République : Les cas du Congo, du Gabon et du Sénégal, *Annales de l'Université Marien Ngouabi*, 1(3), 23, Cames.

203. Edzodzomo Nkoumou Téphy-Lewis. (2025). La médiation administrative au Gabon : Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Comparé*, 14(2), <https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>.

204. Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2022). Enquête et investigation en matière de médiation : Techniques et procédures. Guide technique.

gerçek anlamda hukuki ve idari bir analizini gerektirir. Medyasyon, uyuşmazlıkların çözülmesinde başlıca mekanizmadır. Çatışan tarafları birbirine yaklaştırmayı amaçlayan, çatışmasız bir yaklaşıma dayanır.

Bir yargıçtan farklı olarak, ombudsman anlaşmazlığı keyfi bir şekilde çözmez, yaptırımlar uygulamaz; bunun yerine müzakere ve ikna yöntemlerini tercih eder. Ombudsman genellikle birkaç aşamada gerçekleştirilir: tarafların çıkarlarının belirlenmesi, çatışan pozisyonların netleştirilmesi, adil çözümlerin önerilmesi ve karşılıklı olarak kabul edilebilir bir anlaşmanın bulunması.

Bu süreç, çatışmanın tırmanmasını önlemeye yardımcı olur ve her iki tarafın da kabul ettiği kalıcı bir çözümü destekler. Ayrıca, genellikle katı ve kişisel olmayan olarak algılanan idari ilişkileri daha insancıl hale getirmeye de katkıda bulunur. Bazı durumlarda, aracılık, itiraz edilen idari kararın yeniden incelenmesine, uğranılan zararın tazminine veya şikayetçinin idari durumunun düzeltilmesine yol açabilir. Aracılık yetersiz kaldığında veya uyuşmazlık yapısal bir sorunu ortaya çıkardığında, Ombudsman tavsiyelerde bulunur. Bu tavsiyeler, idari düzenlemenin temel araçlarından biridir.

Bu tavsiyeler, belirli bir vakayı çözmeyi amaçlayan bireysel nitelikte olabileceği gibi, sistematik çözümler öneren genel nitelikte de olabilir. Ombudsmanın tavsiyeleri hukuken bağlayıcı olmasa da dolaylı bir normatif güce sahiptir. Etkinliği, Ombudsmanın kurumsal meşruiyeti, kamuoyunun baskısı ve idari makamların siyasi iradesi gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Bazı durumlarda, yıllık raporlarda tavsiyelerin yayınlanması, direnen idareler üzerinde baskı oluşturma önemli bir yoldur.²⁰⁵

Ombudsman, görevlerini yerine getirmek için soruşturma yetkisine sahiptir. Kamu görevlilerinin, dosyalara erişimi kolaylaştırarak Ombudsmana işinde yardımcı olması bir sorumluluktur. Ombudsman, gizli veya ulusal güvenlikle ilgili olanlar hariç, davayla ilgili her türlü dosyaya erişim talep etme hakkına sahiptir. Yasa iş birliğini teşvik etmesine rağmen, başlıca zorluklardan biri, bazı devlet kurumlarının Ombudsmanın taleplerine tepkisiz kalması veya geç yanıt vermesidir; bu durum, Ombudsmanın uzlaştırma görevinin etkinliğini engelleyebilir.²⁰⁶

Hakemlik süreci bir tavsiye ile sonuçlanır. İdare bu öneriyi dikkate almazsa, Ombudsman konuyu yıllık raporunda kamuoyuna duyurabilir veya Cumhuriyet Başkanına sunabilir; bu durumda görevinin siyasi ve etik boyutunu ortaya koymuş olur.

205. Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2025). Le rôle des médiateurs dans l'espace francophone.

206. Mba Owono Charles. (2014). *Droit administratif général au Gabon*. Paris, France : L'Harmattan.

Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanının görevlerinin incelenmesi, idari aracılık, hakların korunması, iyi yönetişimin teşviki ve toplumsal barışın pekiştirilmesi gibi çok yönlü görevleri olan bir kurum olduğunu ortaya koymaktadır.

Ombudsman, sorunları bağlayıcı bir şekilde çözme de yine de sosyal ve idari düzenlemenin vazgeçilmez bir aracıdır. Etkinliği büyük ölçüde kurumsal imkânlarına, siyasi iradeye ve idarelerin iş birliğine bağlıdır. Böylece, Gabon Ombudsmanlığı, basit bir sembolik kurum olmaktan uzak, etkisinin daha da geliştirilebilecek olmasına rağmen, demokratik yönetişimin kilit aktörlerinden biri olarak giderek kendini kanıtlamaktadır.

4.3.6. Denetim Sonlandırma

Ombudsmanın denetim süreci, özellikle 004/PR/2014 sayılı kararname ve Ombudsmanlık kurumunu düzenleyen daha yeni mevzuat olmak üzere, kesin bir yasal çerçeveye dayanmaktadır. Kararnamenin 1. maddesi, Ombudsmanın kamu idareleri nezdinde arabuluculuk, uzlaşma, hakların korunması ve geliştirilmesi işlevlerini yerine getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca, 2. madde, Ombudsmana kamu hizmetlerinin işleyişine ilişkin vatandaşların şikayetlerini kabul etme ve inceleme yetkisi vermektedir.

Böylece, Ombudsman tarafından yürütülen denetim, zorlayıcı değil düzenleyici bir mantık çerçevesinde, şikayetlerin analizi, tavsiyelerin formülasyonu ve idari işleyişin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu görev, şeffaflık ve verimliliğe yönelik Gabon'daki kamu denetiminin modernizasyonu gibi daha geniş bir dinamik içinde yer almaktadır.²⁰⁷ Yıllık rapor, denetim ve gözetim için kullanılan başlıca araçtır. Yönetmeliğin 24. maddesine göre, Ombudsman, faaliyetlerini özetleyen bir rapor sunar; bu rapor, Cumhurbaşkanı'na ve parlamento kurumlarına sunulur.²⁰⁸

Ombudsmanın yıllık raporu, bağımsız kurumların geleneksel kurumsal yükümlülükleri arasında yer alır. Bu rapor genellikle Cumhurbaşkanı'na ve kamu kurumlarına sunulur. Benzer sistemlerde yıllık rapor, şikayetlerin sayısını, niteliğini ve çeşitliliğini ile kurumun yürüttüğü faaliyetleri ortaya koyar. Bu gereklilik, kamu yönetiminin temel ilkelerinden biri olan idari şeffaflık ve hesap verebilirliği yansıtır. Bu rapor, idari işlemlerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini, eğilimlerin (şikâyet türleri, sorunlu sektörler) belirlenmesini ve yapısal önerilerin formüle edilmesini sağlar. Rapor, hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından hayati öneme sahip bir araçtır.

207. République Gabonaise. (2024). *Présentation stratégique du programme de modernisation de l'État*. Direction générale du budget.

208. République Gabonaise. (2014). Ordonnance n°004/PR/2014 du 19 août 2014 portant réorganisation du Médiateur de la République. Journal Officiel.

Gabon Ombudsmanının yıllık raporu, genellikle Frankofon ülkelerde mevcut ve karşılaştırılabilir raporlarda da görülen birkaç temel eksen etrafında düzenlenmektedir. Raporda, kaydedilen şikayetlerin sayısı, özellikleri (idari uyuşmazlıklar, sosyal anlaşmazlıklar, adaletsizlikler) ve bunların yönetimi ele alınmaktadır. Bu bilgiler, en sorunlu idari birimlerin tespit edilmesini mümkün kılmaktadır. Örneğin, birçok rapor arazi yönetimi ve kamu hizmetlerindeki usulsüzlüklere dikkat çekmektedir. Dolayısıyla rapor, idareyi değerlendirmek için bir istatistik aracı işlevi görmektedir.

Belge ayrıca aracı görevleri, duruşmalar ve istişareleri, farkındalık yaratma faaliyetlerini ve uluslararası iş birliklerini de ele almaktadır. Bu faaliyetler, Ombudsmanın sosyal uyum ve kurumsal düzenleme aracı olarak üstlendiği rolü ortaya koymaktadır. Nitekim Ombudsmanlık, vatandaşlar ile idare arasında diyalog yoluyla anlaşmazlıkları çözmeyi amaçlayan bir kurum olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁹

Faaliyetlerinin ana eksenlerinden biri, idare ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıkların yönetimi ile ilgilidir. Ocak 2014'te göreve başladığında, o dönemde Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı olan Laure Olga Gondjout, özellikle CNSS eski çalışanlarının ihtilafı, özel sektördeki uyuşmazlıklar, istihdam ve çalışma koşullarıyla ilgili sosyal gerilimler gibi birçok hassas dosyaya müdahil olmuştur. Bu faaliyetler, Ombudsmanın sosyal düzenleme ve kriz önleme unsurları olarak üstlendiği hayati rolü ortaya koymaktadır. 2016 yılında, gerginliklerin damgasını vurduğu seçim kampanyası döneminde, siyasi aktörler (çoğunluk ve muhalefet), sivil toplum ve diplomatik çevrelerle ülke çapında bir danışma misyonu başlatmıştır. Amaç, büyük bir siyasi krizi önlemek ve diyalogu teşvik etmektir. Bu eylem, faaliyet raporunun önemli bir bölümünü oluşturmakta ve Ombudsmanın rolünün gayri resmi siyasi aracı olarak genişlediğini ortaya koymaktadır.

Görev süresi boyunca Ombudsmanlık, idari suistimaller, bürokratik gecikmeler ve vatandaş haklarının ihlali ile ilgili çok sayıda başvuruyu inceledi. 2014 yılından bu yana, özellikle özel sektörden çok sayıda başvuru aldığını bildirirken, kamu sektörüne de yayılmayı öngörmektedir.

Laure Olga Gondjout'un görev süresi, bir süre faaliyet göstermeyen Ombudsmanlık kurumunun yeniden canlanmasını, birçok önemli sosyal çatışmanın ele alınmasını ve çatışma çözümü yöntemi olarak diyalogun teşvik edilmesini sağladı. Bununla birlikte, bu dönemin bilançosu birçok yetersizlik, faaliyet raporlarının düşük görünürlüğü, tavsiyelerin sınırlı etkisi ve kurumun giderek marjinalleşmesi ile damgalanmıştır.

209. Gabon Media Time. (2026). *Le Médiateur de la République et ses enjeux institutionnel*.

Gondjout'un ayrılmasının ardından, bu pozisyon uzun bir süre boş kalmış ve bu durum Gabon Ombudsmanlığının yapısal kırılganlığını ortaya koymuştur.

Alexis Boutamba Mbina'nın 2023 yılında atanması, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanlığının güçlendirilmesinde yeni bir aşamayı işaret ediyor. Siyasi değişim ve kurumsal reformların yaşandığı bir ortamda, onun görevi Ombudsmanlık kurumuna yeni bir dinamizm kazandırmak, vatandaşların korunmasını artırmak ve kamu yönetimini iyileştirmektir.

2025 yılında, cumhurbaşkanlığı, parlamento ve yerel seçimler yaklaşırken, Ombudsmanlık, sakin bir seçim ortamı yaratmak amacıyla farkındalık ve önleme girişimlerini güçlendirdi. Ombudsman, özellikle sakin ve şeffaf bir seçim kampanyası yürütülmesi konusunda ısrarcı davranarak, katılımcılardan karşılıklı saygı ve yurttaşlık bilincine öncelik vermelerini istedi. Seçim dönemlerinde barışı teşvik etmek amacıyla kadın arabulucularla toplantılar düzenledi ve sosyal uyumun önemine vurgu yaptı. Çeşitli toplulukları uyumlu bir arada yaşamanın ve ulusal birliğin önemine ilişkin bilinçlendirmek amacıyla topluluk toplantıları düzenledi.

Ombudsmanlık, demokratik yönetişimin diğer aktörleriyle bağları güçlendirmek amacıyla çeşitli kurumsal toplantılar düzenledi. Bu faaliyetler arasında, temel hakların savunulmasını iyileştirmek ve Ombudsman ile hukuk camiası arasındaki iş birliğini güçlendirmek amacıyla Gabon Barosu ile yapılan bir toplantı; kurumun iyileştirilmesi (bütçe, görevlendirme, personel) ve vatandaşlara daha iyi hizmet sunulması için Reform ve Kurumlarla İlişkiler Bakanlığı ile yapılan görüşmeler yer almaktadır. Ayrıca, barış ve sosyal istikrar konularında uluslararası iş birliğinin ve nefret söylemleriyle mücadelede karşılıklı taahhüdün öne çıkarıldığı UNECA ile bir toplantı da gerçekleştirilmiştir. Bu adımlar, Ombudsmanlık kurumunu ulusal ve ortak diyalog çerçevesine dahil etme yönündeki kurumsal niyeti ortaya koymaktadır.

Göreve başladığından bu yana Alexis Boutamba Mbina, Ombudsmanlık Kurumunu sosyal çatışmaların önlenmesi, kurumsal diyalogun teşvik edilmesi ve demokratik konsolidasyona destek verilmesine odaklanan bir misyona yönlendirdi. Alınan önlemler, Ombudsmanlık Kurumunu sosyal uyumun temel bir aktörü haline getirme yönündeki açık niyeti ortaya koyarken, aynı zamanda daha fazla kurumsal görünürlük ve ölçülebilir etki sağlanması konusunda süregelen yapısal zorlukları da vurgulamaktadır.

4.3.7. Genel Değerlendirme

Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı, vatandaşlar ile kamu idaresi arasında aracı rolünü üstlenen bağımsız bir idari makamdır. Kökeni 16 Temmuz 1992 tarihli bir

kararnameye dayanmakla birlikte, modern şekli 13 Eylül 2021 tarihli 016/PR/2021 sayılı Yönetmelik ile tanımlanmış ve 23 Mart 2022 tarihli 002/2022 sayılı Kanun ile onaylanmıştır. Bu reform, geleneksel ve alternatif adalet mekanizmalarını teşvik eden 2024 Gabon Anayasası'nın 112. maddesinde de teyit edildiği üzere, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini güçlendirmeye yönelik daha geniş çaplı bir çabanın parçasıdır.²¹⁰

Gabon'da Cumhuriyet Ombudsmanı kurumunun kurulması, 1990'lı yıllarda Fransızca konuşulan Afrika'yı derinden etkileyen demokratikleşme sürecinden kaynaklanmaktadır; bu sürecin önemli dönüm noktaları arasında 1990 Ulusal Konferansı ve çok partili anayasaların yürürlüğe girmesi sayılabilir. Başlangıçta 16 Temmuz 1992 tarihinde, Omar Bongo Ondimba'nın görev süresi sırasında bir kararname ile kurulan bu kurumun amacı, devletin aşırı merkezileşmiş olduğu bir ortamda idare ile halk arasındaki sürtüşmeleri azaltmaktır. Sağlam yasal garantilerden ve mali özerklikten yoksun, “Bağımsız İdare Otorite” olarak nitelendirilen bu ilk versiyon, otoriter uygulamalardan gerçek bir kopuşdan ziyade, postkolonyal bir hukuki taklitçilik mantığını yansıtıyordu.²¹¹

2021 tarihli kararnamenin 3. ve 7. maddelerine göre, üç görev belirlenmiştir: vatandaşların kamu hizmetlerindeki aksaklıklara karşı korunması; eşitlik ve toplumsal barışın teşvik edilmesi, bireyler ile yerel yönetimler arasında veya vatandaşlar ile idare arasında çıkan uyuşmazlıklarda aracılık yapılması. Süreç üç aşamadan oluşmaktadır: başvurunun yapılması (tüm idari yolların tüketilmesinden sonra yazılı olarak), soruşturma (görüşmeler ve belge taleplerini içerir) ve son olarak, bağlayıcı olmayan ancak rıza temelli karar verme yetkisine sahip tavsiyelerin verilmesi (26. madde). Eğer bu tavsiyeler yerine getirilmezse, ilgili kişi uygun yargı merciine başvurabilir.

Gabon'un siyasi tarihi, Omar Bongo (1967-2009) ve ardından Ali Bongo Ondimba (2009-2023) başkanlıkları döneminde uzun süren otoriter rejimle şekillenmiş olup, bunu 2023 darbesinin ardından yaşanan geçiş süreci izlemiştir; bu tarihsel süreç, Ombudsman kurumunun kurulmasını ve varlığını büyük ölçüde açıklamaktadır. Klientelizm, petrol gelirleri ve tekrarlayan seçim sonrası krizlerle özellikle 2016 ve 2024 yıllarında karakterize edilen bir sistemde, bu kurum çatışmaları siyasetten arındırmaya ve ulusal uzlaşmayı teşvik etmeye katkıda bulunmaktadır. Ombudsman, ulusal diyaloglara ve seçim sonrası arabuluculuk süreçlerine sık sık müdahil olarak, yargısal baskıya

210. République Gabonaise. (2021). Ordonnance n° 016/PR/2021 du 13 septembre 2021 portant institution de la Médiation de la République.

211. Boumakani Benjamin. (1999). Les médiateurs de la République en Afrique noire francophone : Sénégal, Gabon et Burkina-Faso. *Revue internationale de droit comparé*, 51(2), 310.

başvurmadan gerilimleri yatıştırmaya ve devletin birliğini korumaya katkıda bulunmaktadır.²¹²

Boumakani'nin Frankofon ülkelerdeki arabuluculuk kurumlarına ilişkin karşılaştırmalı analizinde de belirtildiği üzere, Gabon modeli, Senegal ve Burkina Faso'daki modeller gibi, idari yapıyı modernize etme arzusundan kaynaklanmakla birlikte, aynı zamanda Fransız sömürge döneminden miras kalan aşırı yargısallaşma eğilimini de sergilemektedir. Ancak, yürütme organı tarafından uygulanan örgütsel ve bütçesel kontrol, arabuluculuğun bağımsızlığını bir yanılsamaya dönüştürmekte ve onu siyasi manipülasyon riskine maruz bırakmaktadır.²¹³

Obame, Gabon'un kurumsal yapısına entegre edilen bu kurumun, istikrarı destekleyen bir diyalog aracı olduğunu, ancak gerçek anlamda bir denge unsuru bulunmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, Ombudsman, demokratik değişimin bir aktörü olmaktan çok, rejimin içindeki bir düzenleme mekanizması olarak görünmektedir.²¹⁴

Bu kurum, postkolonyal devletin hâlâ uzak ve baskıcı olarak algılandığı bir bağlamda, idare ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri insancıl hale getirdiği için tam da "özgürlük ve demokrasi çağının bir aracı"dır. Bununla birlikte, yasal zayıflıkları (genel doğrudan erişim eksikliği, yürütme organına bağımlılık) halkın desteğini ve yolsuzluk veya kamu hizmetlerine erişim eşitsizliği ile ilgili yapısal çatışmaları ele alma kapasitesini sınırlamaktadır. Ad hoc (kurumsal olmayan) arabuluculuk, yerel geleneklere uygun olmasına rağmen, yasal metinlerde marjinalleştirilmiş durumdadır.²¹⁵ Edzodzomo Nkoumou'nun da vurguladığı gibi bir paradoks ortaya çıkıyor: söylemlerde övülen, ancak uygulamada yeterli donanımına sahip olmayan bir kurum.

Ombudsman, vatandaş katılımını ve idari şeffaflığı teşvik ederek ve mahkemelerin üzerindeki yükü hafifleterek, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine mütevazı bir katkı sağlar. O, uluslararası iyi yönetim standartlarına (Birleşmiş Milletler Şartı, 2017 OHADA Tekdüzen Kanunu) uygun alternatif bir uyuşmazlık çözüm mekanizmasını temsil eder ve barışçıl bir başvuru yolu sunarak devletin meşruiyetini güçlendirir.²¹⁶

212. Edzodzomo Nkoumou Téphy-Lewis. (2025). La médiation administrative au Gabon : Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Comparé*, 14(2), <https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>.

213. Boumakani, Benjamin. (1999). Les médiateurs de la République en Afrique noire francophone. *Revue internationale de droit comparé*, 51(2), 190.

214. Obame Sylvain-Ulrich (2020). *Le médiateur de la République dans le paysage institutionnel gabonais*. L'Harmattan.

215. Bika Laurent. (2018). *Le Médiateur de la République au Gabon : Instrument de l'ère de la liberté et de la démocratie qu'il est utile de développer*. Éditions universitaires européennes.

216. Edzodzomo Nkoumou Téphy-Lewis. (2025). La médiation administrative au Gabon : Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Comparé*, 14(2), <https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>.

1990 yılında resmen kurulan çok partili demokrasinin hâlâ kırılğan olduğu bir ülkede, bu kurum sosyal uyumu ve idari modernizasyonu destekleyebilir.

Ancak, gerçek anlamda özerkliğe sahip olmaması nedeniyle katkısı sınırlı kalmaktadır. Mebiama, karşılaştırmalı çalışmasında, Fransızca konuşan Afrikalı arabulucuların etkinliğinin, geniş görev alanları ile kısıtlı imkânları arasındaki uçurum nedeniyle sıklıkla engellendiğini belirtmektedir.²¹⁷

Ombudsmanlık Ofisi'nin 2023-2024 Yıllık Raporu, kurumun performansını değerlendirmek için en önemli araçtır. Cumhuriyet Ombudsmanı Alexis Boutamba Mbina'nın atanmasından sonraki dönemi kapsayan rapor, özellikle arazi ve kamu hizmetlerindeki aksaklıklarla ilgili faaliyetleri ve ele alınan şikayetleri sunmaktadır. Belgenin tamamı resmi bir web sitesinde yayınlanmamış ve neredeyse erişilemez durumda olsa da kamuya açık bilgiler klasik bir yapıyı doğrulamaktadır: bağlamsal giriş, faaliyet istatistikleri, tekrarlanan temalar ve öneriler. Alınan açıklamalara göre, şikayetler esas olarak arazi uyuşmazlıkları (kamulaştırmalar, tapu belgeleri) ve idari aksaklıklar (gecikmeler, yolsuzluk iddiaları, yönetmeliklerin yanlış uygulanması) ile ilgilidir ve Gabon idaresinin yapısal zayıflıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıntılı toplu istatistikler (kesin vaka sayısı, çözüm oranı, kullanıcı memnuniyeti) kamuya açık değildir; bu durum, başlı başına şeffaflığın sınırlı olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte rapor, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini teşvik eden 2024 tarihli yeni Anayasa'nın (112. madde) uyarınca, Aralık 2025'te Çad ile yapılan bölgesel istişare görüşmeleri ve farkındalık kampanyalarını vurgulamaktadır.²¹⁸

Ombudsmanlık kurumuna ilişkin ampirik değerlendirme, düşük görünürlük ve tartışmalı etkinliklerle karakterize edilen karışık bir tablo ortaya koymaktadır. 2023-2024 yıllık raporu, kamuoyuna pek yaygınlaştırılmamış, hatta neredeyse hiç yayınlanmamış olsa da arazi sorunları ve kamu hizmetlerindeki aksaklıklar üzerine odaklanan şikayetleri ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte, hiçbir toplu istatistik veya somut sonuç geniş çapta duyurulmamakta ve bu da “görünmez sonuçlar” yönündeki eleştirileri beslemektedir. 2019 ile 2023 yılları arasında pozisyonun uzun süre boş kalması, pratikte marjinalleşmeyi göstermektedir.²¹⁹

Yapısal zorluklar çoktur. Birincisi, mali özerkliğin olmaması ve yürütme organına bağımlılık, vatandaşların güvenini sarsmaktadır. İkincisi, kurumun yüksek maliyeti 8

217. Mebiana Guy Joseph Christian (2010). Une nouvelle institution dans le paysage administratif africain, le médiateur de la République : le cas du Congo, du Gabon, du Burkina Faso et du Sénégal. *Annales de l'Université Marien Nguabi*, 11(3), 20.

218. Médiature de la République du Gabon. (2024). *Rapport annuel 2023-2024*.

219. Gabonmediatime. (2026). *Médiateur de la République : une fonction à 2,8 millions par mois pour des résultats invisibles*. <https://gabonmediatime.com/mediateur-de-la-republique-une-fonction-a-28-millions-par-mois-pour-des-resultats-invisibles/>.

Ocak 2026 tarihli 00008/PR/MRRI sayılı kararname ile belirlenen, Ombudsman için aylık 2,85 milyon FCFA ve personel için toplam 6,55 milyon FCFA'lık bütçe, tekrarlayan sosyal krizler (eğitim, arazi, seçimler) üzerinde algılanabilir bir etki yaratamamasıyla tezat oluşturmaktadır. Hatta bazıları, Kapsayıcı Ulusal Diyalog sırasında bütçe nedenleriyle kurumun kaldırılmasını önermiştir. Son olarak, sömürge sonrası hukuki taklitçilik ve bağlayıcı arabuluculuktan ziyade dostane çözümlerin tercih edilmesi, kurumun işleyişini sınırlayarak onu somut bir rol yerine sembolik bir role indirgemektedir. Bu unsurlar, siyaset bilimindeki klasik analizi doğrulamaktadır: karma bağlamlardaki bağımsız idari otoriteler (AAI), yürütme gücünden kurtulmak için mücadele ederler ve kurumu gerçek bir karşı güçten ziyade “görünmez bir sütun” haline getirirler.

2023 sonrası geçiş süreci ve 2024 Anayasası kapsamında, Ombudsman Ofisi'nin, bütçe özerkliğinin güçlendirilmesi, performans göstergeleri (çözüm oranı, kullanıcı memnuniyeti) içeren yıllık raporların sistematik olarak yayınlanması ve ademi merkezîyetçilik ile geçiş dönemi adaleti politikalarına entegrasyon gibi reformlar gerçekleştirilmesi halinde yeniden canlanma şansı olabilir. Çad ile son zamanlarda yapılan görüşmeler ve farkındalık yaratma girişimleri, bu kurumun canlandırılmasına yönelik bir irade olduğunu göstermektedir. Ancak, gerçek bir yasal bağımsızlık ve sivil toplumun sahiplenmesi olmadan, bu kurum iyi yönetişimin bir aracı olmaktan ziyade, meşrulaştırma aracı olarak kalma riski taşımaktadır.

Gabon'da yürütme organına olan bağımlılık, Ombudsmanı hakların gerçek bir garantörü olmaktan ziyade iktidarı meşrulaştırmanın bir aracı haline getirme riskini doğurmaktadır. Bununla birlikte, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini (112. madde) güvence altına alan yeni 2024 Anayasası, Ombudsman'ın yasal bağımsızlığının güçlendirilmesiyle birlikte gelişme imkânları sunmaktadır.

Henüz emekleme aşamasında olan bu kurum, 2024 Anayasası ve geçiş sonrası reformlar sayesinde önemli bir büyüme kaydedebilir. Etkinliğini artırmak için bağımsızlığını güçlendirmesi gerekmektedir (parlamento tarafından atama, özerk bütçe, güçlendirilmiş dokunulmazlık). İstatistikleri (sunulan başvuru sayısı, çözüm oranı, uygulanan tavsiyeler) içeren ayrıntılı yıllık raporları sistematik olarak yayınlamalıdır. Erişilebilirliği artırmak için ademi merkezîyetçiliği (bölgesel temsilciler) ve dijitalleşmeyi geliştirmelidir. Ad hoc arabuluculuk, sektör kanunlarına açıkça dahil edilmeli ve kamu görevlileri bu konuda eğitim almalıdır. Etkisi, bağımsız denetimler veya akran değerlendirmeleri Kurum bugün, Frankofon Ombudsmanlar ve Arabulucular

Birliği (AOMF) veya IOI tarafından yrtlenler gibi) yoluyla periyodik olarak değerlendirilmelidir.

Ombudsmanın etkinliği üç temele dayanır: bağımsızlık, ahlaki otorite ve erişilebilirlik. Gabon'da bu temeller, ombudsmanın faaliyet alanını kısıtlayan yapısal zayıflıklar sergilemektedir. Ombudsmanın btęesi maliye kanununda yer almaktadır, ancak bunun uygulanması Btęe Bakanlığı'nın iyi niyetine bağlıdır. Bu bağımlılık, otosansür riskini doğurmaktadır. Nkoumou'nun işaret ettiği gibi, araç filosu veya görev masrafları için yürütme organına bağımlı olan bir kurum, aynı yürütme organından kaynaklanan iktidar suistimallerine doğrudan karşı çıkamaz. Teknik personelin büyük bir kısmı, geçici olarak görevlendirilmiş memurlardan oluşmaktadır. Bu memurların sadakati, asıl idareleri ile arabuluculuk misyonu arasında bölünmüş kalabilir.²²⁰

220. Edzodzomo Nkoumou Tphy-Lewis. (2025). La mdiation administrative au Gabon : Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Compar*, 14(2),<https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>.

5. SONUÇ

13 Eylül 2021 tarihli ve 016/PR/2021 sayılı Kararname, 23 Mart 2022 tarihli ve 002/2022 sayılı Kanun ile onaylanmış olup, Ombudsmanlık kurumunu bir Ombudsman, bir yardımcısı ve yetkili ombudsmanlardan oluşan bir organ olarak yeniden tanımlamaktadır; bu, önemli bir reformdur. Bu gelişme, kurumun Cumhuriyet Başkan Yardımcısı'nın denetimi altına alındığını belirten anayasal düzenlemelerle (046/2020 sayılı kanun ile 1991 Anayasası'nın 14d maddesinde yapılan değişiklik) aynı zamana denk gelmektedir.

Ombudsmanın çalışmaları, teknokrasiyi insancıl hale getirir. İdari jargonu vatandaşlar için anlaşılır hale getirerek ve onların sesini karar alıcılara ulaştırarak, Ombudsman güveni yeniden tesis eder. Devlet reformu bağlamında, Ombudsman, sahadaki gerçeklere ve hizmet ettiği kişilerin ihtiyaçlarına daha yakın bir idarenin garantörü haline gelir. Palabre ve uzlaşma arayışı gibi geleneksel Afrika unsurlarını, 2017 tarihli OHADA (Afrika İş Hukukunun Uyumlaştırılması Örgütü) 2017'den esinlenen modern arabuluculuk yöntemlerini birleştiren bu melez model, Gabon'da nadiren başvuru idari mahkemelerin yükünü hafifletmeyi amaçlamaktadır; burada Danıştay'a yılda yaklaşık 10 ila 20 başvuru yapılmaktadır.

Ombudsmanlık ofisinin bulunmadığı bir dönemin ardından Nisan 2023'te Alexis Boutamba Mbina'nın atanması, 30 Ağustos 2023'teki darbeyle başlatılan siyasi geçiş süreci ve Başkan Brice Clotaire Oligui Nguema hükümeti kapsamında gerçekleşmiştir. Kurum bugün, Frankofon Ombudsmanlar ve Arabulucular Birliği (AOMF) ve Uluslararası Ombudsman Enstitüsü (IOI) üyesidir; bu durum, iyi yönetimle ilgili uluslararası ağlara dahil olma isteğini göstermektedir.

Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı, Afrika'daki arabuluculuk kurumlarının belirsizliklerini somutlaştırmaktadır: idari işleyiş bozuklukları karşısında özgürleştirici bir potansiyele sahip olmakla birlikte, yapısal olarak yürütme organına bağımlı olması ve etkinliğinin zayıf olması nedeniyle engellenmektedir. Genel değerlendirmesi, retorik övgülerinin ardında hâlâ süregelen yasal zayıflıkları gizleyen, gelişme aşamasında bir kurum olduğunu ortaya koymaktadır. Hukuk devletinin gerçek bir dayanağı haline gelmek için, IOI'nin uluslararası standartlarına uygun derin bir reforma ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışma, geçiş sürecindeki Gabon yönetişiminin dinamiklerini aydınlatmak amacıyla, özellikle gelecekteki yıllık raporların analizi yoluyla sürekli bir ampirik izleme yapılmasını önermektedir.

Akademik analizler, kurumun yapısal zayıflıklarının, özellikle bağımsızlığının olmaması, siyasi ve idari çerçeve içindeki marjinal konumu ve tavsiyelerinin sınırlı etkisinin, kamu politikalarını kalıcı olarak etkileme kapasitesini önemli ölçüde kısıtladığını vurgulamaktadır. Ayrıca, yıllık raporlarının sınırlı erişimi ve bağlayıcı denetim mekanizmalarının yokluğu, kurumun rolünü genellikle karar alma süreçlerinden kopuk, tamamen danışma amaçlı bir işleve indirgemektedir.

Bu nedenle, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı gereksiz bir kurum olmaktan uzak, henüz tam olarak gerçekleşmemiş bir kurumsal vaadi temsil etmektedir. Geleceği, biçimsel bir yaklaşımı aşarak onu idari demokrasinin derinleşmesine ve daha sorumlu, vatandaşlara daha yakın bir devletin ortaya çıkmasına önemli ölçüde katkıda bulunabilecek gerçek bir düzenleyici aktör haline getirme konusundaki siyasi iradeye bağlı olacaktır.

Ombudsman, idari düzenlemeler için değerli bir araç olmakla birlikte, mahkemelerin yükünü hafifletmekte ve kamu faaliyetlerini meşrulaştırmakta olsa da yürütme organına olan örgütsel ve bütçesel bağımlılığı nedeniyle fiili etkinliği kısıtlanmaya devam etmektedir. Atamalar, faaliyetler ve davaların yönlendirilmesi konusunda gerçek bir özerkliği garanti altına alacak kapsamlı bir yasal reform yapılmadığı takdirde, bu kurum vatandaşlara hizmet eden gerçek bir denge unsuru olmaktan ziyade, hükümete hizmet eden bir toplumsal yatıştırma mekanizması olarak kalma riskiyle karşı karşıyadır.

Demokratik konsolidasyon perspektifinden bakıldığında, Ombudsman Gabon'da hukukun üstünlüğünü güçlendirmek için önemli bir kaldıraç olabilir. Potansiyeli, idari şeffaflığı teşvik etme, bürokratik aksaklıkları düzeltme ve vatandaşların kamu kurumlarına olan güvenini yeniden tesis etme kapasitesinde yatmaktadır. Ancak bu potansiyelin somut etkiye dönüşmesi için yapısal reform şarttır. Bu reform üç ana sütuna dayanmalıdır: bağımsızlık güvencelerinin güçlendirilmesi, tavsiyelerin etkin bir şekilde takip edilmesinin kurumsallaştırılması ve Ombudsman'ın kamu yönetimi süreçlerine entegrasyonunun artırılması.

Sonuç olarak, Gabon Cumhuriyeti Ombudsmanı, otoriter istikrarın hâkim olduğu tarihsel bir bağlamda, geleneksel bir sosyal yapı ve gelişmekte olan bir demokrasi içinde anlamlı bir rol oynamaktadır. Ombudsman, iyi yönetişimin potansiyel bir dayanağıdır; ancak gerçek etkinliği, gerçek bağımsızlığı garanti altına almayı amaçlayan reformlara bağlı olacaktır. Akademik analizlerin de vurguladığı gibi, böyle bir gelişme olmazsa, kurum önemli bir demokratik araç olmaktan ziyade kurumsal bir “serap” olarak kalma riskiyle karşı karşıyadır.

KAYNAKÇA

- Aicardi de Saint-Paul, M. (1987). *Le Gabon: Du roi Denis à Omar Bongo*. Paris, France: Éditions Albatros.
- Assoumou Ndong, F. (2001). *Les pouvoirs régionaux et locaux en question : L'État centralisateur et le rôle des pouvoirs locaux traditionnels dans les dynamiques de pouvoir en Afrique : Le cas du Gabon* (Doktora tezi). Constellation: dépôt institutionnel de l'Université du Québec à Chicoutimi.
- Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2021). Les modes de saisine des médiateurs institutionnels en Afrique subsaharienne. *Note de recherche* n° 45.
- Association des Ombudsmans et Médiateurs de la Francophonie (AOMF). (2022). Enquête et investigation en matière de médiation: Techniques et procédures. *Guide technique*.
- Avcıoğlu Aksoy, E. (2025). Fransa'da ombudsman denetimi: hakların savunucusu'nun yapısı, görev ve yetkileri hakkında bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 31
- Avşar, B. Z. (2007). *Ombudsman: İyi yönetilen Türkiye için kamu hakemi*. Asil Yayın Dağıtım.
- Akesson, H. (2021). L'ombudsman suédois. *Administration*, 270(2), 85–88
- Akman, E., ve Chiftçi, A. (2018). İnsan haklarını koruma mekanizması olarak Ombudsmanlık kurumu: Rusya Federasyonu örneği. *Ombudsman Akademik*, (1), 183–212.
- Akın, S. (2025). Ab ülkelerinde aile politikası şikâyetlerine ombudsman yaklaşımlarının karşılaştırmalı incelemesi. *Ombudsman Akademik*, özel sayı 3 (aile), 231
- Akıncı, M. (1999). *Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman*, İstanbul, Beta Yayınları
- Akıncı, M. (2008). İsveç İdare Hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16
- Ari, S. (2017). İsveç, İngiltere, Fransa ve Türkiye ombudsmanlık kurumları: Karşılaştırmalı bir analiz. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3), 135
- Ayeni, V. (2018). *The Ombudsman in the Commonwealth: A Comparative Study of Institutional Designs*. Commonwealth Secretariat Publishing, 140-165
- Aykanat, M. (2019). Ombudsmanlık Kurumunun Osmanlı Kökleri Ottoman roots of Ombudsman. *Turkish Studies*, 14(1), 91–110

- Angın, C. (2025). Türkiye'de ombudsman kararlarında aile: Temalar, sorunlar ve çözümler. *Ombudsman Akademik*, 263-287
- Batalli, M. (2015). Role of ombudsman institution over the administration. *Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences*, 1(3), 232-240
- Batal, S. (2023). Türkiye’de Yerel Anlaşmazlıkların Çözümü İçin Bir Model Önerisi: İngiltere Yerel Yönetim ve Sosyal Bakım Ombudsmanlığı. *Kent Akademisi*, 16(4), 2290-2308
- Baudot, P.-Y., ve Revillard, A. (2011). Le médiateur de la république: Périmètre et autonomisation d'une institution. *Revue française d'administration publique*, 139(3), 339–352
- Boumakani, B. (1999). Les médiateurs de la République en Afrique noire francophone. *Revue internationale de droit comparé*, 51(2), 183-200
- Bousta, R. (2007). Contribution à une définition de l'Ombudsman. *Revue française d'administration publique*, 123(3), 387–397
- Bunson, M. (2002). *Encyclopédie de l'Égypte ancienne*. Facts on File
- Congreso de la Nación Argentina. (2025). *National Constitution: Second Part: Authorities of the Nation, Chapter VII: The Ombudsman* https://www.congreso.gob.ar/constitucionSeccion1Cap7_ingles.php
- Çağdaş, T. (2017). Ombudsman Institution and Regulation of 6328 numbered “Public Audition Institution Law” In Turkey. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 83-108
- Çalışkan, A. Z. (2020). Ombudsmanlık ve Avrupa Birliği Ombudsmanı. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3), 1263-1302
- Çakır Sümer, G. (2024). Çevre için ombudsmanlık veya çevre ombudsmanlığı üzerine bir değerlendirme. *Ombudsman Akademik*, (20), 207-227
- Çeliksoy, E., ve Bayan, B. (2020). Genel ve Özel Amaçlı Ombudsmanlık Örnekleri: İngiltere ve Türkiye. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 92-103
- Daban, C. (2021). Afrika’da askeri-politik faaliyetlerin sosyo-ekonomik yapılar üzerindeki etkileri: Gabon Cumhuriyeti örneği. *İMGELEM*, 5(9)
- Delaunay, B. (1999). Le Médiateur de la République. *Presses Universitaires de France*, (7), 5-11
- Demirci, M. (2013). *Ombudsmanlık kurumu ve Türkiye’de uygulanabilirliği* (Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi)

- Digithèque de Matériaux Juridiques et Politiques. (2024). *Gabon, Constitution 2024, ve République*. Université de Perpignan. Récupéré sur <https://mjp.univ-perp.fr/constit/ga2024.htm>
- Doğan, K. C. (2014). Postmodern kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde bir denetim paradigması: ombudsman. *Sayıştay Dergisi*, 94, 73-96
- Doğan, K. C. (2015). Hindistan ombudsmanı: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 142-148
- Doğan, K. C. (2016). Arjantin ombudsmanı: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14), 75-88
- Doğan, K. C. (2016). Türkiye Ombudsmanı: Yapısal Kurumsal ve İşlevsel Yönleri. *The Journal of International Scientific Researches*, 1(1), 41-49
- Doğan, K. C., ve Kalkışım, H. M. (2017). Rusya’da demokrasinin bir görünümü olarak ombudsmanlık kurumu: Yapısal-kurumsal ve işlevsel yönler üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 415-434
- Doğan, K. C. (2023). Türkiye’nin Ekonomi-Politiği: İktidar ve Sermaye Yapısının Ombudsman Benzeri Kurumlar Üzerinden Analizi (1960-2000). *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 211-222
- Doğan, K. C., ve Kalkışım, H. M. (2024). Kamu yönetiminde bir reform alanı olarak ombudsman: bulgaristan, tayland ve Brezilya örneği. *Ombudsman Akademik*, 20, 15-46
- Doğan, K. C. (2025). Ombudsmanlık Kurumu Bağlamında Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri: Bahreyn, Bangladeş, Macaristan ve Ürdün Örnekleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 1402-1431
- Drèze, J., ve Sen, A. (2013). *An Uncertain Glory*. Princeton University Press.
- Dubé, P. (2023). «Le rôle d’Ombudsman dans le monde: entre réalité et possibilité.» Conférence mondiale des Ombudsmans, Rome
- Efe, H., ve Demirci, M. (2013). Ombudsmanlık kavramı ve Türkiye’de kamu denetçiliği kurumundan beklentiler. *Sayıştay Dergisi*, 49-72
- Efe, H. (2011). Avrupa ombudsmanı’nın ab içinde iyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını koruyucu rolü. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 1-29
- Edzodzomo Nkoumou, T.-L. (2025). La médiation administrative au Gabon: Entre valorisation institutionnelle et faiblesses statutaires. *Revue de Droit Public Comparé*, 14(2), <https://doi.org/10.35562/droit-public-compare.651>

- Edzodzomo Nkoumou T-L. (2025). La médiation administrative au Gabon: Entre justice alternative et régulation institutionnelle. *Prairial: Revue de Droit Public comparé*, 7(1), 18.
- Engin, S. (2024). The Ombudsman in The Modern State. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 12(1), 142-147
- Ekiz, Serkan. 2018. “İsveç anayasası üzerine notlar”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 63-124
- Eren, Hayrettin. “Ombudsman kurumu”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 4, sy 1-2, Aralık 2000, 79-96
- Erhüman, T. (2000). “Türkiye için nasıl bir ombudsman formülü”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49 (1), 155–180
- Erhüman, T. (2000). *İdari denetim ve ombudsman*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi)
- Ertekin, Y. (2004). Çağdaş yönetim ve denetim. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 55-67
- Eyebe Bihina, E., ve Ayata, A. (2024). Les coups d’État militaire en Afrique: Gabon comme cas pratique. *Bölge Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 164-184
- Fall, I. M. (2011). Le médiateur de la République en Afrique francophone: étude comparée. *Revue africaine de droit public*, 5(2), 45-67
- Firidin, E., ve Mazlum, S. (2023). The role of the ombudsman in the protection of public value in the context of good governance principles. *Ombudsman Akademik*, 9(17), 217-236
- Garner, J. F. (1970). L'Ombudsman britannique. *Revue internationale de droit comparé*, 22(3), 457–466
- Gellhorn, W. (1966). *Ombudsmen and Others: Citizen's Protectors in Nine Countries*. Harvard University Press
- Geylani, D., ve Nohutçu, A. (2021). The effectiveness of the Public Auditorship Institution (Ombudsman) in Turkey and a comparison with the national Ombudsmen of England and France. *Journal of Management and Economic Research*, 19(4), 1-12
- Gilligan, E. (2010). The human rights ombudsman in Russia: The evolution of horizontal accountability. *Human Rights Quarterly*, 32(3), 575–600
- Gişi, S. (2017). Ombudsmanlık kurumu, isveç ve fransa ülke uygulamaları ile avrupa ombudsmanı üzerine bir inceleme. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 1-42
- Gondjout, P. (2012). *Le Médiateur de la République au Gabon: Une institution au service de la démocratie*. Éditions L'Harmattan, 82-118

- Gondjout, L. O. (2016). *Médiature de la République: Bilan et perspectives*. Présentation officielle lors de la remise du rapport annuel. Libreville
- Gottelhrer, D. M., ve Hostina, M. (1998). *Essential Characteristics of a Classical Ombudsman*. United States Ombudsman Association
- Gottelhrer, D. M. (2009). Fundamental elements of an effective ombudsman institution
- Gül, H., ve Kılıç, R. (2016). Fransa tecrübesi perspektifinden türkiye’de “kamu denetçiliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 183-213
- Gümüş, A., Bayram, S., ve Yılmaz, H. (2023). Historical origin of ombudsman: the practice of ombudsman in assyrians. *Ombudsman Akademik*, 9(17), 197-215
- Güzeldağ, S. (2025). Cezaevi ombudsmanlığı: abd ve ingiltere sistemlerinin karşılaştırmalı analizi. *Adalet Dergisi*, 74, 601-623
- Gyimah-Boadi, E. (2015). Governance and Institutional Reform in Ghana: The Role of the CHRAJ. *Journal of African Democracy and Statecraft*, 4(2), 45-72
- Hédon, C. (2023). "50 ans de médiation dans la République": Un anniversaire pour préparer l’avenir. *Défenseur des Droits*.
- Hill, L. B. (1976). *The Ombudsman Model: Institutionalizing New Approaches to Citizen Complaints*. Princeton University Press
- Hyden, G. (2005). *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jacomy-Millette, A.-M. (1971). Note sur l’ombudsman africain. *Revue générale de droit*, 2(1), 123–133
- Journal Officiel de la République Gabonaise*. (2024). Constitution de la République Gabonaise. N°47
- Journal Officiel de la République Gabonaise*. (2024) Décret N° 0437/PR/MPP portant réorganisation du Commissariat Général au Plan. Récupéré sur <https://journal-officiel.ga>
- Kavili Arap, S. (2015). 40. yılında İngiltere’de yerel yönetim ombudsmanı. *Ege Akademik Bakış*, 15(1), 65–80
- Kaya, E. (2018). Ombudsmanlık kavramı ve dünyada ombudsmanlık uygulamaları. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 4(8), 153–173
- Kaya, İ. S., ve Karabay, H. (2019). Ombudsmanlığın uluslararası hukuk sistemlerindeki yeri. *Ombudsman Akademik*, 6(11), 213-232
- Kolosov, Y., ve Semenova, A. (2018). *The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level in the Russian Federation*. Leiden: Brill, 321-326

- Kombi, N. (2018). Le pouvoir d'enquête du Médiateur de la République: Entre entraves administratives et volonté de transparence. *Revue Gabonaise de Droit et Legislation*, 5(1), 89-112
- Koundi Tebi, J. (2023). *Le recrutement des agents publics en Afrique subsaharienne: le cas du Gabon* (Projet de thèse, Nîmes Université, École doctorale Risques et Société). theses.fr. <https://theses.fr/s371979>
- Kutlu, Ö., Örselli, E., ve Kahraman, S. (2018). Türkiye’de yerel ombudsmanlığın uygulanabilirliği: İtalya yerel ombudsmanlığı üzerinden bir analiz. *Ombudsman Akademik*, 8, 15-38
- Lagelle, A. (2009). Le défenseur des droits: un ombudsman à la française. *Revue juridique de l'Ouest*, 4, 443–457
- Legrand, A. (1992). L’ombudsman parlementaire suédois 1970-1990: Une originalité persistante. *Revue française d'administration publique*, 64(1), 575–584
- Marchese, M., ve Potter, J. (2015). *The SME ombudsman: International profile and a policy proposal for Mexico*. OECD
- Maiorano, J. L. (2000). *The Ombudsman in Latin America: the need to support and strengthen the institution* (Occasional Paper No. 73). International Ombudsman Institute / IOI Canada.
- Mba-Owono, C. (2014). *Droit administratif général au Gabon*. Éditions L'Harmattan, 205-225
- Mebiana, G. J. C. (2010). Une nouvelle institution dans le paysage administratif africain, le médiateur de la République: le cas du Congo, du Gabon, du Burkina Faso et du Sénégal. *Annales de l'Université Marien Nguabi*, 11(3)
- Minko Mi Etoua, J. (2012). *Institutions politiques et droit constitutionnel du Gabon*. L'Harmattan.
- Mintsa Ondo, P. P. (2024). Réforme administrative au Gabon. *Brainae Journal*, 8(10)
- Moukouangui, A. V. H. (2025). *Constitution gabonaise du 16 novembre 2024: avons-nous adopté un ovni juridique?* Village de la Justice. <https://www.village-justice.com/articles/constitution-gabonaise-novembre-2024-avons-nous-adopté-ovni-juridique,52858.html>
- Moussounda, I. (2014). La réforme de l'État au Gabon : Entre ajustement structurel et modernisation administrative. *Revue Africaine d'Administration Publique*
- Moussounda, I. (2018). *L'administration publique gabonaise et la protection des administrés*. Libreville: Presses universitaires du Gabon.
- Mulgan, R. (2003). *Holding Power to Account*. Manchester University Press

- Nations Unies. (2023). *Normes de pratique à l'usage de l'ombudsman et des médiateurs et médiatrices du système des Nations Unies*. <https://www.un.org/ombudsman/sites/www.un.org.ombudsman/files/standards-of-practice-network-fr.pdf>
- Ndoye, M. (2023). *L'Ombudsman en droit français et anglais: vers une contribution à la théorie de la transplantation juridique*: https://pepite-depot.univ-lille.fr/LIBRE/Mem_Droit/2023/ULIL_DMDT_2023_004.pdf
- Nfoule Mba, F. (2020). L'évolution de l'administration publique: missions, organisation et fonctionnement. *BULSAC*, n° 2
- Nguema, I. (2015). Les autorités administratives indépendantes en Afrique centrale: Le cas du Gabon. *Revue de Droit Public et de Science Politique*, 12(2), 45-67
- Nguema, M. (2012). *Les institutions de régulation administrative au Gabon*. Libreville: Presses universitaires du Gabon.
- Norris, P. (2011). *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge University Press
- Obiang, F. D. (1999). *L'évolution politique et constitutionnelle au Gabon de 1990 à nos jours* (Doktora tezi) <https://theses.fr/1999TOU10035>
- Odyakmaz, Z. (2013). Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumunun Tanıtılması ve 6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi / Identification of Ombudsman Institution and Evaluating Some Articles of the Law No. 6328. *TAAD – Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 4(14), Temmuz 2013
- Okur, Y. (2011). Ombudsmanlık kurumu: Tarihi gelişim ve Türkiye'de başlangıçta birkaç öneri. *Denetim*, (6), 71-83
- Ombudsman Commission of Papua New Guinea*. History. <https://www.ombudsman.gov.pg/about-us/history/>
- Ombudsman. *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Ombudsman> (10/10/ 2025)
- Özkaral, M., & Dağcı, Ş. (2024). The need for local government ombudsmanship in türkiye: what kind of structure can be made in accordance with the principle of participation? *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 161-177
- Parlak, B. ve Cantürk, C. (2005), *Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetişel Yapılar*, Bursa: Alfa Aktüel
- Pambo, L. M. (2018). *Sociologie de l'administration gabonaise: Logiques sociales et pratiques professionnelles*. Éditions Universitaires du Gabon

- Quansah, E. K. (2015). The Ombudsman in Ghana: Two Decades of the Commission on Human Rights and Administrative Justice. *African Journal of International and Comparative Law*, 23(1), 80-103
- Rapport du Colloque régional des médiateurs africains (2014). *Repositionner le rôle du médiateur: défis et perspectives*. Institut international des médiateurs. <https://www.theioi.org/downloads/32cd1/KenyaOMReportRepositioning%20the%20%20OM%20Challenges%20and%20ProspectsSep%202013EN.pdf>
- Remondo, M. (1974). *L'Administration gabonaise*. Institut international d'administration publique
- Reif, L. (1986). *The Ombudsman Institution: A Global Perspective*. International Bar Association
- Reif, L. (2004). *The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers
- Reif, L. (2011). Transplantation and adaptation: The evolution of the human rights ombudsman. *Boston College Third World Law Journal*, 31, 269–303
- Reif, L. (2019). *The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*. Brill
- République Gabonaise. (2022). Loi n° 002/2022'du 23 Mars 2022 portant ratification de l'ordonnance n° 016/PR/2021'du 13 septembre 2021 portant institution de la Médiature de la République. *Journal Officiel de la République Gabonaise*, (157). <https://journal-officiel.ga/18561-002-2022-/>
- République Gabonaise. (2024). Loi n° 001/2024'tü 19 décembre 2024 portant *Constitution de la République Gabonaise*
- Robson, W.A., Page, E.C. (2024). Administrative law. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/administrative-law>
- Rossatanga-Rignault, G. (2000). *L'État au Gabon: Histoire et institutions*. Raponda-Walker
- Rouban, L. (2010). *La médiation dans les administrations publiques*. Paris: Presses de Sciences Po, 62-86
- Rowat, D. C. (1985). *The Ombudsman Plan: The Worldwide Spread of an Idea*. Lanham: University Press of America, 3-123
- Rukanga, B., ve Njie, P. (2024). *Gabon approves new constitution in referendum*
- Stacey, F. (1978). *Ombudsmen compared*. Clarendon Press
- Şahin, M. (2021). *Dünyada ombudsmanlık ve Türkiye'de kamu denetçiliği kurumu*. İKSAD Yayınevi

- Şener, O. (2002). Dünya deneyimi yönünden kktc ombudsman dairesinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 185-195
- Şengül, R. (2013). Kamu yönetimi ile birey ilişkilerinin dönüşümüne ombudsman kurumunun etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 71-88
- United Nations. (2017). *Common Core Document Forming Part of the Reports of States Parties: Russian Federation*. New York: United Nations Human Rights Treaty System
- Usta, H. (2016). Türkiye’de ombudsman (kamu denetçiliği) kurumu. *Denetim*, 14, 59-64
- Uz, B. (2024). Ombudsmanlık kurumlarının özellikleri ve kamu denetçiliği kurumu kararlarının uygulamadaki etkileri. *Ombudsman Akademik*, 19, 77-102
- Yates, D. A. (1996). La dynastie Bongo. *Cahiers d’études africaines*, 36(144)
- Yılmaz, A., & Şahyar Akdemir, D. (2020). Ombudsmanlık Kurumunun etkinliğinin kurum kararları üzerinden incelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 7(13), 15-55
- Yılmaz, M. (2022). Ombudsman akademik dergisi’nde yayımlanan makalelerin incelenmesi. *Ombudsman Akademik*, 8(16), 327-342
- Zengin, G. (2017). Yerel Yönetimlerde Kamu Denetçiliği: İngiltere Yerel Yönetim Ombudsmanlığı. *Strategic Public Management Journal*, 3(6), 35-56
- Zuegel, K., Cantera, E., & Bellantoni, A. (2018). *The role of Ombudsman Institutions in Open Government* (OECD Working Papers on Public Governance No. 29). OECD

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Derrick Sherilyn Christ NDIMANGOYE- OLIBAS

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Fransız-Gabon Saint-Exupéry Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : Fransızca, İngilizce, İspanyol

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Dışişleri Bakanlığı (Gabon)

Tarih : 18/06/2026